

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

SIR JAMES WILLIAM REDHOUSE VE İNGİLİZLERE
TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Efecan KARAGÖL

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. M. Sani ADIGÜZEL

Bolu-2011

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Efecan KARAGÖL’e ait “**Sir James William Redhouse ve İngilizlere Türkçe Öğretimi**” adlı çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.
(.../.../2011)

Akademik Unvan, Ad ve Soyad	İmza
Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. M. Sani ADIGÜZEL	
Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet CANBULAT	
Üye: : Yrd. Doç. Dr. Derya ERİCE	

Sosyal Bilimler Enstitü Onayı

Prof. Dr. Gönül ÜLKER

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

SIR JAMES WILLIAM REDHOUSE VE İNGİLİZLERE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Efecan KARAGÖL

Yüksek Lisans Tezi-Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. M. Sani ADIGÜZEL

Mayıs, 2011, xx+165

Bu araştırmada, İngiliz Türkolog Sir James William Redhouse ve onun İngilizlere Türkçe öğretim metodu incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Verilere ulaşmak için doküman inceleme tekniğine; verilerin incelenmesinde ise betimsel analiz ve içerik analizine başvurulmuştur.

Daha çok sözlükleriyle meşhur olan Redhouse'un İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla neşrettiği "The Turkish Campaigner's Vade-Mecum of Ottoman Colloquial Language (Türk Seferine Gideceklere Osmanlı Türkçesinin Konuşma Dili Cep Kılavuzu) " ve "A Simplified Grammar of the Ottoman Turkish-Language (Osmanlı Türkçesinin Basitleştirilmiş Grameri)" adlı Türkçe öğretimi kitapları da vardır. Çalışmada bu iki eser incelenerek Redhouse'un İngilizlere Türkçe öğretimi metodu ortaya konulmuştur.

Araştırmada, bu iki eser konu tasnifi, konuların hacim bakımından dağılımı, kelime öğretimi, kullanılan örnek Türkçe kelimeler, Türkçe ek öğretimi, lügatçe, örnek Türkçe metinler, metot, eserlerin hedef kitlesi ve hitap ettiği dil seviyesi gibi özellikler dikkate alınarak incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

Araştırma sonucunda Redhouse'un Türkçeyi İngilizlere öğretmek için önemli çalışmalara imza attığı; Türkçeyi İngilizlere gramer-tercüme metoduyla öğretmeyi hedeflediği; eserlerini kelime öğretimi ağırlıklı olarak düzenlediği ve İngilizlere Türkçe öğretimini gerçekleştirmek amacıyla bir set kabul edilebilecek çeşitli eserler ortaya koyduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Redhouse, İngilizlere Türkçe Öğretimi, Kelime Öğretimi, Ek Öğretimi, Gramer-Tercüme Metodu.

ABSTRACT**SIR JAMES WILLIAM REDHOUSE AND TEACHING TURKISH TO THE
ENGLISH**

Efecan KARAGÖL

Master Thesis - Division of Turkish Education

Advisor: Assist. Prof. Dr. M. Sani ADIGÜZEL

May, 2011, xx+165

This study analyzes English Turcologist Sir James William Redhouse and his Turkish language teaching books which were prepared for the aim of teaching Turkish to the English. In this research, qualitative method was used. Data were gathered through the technique of document analysis; descriptive and content analysis were referred for further examination.

Redhouse who is mostly well-known with his dictionaries, has taught Turkish language books which were written to teach Turkish to the English and names of these books are “The Turkish Compaingner’s Vade-Mecum of Ottoman Colloqual Language” and “A Simplified Grammar of the Ottoman Turkish Language”. In this thesis, Redhouse’s teaching Turkish to the English was presented by examining these two works.

In the research, these subject classification, subjects size distribution, vocabulary teaching, sample Turkish words, Turkish morpheme teaching, dictionary, sample Turkish texts, method, target groups and readers of the books and the Language level were searched and compared.

This study shows that, Redhouse’s works are significant in order to teach Turkish to the English, to become it real, his grammar-translation method, organization of his works mostly with teaching words which can be considered as a masterpiece.

Key Words: Redhouse, Teaching Turkish to the English, Teaching Vocabulary, Teaching Formatives, Grammar-Translation Method.

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Sir James William Redhouse ve İngilizlere Türkçe Öğretimi**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim. .../.../ 20..

İmza

Ad ve Soyad

TEŞEKKÜR

Araştırma öncesinde ve araştırma sırasında beni hep yönlendiren, bana ufuk açan kıymetli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL'e; lisans ve yüksek lisans hayatımda bana yol gösteren Yrd. Doç. Dr. Mustafa AYYILDIZ'a, Yrd. Doç. Dr. Zeki GÜREL'e, Yrd. Doç. Dr. Hidayet ÖZCAN'a, Yrd. Doç. Dr. Kemalettin DENİZ'e, Yrd. Doç. Dr. Mehmet CANBULAT'a ve Yrd. Doç. Dr. İbrahim KIBRIS'a; İngilizce hususunda bilgilerine başvurduğum çevirmen Gülcan ERDEM'e ve İngilizce öğretmeni Gamze EKİM'e; değerli arkadaşlarım Erhan YEŞİLYURT, Hüseyin KARABUĞA ve İzzet AYGÜN'e; Redhouse'un Türkiye'de kopyasını bulamadığım bir eserini benden esirgemeyen koleksiyoncu Ekber AND'a; engin kaynaklarından istifade ettiğim İSAM Kütüphanesi'ne ve çalışanlarına teşekkür ederim. Ayrıca her türlü maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, varlık ve teşviklerinden ötürü mutluluk duyduğum anne ve babama, ilgisini hiç eksik etmeyen Abdullah ağabeyime ve yengeme, araştırmanın başından sonuna kadar sabrı ve yardımı ile beni yalnız bırakmayan nişanlım Emine ŞEN'e müteşekkirim.

Efecan KARAGÖL

Büyük Dedeme ithafen...

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR CETVELİ	xvii
RESİMLER LİSTESİ	xviii
TABLolar LİSTESİ.....	xix
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	1
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	1
BÖLÜM II	3
2. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR.....	3
2.1. İNGİLTERE’DE TÜRK LÜK BİLİMİ VE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ.....	3
2.2. İLGİLİ LİTERATÜR	9
2.3. REDHOUSE’UN HAYATI, ESERLERİ VE TÜRKÇEYE HİZMETLERİ	15
2.3.1. Redhouse’un Çocukluk Yılları.....	16
2.3.2. Redhouse’un Türkiye Yılları.....	16
2.3.3. Redhouse ‘un İngiltere Yılları.....	20
BÖLÜM III.....	25

3. YÖNTEM	25
BÖLÜM IV	28
4. BULGULAR VE YORUMLAR	28
4.1. YABANCI DİL ÖĞRETİM METOTLARI VE SİR JAMES WILLIAM REDHOUSE	28
4.2. REDHOUSE’UN TÜRKÇE ÖĞRETİM METODU	32
4.3. THE TURKISH CAMPAIGNER’S VADE-MECUM OF OTTOMAN COLLOQUIAL LANGUAGE	36
4.3.1. Vade-Mecum’un Planı ve Konularının Değerlendirilmesi	39
“Kısa Bir Osmanlı Türkçesi Grameri” Bölümünün Değerlendirilmesi	40
“Dikkatle Seçilmiş Lügatçe” Bölümünün Değerlendirilmesi	44
“Birkaç Bilinen Muhavere” Bölümünün Değerlendirilmesi	46
4.4. A SIMPLIFIED GRAMMAR OF THE OTTOMAN-TURKISH LANGUAGE’NİN PLANI	47
4.4.1. Fasılların Konulara Göre Dağılımı	50
4.4.2. OTL’deki Fasılların Değerlendirilmesi	51
4.4.3. Kelime Öğretimi ve OTL’nin Türkçe Kelime Kadrosu	52
Temel Kelimeler ve Kelimelerin Sıklık Sırası	53

OTL’de Yer Alan Türkçe-İngilizce

Ortak Kelimeler.....	58
4.4.4. Kelime Türleri	59
İsimler	60
Sıfat	61
Sayılar	62
Zamirler.....	63
İşaret Zamirleri.....	64
Soru Zamirleri	64
İlgi Zamiri	64
Zarflar.....	65
Edatlar	66
Bağlaçlar	66
Ünlemler.....	66
Fiiller	66
4.4.5. OTL’ye Göre Türkçe Ek Öğretimi.....	67
OTL’deki Eklerin Alfabetik Listesi	68
Ünsüz Yumuşaması.....	72
İsim Çekim Ekleri	73
İsimlerin Çokluk Şekilleri.....	74
İsmin Hâl Ekleri	75

Yardımcı Sesler	75
İyelik Ekleri.....	76
Zamir “N”si	78
Türkçe Fiil Çekimi	78
Fiillerin Basit Çekimi	81
Geniş Zaman Çekimi.....	81
Şimdiki Zaman Çekimi	82
Geçmiş Zaman Çekimleri	82
Gelecek Zaman Çekimleri.....	83
Gerekliklik Kipinin Çekimi	84
İstek Kipinin Çekimi	84
Şart Kipinin Çekimi	85
Emir Kipinin Çekimi.....	85
Ek Fiiller	85
Ek Fiilin Şimdiki Zaman Çekimi	86
Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zaman Çekimi	86
Ek Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi	87
Ek Fiilin Şart Çekimi	87
Ek Fiilin Olumsuzu	87
Fiillerin Birleşik Çekimi	87
Hikâye Birleşik Zaman	87
Rivayet Birleşik Zaman.....	88

Diğer Fiil Şekilleri ve Çekimleri.....	88
Karmaşık Fiiller	89
Tasvir Fiilleri.....	92
Yeterlilik Fiili.....	92
Yeterlilik Fiilinin Olumsuzu	92
Tezlik Fiili.....	92
Diğer Tasvir Fiilleri.....	93
Fiillerin “Var”lığı-“Yok”luğu, Görülebilirliği-Görülemezliği	93
Fiillerin Soru Hâli	94
Yapım Ekleri	94
İsimden İsim Yapma Ekleri	97
İsimden Fiil Yapma Ekleri	99
Fiilden İsim Yapma Ekleri	99
İsim-Fiil Ekleri.....	99
Sıfat-Fiil Ekleri	100
Fiilden Fiil Yapma Ekleri	101
Türemiş Fiil.....	101
Zarf-Fiil Ekleri	103
BÖLÜM V	105
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	105

5.1. SONUÇLAR.....	105
5.2. ÖNERİLER	107
KAYNAKÇA.....	109
EKLER.....	115
EK 1. Redhouse’un Fotoğrafı	115
EK 2. Redhouse’un İmzası	116
EK 3. Redhouse’un Mektupları	117
EK 4. İngilizlere Türkçe Öğretimi Kitabı Vade-Mecum’un Kapağı.....	118
EK 5. İngilizlere Türkçe Öğretimi Kitabı Vade-Mecum’un İç Kapağı.....	119
EK 6. İngilizlere Türkçe Öğretimi Kitabı OTL’nin Kapağı.....	120
EK 7. İngilizlere Türkçe Öğretimi Kitabı OTL’nin İç Kapağı.....	121
EK 8. Fransızlara Türkçe Öğretimi Kitabı GRLO’nun İç Kapağı	122
EK 9. “A Lexicon English and Turkish”in İç Kapağı	123
EK 10. Redhouse’un Sözlüğüne Türkolog Wells’in Yaptığı İkinci Baskının İç Kapağı.....	124
EK 11. “Müntahabât-ı Lügât-ı Osmaniyye”nin Kapağı	125
EK 12. “Türk Şiirinin Tarihi, Esası ve Çeşitleri” Adlı Kitabın Kapağı	126
EK 13. “Mesnevi” Çevirisinin Kapağı	127
EK 14. “Osmanlı Sultanının Halifelik İddiası” Adlı Kitabın Kapağı.....	128
EK 15. İngilizlere Türkçe Öğretimi Kitabı OTL’nin Ön Sözü.....	129
EK 16. Vade-Mecum’un lügatçesinde yer alıp da OTL’de de yer verilen örnek Türkçe kelimeler.....	131

EK 17. Vade-Mecum’da verilen muhavere (diyalog) metinleri.....	135
EK 18. OTL’deki Türkçe kelimelerin sıklık sıralaması	143
EK 19. OTL’deki örnek Türkçe kelimeler	160

KISALTMALAR CETVELİ

bk.	: Bakınız
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
hızl.	: Hazırlayan
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
GRLO	: Grammaire Raisonnee de la Language Ottomane
OTL	: A Simplified Grammar of the Ottoman Turkish Language
TDK	: Türk Dil Kurumu
Vade-Mecum	: The Turkish Campaigner's Vade-Mecum of Ottoman Colloquial Language

RESİMLER LİSTESİ

Resim 4-1. Vade-Mecum'un dış kapağı	38
Resim 4-2. Vade-Mecum'un iç kapağı.	40

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 4-1. Vade-Mecum'un lügatçesinde verilen kelimelere örnekler	45
Tablo 4-2. OTL'nin konu dağılımı ve konuların sayfa sayısı sıralaması	50
Tablo 4-3. Türkçenin kelime sıklığı sıralaması (Aktaran: Aksan, 2007: 21-22)	54
Tablo 4-4. Yazılı Türkçenin kelime sıklığı sıralaması	55
Tablo 4-5. OTL'deki Türkçe kelimelerin sıklık sıralaması	56
Tablo 4-6. OTL'de bir İngiliz için telaffuzu verilen Türkçe kelimelere örnekler	57
Tablo 4-7. OTL'deki ismin hâl ekleri ve isimlerin teklik-çokluk çekimi (Redhouse, 1884: 51-52)	75
Tablo 4-8. OTL'de geniş zamanın olumlu ve olumsuz çekimine örnekler	81
Tablo 4-9. OTL'de geniş zamanın yardımcı ünlü alarak çekimine verilen örnekler.....	82
Tablo 4-10. OTL'de şimdiki zamanın çekimine verilen örnekler	82
Tablo 4-11. OTL'de geçmiş zamanın çekimine dair verilen örnekler.....	83
Tablo 4-12. OTL'de gelecek zamanın çekimine dair verilen örnekler	84
Tablo 4-13. OTL'de istek kipinin çekimine dair verilen örnekler.....	84
Tablo 4-14. OTL'de şart kipinin çekimine dair verilen örnekler	85
Tablo 4-15. OTL'de hikâye birleşik zaman çekimine verilen örnekler.....	88
Tablo 4-16. OTL'de fiillerin birinci karmaşık kategorilerine verilen örnekler	90
Tablo 4-17. OTL'de fiillerin ikinci karmaşık kategorilerine verilen örnekler.....	91
Tablo 4-18. OTL'de fiillerin üçüncü karmaşık kategorilerine verilen örnekler	91
Tablo 4-19. OTL'de verilen bazı özel yardımcı fiillere örnekler	93
Tablo 4-20. OTL'de türemiş fiiller için verilen tablo (Redhouse, 1884: 94)	102

Tablo 4-21. OTL’de türemiş fiiller için verilen tablo (Redhouse, 1884: 95)	102
--	-----

BÖLÜM I

1. Giriş

Bu bölümde araştırmanın amacı ve araştırmanın öneminden bahsedilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile doğumunun 200. yıl dönümünde bulunan Redhouse'un hayatı ve onun İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yayımladığı kitaplar incelenmiş, onun İngilizlere Türkçe öğretim metodu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Yabancılar Türkçe öğretimi adına yapılan çalışmalar, Kaşgarlı Mahmut'un Araplara Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı 1074 tarihli "Divanü Lugati't-Türk" adlı esere kadar dayanmaktadır (Adıgüzel, 2010; Akalın, 2008).

Kaşgarlı Mahmut'tan bu yana yabancılar Türkçe öğretmek için muhtelif çalışmalar yapılmıştır. İngiliz Türkolog Sir James William Redhouse da yabancılar Türkçe öğretmek amacıyla Türkçe öğretimi kitapları yayımlamış önemli bir şahsiyettir. Onun Fransızlara Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı bir, İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı iki adet Türkçe öğretimi kitabı vardır. Ayrıca Redhouse'un İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı sözlükleri de oldukça meşhurdur. Böylesine önemli çalışmalara imza atmış bir araştırmacı olan Redhouse üzerine ve onun yabancılar Türkçe öğreticiliği konusunda Türkiye'de hazırlanmış herhangi bir tez çalışmasına rastlanmamıştır.

Bu araştırma Türkiye’de Redhouse’a dair yapılan ilk tez çalışması olması; yabancılara Türkçe öğretiminde Redhouse’un yerini ve önemini tespit etmesi; Redhouse’un İngilizlere Türkçe öğretim metodunu ortaya koyması bakımından önemlidir.

BÖLÜM II

2. Kuramsal Temeller ve İlgili Literatür

Bu bölümde, İngiltere’de Türklük bilimi ve bilhassa Türkçe öğretiminin tekâmülü ele alındıktan sonra Redhouse’a dair çalışmalar tetkik edilmiş ve Redhouse’un hayatı, eserleri, Türkçeye hizmetleri işlenmiştir.

2.1. İngiltere’de Türklük Bilimi ve Türkçe Öğretimi

Türklüğe dair çeşitli sahalara ilmî açıdan yaklaşan bilim koluna Türklük bilimi denir. Türkiyat veya Türkoloji olarak da adlandırılan Türklük bilimi, daha çok savaş esirlerinin Türklere ve Türk diline dair merakları ile Hristiyan misyonerlerinin faaliyetleri neticesinde verilen eserlerle temellenmiştir (Eren, 1998).

Ercilasun (1983: 40)’a göre Türklük bilimi, “geniş mânâda; Türk dili, Türk tarihi, Türk edebiyatı ve Türk san’atı ile ilgili çalışmaları ifade eder.” Osmanlı Devleti’nin Avrupa’daki fetih faaliyetleri, Avrupa’da Türklere yönelik çalışmaları artırmıştır. Eren (1998: 32), bu hususta şu özetleyici bilgileri vermektedir:

XVII. yüzyıl başında, Osmanlı Türklerinin güçlerinin doruğuna eriştikleri ve Avrupa işlerine doğrudan doğruya karışmaya başladıkları yıllarda Türkiye’ye ve özellikle Türk diline karşı duyulan ilgi bir kat daha artmıştır. XVI. yüzyıl sonunda ve XVII. yüzyıl başında birtakım özel eğitim kuruluşları (ilk tercüman okulları) ortaya çıkmıştır.

İngiltere’de Türklük bilimi, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi siyasi ve ticari ilişkiler neticesinde başlamış ve Osmanlı Türkçesinin öğretimine yönelik çalışmalar da görülmeye başlanmıştır. Eren (1998: 52)’e göre İngiltere’de Türklük biliminin gelişmesi aşağıdaki gibi olmuştur:

İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu arasında aktif ticarî ve diplomatik ilişkiler I. Elizabeth (1533-1603) döneminde (1558-1603) gelişmiştir. XVI-XIX. yüzyıllarda İngilizler daha çok Türk devletinin tarihi ve siyasetine, ticareti ve ekonomisine ağırlık vermişler, Türk dili öğretiminde pratik amaçları göz önünde tutmuşlardır.

Demircan (1988: 70-71)’a göre “duraklama devrinde (1579-1699) ticari ve diplomatik amaçla birkaç İngiliz Türkçe öğrenmişse de İngilizler Lâle Devri (1718-1730) kültüründen bile tümüyle habersiz kalmışlardı.” İngiliz Türkolog Charles Wells (Aktaran: Çelik, 1996: 31) de İngiltere’de 19. yüzyılın sonlarına kadar Türkçeye dair ilginin yetersizliğini üzümlere belirtmektedir:

Acı ve büyük bir gerçektir ki, Afrika’daki Tunus’tan Çin Seddi’ne kadar az veya çok resmi dairelerde kullanılmasına ve birçok hayati menfaatlerimizden dolayı karşılıklı yakın ilişki içerisinde bulunduğumuz geniş bir imparatorluğun milyonlarca halkı tarafından konuşulmasına rağmen, Türk diline bugüne kadar İngiltere’de, ya çok az ilgi gösterilmiş ya da hiç gösterilmemiştir.

Görüldüğü gibi İngiltere’de Türklük bilimi ve dolayısıyla Türkçenin öğretimine yönelik çalışmalar oldukça azdır ve Türkçe öğretimine karşı 20. yüzyıla kadar bir ilgisizlik olmuştur. Soysal ve Eren (1977: 138)’in belirttiği gibi “Türklere ilişkin önyargılar etkisini sürdürecektir ve ilgisizlik Londra Üniversitesi’ne bağlı olarak 1917 yılında kurulan School of Oriental (and African) Studies’in kurulması ve bunda Türkçeye ve Türk tarih ve kültürüne yer verilmesine dek gidecektir.”

Harold Bowen, “Türkiye Hakkında İngiliz Tetkikleri” adlı eserinde İngiltere’de Türklerle ilgili araştırmaları toplu olarak dönemler bazında incelemiştir. 1948’de İngiliz Kültür Heyeti için Longmans Green And Co. Ltd. tarafından basılan bu eserde Türk tarihi, Türk coğrafyası, seyahatnameler, İstanbul gözlemleri, Türkçenin öğretimi gibi konulara yönelik yayınlar değerlendirilmiştir.

Berna Moran da “Türklerle İlgili İngilizce Yayınlar Bibliyografyası” adlı eserinde 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar olan çalışmaları kronolojik bir şekilde

maddelendirerek değerlendirmiştir. 302 adet çalışmanın sıralandığı bu eserde Moran (1964: 1), şu önemli bilgileri vermektedir:

İngiltere’de Türklerle ilgili yayın bir hayli geç başlar. Gerçi Haçlı Seferleri münasebetiyle Ortaçağ vakayinamelerinde Türklerden söz edilir ama bu eserler İngilizce değil Latince’dir ve zaten ‘‘Türk’’ kelimesi bunlarda çok genel anlamda kullanılmakta, bazen sadece Müslümanlar kastedilmektedir. Bundan ötürü bibliyografyada Türklerle ilgili ilk eser olarak G. Caoursin’dan çevrilmiş ve 1482’de basılmış olan Rodos kuşatmasına dair kitabı aldık.

Böylece 1482 tarihi ile onsekizinci yüzyıl arasında basılmış konumuzla ilgili olan eserleri gözden geçirecek olursak bunların birkaç gurup altında toplanabileceğini görürüz:

1. Muharebe haberleri veren kitapçıklar.
2. Türklerin tarihi, devlet teşkiltı, yaşayışları ve inançları hakkında bilgi veren eserler.
3. Doğrudan doğruya Müslümanlıkla ilgili eserler.
4. Seyyahatnameler.
5. Türklerle ilgili veya konusu Türk tarihinden alınmış tiyatro oyunları.

Moran’ın verdiği bibliyografik bilgiler incelendiğinde, Türklerle ilgili İngilizce yazılmış eserlerin bazılarında Türk diline dair bahislerin olduğu da öğrenilmektedir:

Andrew Borde’nin ‘‘The fyrst boke of the intoduction of knowledge, the which dothe teache a man to speake parte of all maner of languages, and to know the vsage of all maner of countreys, and for to know the moste parte of all maner of coynes of money, the which is current in euery region’’ adlı eseri 1542 veya 1548 yılında basılmıştır. 52 sayfadan oluşan bu eserin 37. bölümünde Türk diline dair bahis olduğu

kaydedilmektedir. Ayrıca bazı Türkçe sayma sayılarının İngilizce transkripsiyonları da verilmiştir (Moran, 1964).

Paulus Giovius tarafından yazılan “A shorte treatise upon the Turkes Chronicles, compyled by Paulus Iouius and dedicated to Charles the V. Emperour. Drawen oute of the Italyen tong into Latyne, by franciscus Niger Bassianates. And translated out of Latyne into englysh by Peter Ashton. London, Edward Whitchurch, 1546” künyeli eserin 19. bölümünde Türk sarayında kullanılan diller bahsi olduğu öğrenilmektedir (Moran, 1964).

William Seaman, 1670 yılında “Grammatica Linguae Turcicae” adlı bir Türkçe dil bilgisi kitabı yazmıştır ve bu eser Latince olarak Oxford’da basılmıştır (Bowen, 1948; Moran, 1964; Soysal ve Eren, 1977). Jean De Thevenot, 1687 tarihli “The travels of Monsieur de Thevenot into the Levant” adlı eserinde dil bahsi vardır (Moran, 1964). Ayrıca, Moran’ın Bowen’dan naklettiğine göre 1600’lü yıllarda yaşamış olan Robert Withers isimli yazar, Türkçeyi öğrenen ilk İngiliz yazardır (Bowen, 1948; Moran, 1964).

Halil Ersoylu, “Türk Dili Üzerine Yazılmış İngilizce Gramerler” adlı muhtevalı makalesinde, Türkçenin öğretimine dair İngilizce yazılmış 18 eseri ve Türk edebiyatından seçme parçaların verildiği 4 eseri kronolojik olarak incelemiştir. 18. yüzyıla ait bir eserin verildiği bu makalede ekseriyetle 19. ve 20. yüzyıla ait İngilizce yazılmış Türkçe öğretimi kitapları değerlendirilmiştir (Ersoylu, 1981).

Ersoylu’nun incelemelerinde ilginçtir ki Redhouse’un çalışmalarından bahsedilmemiştir. Fakat bu araştırma, Redhouse’un çalışmalarından önce ve onun devrinde yapılan İngilizlere Türkçe öğretimi çalışmalarını vermesi bakımından önemlidir.

Thomas Vaughan, “A Grammar of the Turkish Language (Türk Dilinin Grameri)” adlı eserini 1709 yılında İngiltere’de yazmıştır. Seaman’ın yazdığı “Grammatica Linguae Turcicae” adlı eserin Latince olduğu dikkate alınırsa Vaughan’ın eseri İngilizce olarak yazılan ilk Türkçe gramerdir (Ersoylu, 1981). Dolayısıyla bu eser İngiliz diliyle İngilizlere Türkçeyi öğretmeyi amaçlayan ilk kitaptır.

Vaughan'ın eserinin üç ana bölümden meydana geldiği, eserde Türk dil bilgisi, Türkçe cümle örnekleri ve Türk atasözlerinin olduğu öğrenilmektedir. Bu eserde, örnek Türkçe cümlelerin Arap harfli Türk yazısıyla değil de bunun yerine İngiliz dili fonetiği ile Latin harfli olarak yazılmasıdır. Ayrıca eserin sonuna küçük bir sözlüğün konulduğu da görülmektedir. (Ersoylu, 1981). Bunun yanı sıra, Vaughan bu eserini kendi gibi tacir olan İngilizlerin işini kolaylaştırmak için yazmıştır (Bowen, 1948).

Bowen (1948: 28)' a göre "Vaughan'dan sonra, bu devrin sonuna kadar, Türkçe üzerine çalışma bakımından İngiltere'de hiçbir ilerleyişe raslanmıyor." 1832'de Arthur Lumley Davids, "A Grammar of the Turkish Language (Türk Dilinin Grameri)" adlı eserini yazmıştır. Sultan II. Mahmud Han'a takdim yazısı da bulunan eser, 78 sayfalık ön söz, Arap harfli Türk yazısının tanıtımı, bazı kelime yapma hususiyetleri, bazı kelime grupları, sözlük, karşılıklı konuşma ve metinlerden oluşmaktadır (Bowen, 1948; Ersoylu, 1981).

1832'de Binbaşı Charles Boyd "The Turkish Interpreter (Türkçe Tercümanı)" adlı eserini neşretmiştir (Bowen, 1948). 1853 yılında başlayan Osmanlı-Rus Kırım Savaşı, İngiltere'de Türkçe öğretimine dair yayınların artmasında önemli bir etken olmuştur. Zira bu savaşta İngiltere, Osmanlı Devleti'nin müttefiki konumundadır ve İngiliz subayları bu savaşta görev almışlardır.

1854 yılında William Burckhardt Barker, "A Reading Book of the Turkish Language with A Grammer and Vocabulary (Gramer ve Sözlük ile Türk Dilinin Okuma Kitabı)" adlı eserini Londra'da yayımlamıştır. Eserde Arap harfli Türk yazısı esas alınıp alfabe bilgisi, bazı kelime grupları, Nasrettin Hoca fıkraları ve lügatçe bölümünün olduğu öğrenilmektedir (Ersoylu, 1981).

1877'de neşredilen Edwin Arnold'un "A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Grammar (Latin Harfleriyle Türk Dilinin Basit Grameri)" adlı kitabı, şimdiye kadar sıralanan diğer Türkçe öğretimi kitaplarından farklı bir özellik arz etmektedir: Bu eser 9×14 cm ebatlarındadır ki bu özellik daha çok pratik bir cep kılavuzu olma amacına hizmet etmektedir (Ersoylu, 1981). Fakat İngilizlere Türkçeyi öğretmeyi amaçlayan pratik amaçlı ilk cep kılavuzunu Arnold'dan önce Sir James William Redhouse

neşretmiştir. Onun 1855 tarihli “The Turkish Campaigner’s Vade-Mecum Ottoman Colloquial Language (Vade-Mecum)” adlı eseri 7×11 cm ebatlarındadır. Redhouse’un bu eseri, ilerleyen bölümlerde kapsamlı olarak incelenecektir.

Arnold’un 79 sayfalık bu eserini incelediğimizde eserin üç bölümden oluştuğu görülmektedir. 56 sayfalık birinci bölüm eserin en kapsamlı bölümüdür. Birinci bölümde, Türk alfabesi ve kelime bilgisi kısaca izah edilmiştir. 5 sayfalık ikinci bölümde Türk dilinin cümle bilgisi kısaca işlenmiştir. 17 sayfalık son bölümde ise İngiliz fonetiğine göre Latin harfleriyle düzenlenmiş küçük bir İngilizce-Türkçe sözlük, kısa mektup örneği ve karşılıklı konuşma örneklerine yer verilmiştir (Arnold, 1877).

1879 yılında Charles MacKenzie’nin askeri personel için yazdığı “A Turkish Manual (Türkçenin El Kitabı)” adlı eserde dil bilgisi konularının sınırlandırılarak karşılıklı konuşmalara yer verilmiştir (Rona, <http://www.turkofoni.org>, 19 Ocak 2011’de erişildi). MacKenzie’den hemen sonra İngiliz Türkolog Charles Wells, 1880 yılında “A Practical Grammer of the Turkish Language (Türk Dilinin Pratik Grameri)” adlı eserini Londra’da neşretmiştir. 271 sayfalık bu eserde konulardan sonra örneklerin verilmesiyle pekiştirme yapılmaya çalışılmış ve konular basitleştirilerek izah edilmiştir. Türkçe metinler önce Osmanlı harfleriyle daha sonra da İngilizce karşılıklarıyla verilmiştir. (Çelik, 1996; Çelik, 2002).

1896 yılında Anton Tien “A Turkish Grammar (Türkçenin Grameri)”ni Londra’da yayımlamıştır. Eserde Arap harfli Türk yazısı, harekeler, bazı kelime grupları, basit cümlelerden müteşekkil bazı metinler ve diplomasi, denizcilik ve askerlikle ilgili deyimler gibi konuların olduğu öğrenilmektedir (Ersoylu, 1981).

Yukarıda ele alınan yayınlardan da anlaşılaacağı üzere 19. yüzyılda İngiltere’de Türkçe öğretimine yönelik çalışmalar açısından bir önceki yüzyıla göre artış olmuştur. Bu çalışmalara meşhur sözlük yazarı, Türkolog Redhouse’un faaliyetleri de eklenirse bu artış daha da iyi anlaşılabacaktır.

Redhouse devrinde İngiltere’de Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland (İngiltere ve İrlanda Kraliyet Asya Derneği) ile Oxford University, Bodleian Library (Oxford Üniversitesi, Bodleian Kitaplığı) adlı kuruluşlar da vardır. Bu

kuruluşlardan ilki 1823'te açılmış olup Asya milletlerinin dilini incelemeyi amaçlamaktadır. Oxford Üniversitesi Bodleian Kitaplığı ise 1598 yılında Sir Thomes Bodley'in üniversitenin bir odasında kitaplık kurmaya başlamasıyla teşekkül etmiştir. Bu kütüphanede Türkçeye dair 7.500 cilt kitap ve dergi olduğu ifade edilmektedir (Soysal ve Eren, 1977).

20. yüzyılda -Redhouse'dan sonra- İngiltere'de gerek Türkçe öğretimine dair yayın faaliyetleri gerekse Türklük biliminin kollarına dair muhtelif yayınlar ve Türk incelemeleri yapan kuruluşlarda önemli derecede artış olmuştur (Eren, 1998; Soysal ve Eren, 1977). Zaten genel olarak dünyada Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine dair Türk yazarlar ve yabancı yazarlar tarafından en fazla çalışma bu yüzyılda yapılmıştır. Hatta 20. yüzyılda yabancılara Türkçenin öğretimi amaçlı yabancı yazarlar 172 kitap hazırlarken Türk yazarların 149 kitap hazırladığı da bilinmektedir (Hengirmen, 1993).

2.2. İlgili Literatür

Redhouse'a dair yazılan yazılarda, yapılan araştırmalarda araştırmacıların hemfikir olduğu bir husus vardır: Redhouse'un hayatı birçok yanıyla karanlıktadır. Cemil Meriç (1986: 267), Redhouse'un 170. doğum yılı vesilesiyle yazdığı "Dilimizin En Büyük Lügatnûvisi: Redhouse" başlıklı yazısında şu cümleleri ifade etmektedir:

1956'larda İstanbul Üniversitesi Rektörü Tevfik Sağlam Paşa ile eski maarif vekili Hasan Ali Yücel'e ilk lüğatimizin adını sordum, ikisi de Redhouse'dan habersizdiler.

Tanımamışız Redhouse'u. Ne muhallet kamuslarından haberdarız, ne kişiliğinden. Adı İslâm Ansiklopedisine geçmemiş. "Kamus-u Alam"da da ciddî bir bilgi bulamadık. İngilizlerin ünlü "Tercüme-i Hal Kamusu" da aydınlatmıyor bizi.

Redhouse'a dair yapılan araştırmalarda, onun biyografisine dair yazılanlarda bu hakikatle karşı karşıya gelinmektedir. Redhouse'a dair yazılan yazıların zenginliğinden söz edilemez. Onun hayatı, eserleri ve en önemlisi yabancılara Türkçe

öğreticiliğine dair Türkiye’de yapılmış herhangi bir tez çalışmasına rastlanmamıştır. Çeşitli dergilerde ve çeşitli tarihlerde ona dair yayınlanmış birtakım makalelerin, biyografik yazıların varlığı söz konusudur. Fakat bunların bazıları çok zengin olmamakla beraber birbirinin tekrarı mahiyetindedir.

Redhouse hakkında ulaşılan yazılardan bazıları özgünlüğü ve verdiği bilgiler bakımından dikkat çekmektedir. Bu araştırmalar şunlardır:

Balister (1942) tarafından “Konya Halkevi Dergisi”nin 47. sayısında “Büyük İngiliz Türkoloğu Redhouse” başlığıyla yayınlanan makaledir. “Konya Halkevi Dergisi” tarafından yazılan takdim yazısında bu araştırmanın öncelikle “The Asiatic Review Mecmuası”nda Nisan 1942’de neşredildiği öğrenilmektedir. Balister bu yazısında Redhouse’un hayatının ana çizgilerini özetlemektedir. Ayrıca bu yazıdan Redhouse’un ancak bir kısmını tamamlamayı başarabildiği Türkçe-İngilizce sözlük projesine dair bilgilere de ulaşılmaktadır.

Bilgegil (1975) tarafından “Kubbealtı Akademi Mecmûası”nın 4. sayısında yayımlanan “Türkiye’nin Londra’daki İlk Talebe Müfettişi Redhouse’dur” başlıklı makalede, Osmanlı Devleti’nin Londra’ya yolladığı öğrencilerin teftişi için Redhouse’un görevlendirildiği ortaya koyulmaktadır.

Gencer (1979) tarafından “Türk Kültürü Dergisi”nin 200-202. sayısında çıkan “Redhouse’ın Türkçe Lügati Hakkında Mektubu” adlı araştırmaya konu olan mektupta Redhouse, Sadrazam ve Hariciye Nazırı Fuad Paşa’ya, üzerinde çalıştığı 120.000 kelimelik büyük Türkçe sözlük projesine maddi destek talebinde bulunmaktadır. Gencer, bu makalesinde mektuplar faslından önceki kısımlarda büyük oranda Findley (2006)’in araştırmalarından istifade etmiştir. Bu hususu da dipnotta ayrıca belirtmiştir. Gencer’in bu makalesi gözden geçirilerek 1998 yılında “İlmî Araştırmalar Dergisi”nin 6. sayısında tekrar yayımlanmıştır.

Ohio Üniversitesi mensuplarından Findley (2006) tarafından kaleme alınmış “Mükemmel Bir Doğubilimcinin Öyküsü” adlı makale ilk kez 1979 yılında “Journal of the American Oriental Society”de İngilizce olarak yayımlanmıştır. Bu hacimli makale ülkemizde Nuray Şimşek’in çevirisiyle 1998 yılında “Kebikeç İnsan Bilimleri İçin

Kaynak Araştırmaları Dergisi”nin 6. sayısında da yayımlanmıştır. Aynı çeviri daha sonra “Sir James W. Redhouse Mükemmel Bir Doğubilimcinin Öyküsü?” adlı derleme kitapta 2006 yılında neşredilmiştir. Daha sonra Findley, “Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi”nin 34. cildinde “Redhouse” maddesini yazmıştır. Bu ansiklopedideki bilgiler “Mükemmel Bir Doğubilimcinin Öyküsü” adlı araştırmanın özeti mahiyetindedir. Findley bu makalesinde Redhouse’un hayatını yıllara göre gruplandırarak ulaşılabilen belgeler ışığında teferruatlı olarak aydınlatmaktadır. Findley, yazısının sonuna kronolojik bir Redhouse bibliyografyası da eklemiştir.

“Muhit Mecmuası”nın 46. sayısında L. Mc. C. (1964) imzasıyla Türkçe bilen Amerikalı bir genç tarafından kaleme alınmış “Redhouse Kimdir” başlıklı biyografik araştırma daha sonra 1964 yılının Ağustos ayında “Düşün Dergisi”nin 2. Sayısında “Ceymis Redhavz (James Redhouse)” başlığıyla ve “Muhit Mecmûasından” ibaresiyle aynen yayınlanmıştır. Aynı yazı “Hayat Tarih Mecmuası”nın 1977 yılı, 4. sayısında da “Redhouse Kimdir?” başlığıyla “Muhit Mecmûası”ndan alındığı belirtilerek yayınlanmıştır. Ekim 2000 tarihinde 202. sayısı çıkmış olan “Tarih ve Toplum” dergisinde de “Redhouse Kimdir?” başlığıyla aynı yazının iktibas edildiğini görüyoruz. L. Mc. C., Redhouse’un meşhur bir sözlük yazarı olmasına rağmen hayatına dair pek fazla bilgi olmadığını, Redhouse’un hayatını aydınlatmak için British Museum’da araştırma yaptığını kaydetmektedir. Bu makalede Redhouse’un hayatı, eserleri ekseninde ana hatlarıyla özetlenmektedir.

Yukarıda sıralanan makalelerin yanı sıra Redhouse’dan bahseden başka makaleler de vardır:

Çağlar (2010) “Londralı Sözlükçü Redhouse’u İstanbul’da ‘İngiliz Mustafa’ Yaptık” başlıklı yazısında, Redhouse’un Türkiye’deki serüvenini ve eserlerini ana hatlarıyla sıralamaktadır. Çağlar, bu yazısında Findley’in Redhouse biyografisinden atıfta bulunarak istifade etmiştir.

Çiftçi (2004), “Ünlü Şarkiyatçı E. G. Browne’ın Doğu Edebiyatlarına İlgisi Osmanlıyla Başlar” adlı makalesinde, Browne’ın Türkçe öğrenmek için Redhouse’dan istifade ettiğini belirtmektedir.

Gökçin (2005), “Redhouse’un Gizemli Öyküsü” adlı yazısında, Redhouse sözlüklerinin Amerikan Board Neşriyat Dairesi’nde basılmasını ve dairenin faaliyetleri ile sözlüğün bu daire altındaki serüvenini açıklamaktadır. Gökçin (2005)’e göre “Redhouse Sözlük Türkiye’nin konusunda en çok satan sözlüğü olup, sektörün lideridir” (<http://www.netpano.com>, 06 Eylül 2009’da erişildi).

Kartallıoğlu (2010), “The Vowels of Turkish Language in Transcription Texts (Çeviriyazılı Metinlerde Türkçenin Ünlüleri)” adlı makalesinde muhtelif dillerden seçilmiş olan Türkçenin gramerine yönelik kitaplarda Türkçe ünlüler meselesini araştırmıştır. Kartallıoğlu, bu makalesinde Redhouse’un Fransızlara Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı “Grammaire Raisonnee de la Langue Ottomane” adlı eserini araştırmaya dâhil etmiştir. Türkçenin ünlüleri konusunda bu eserin araştırmaya dâhil edilmesi oldukça isabetlidir. Zira Findley (2006: 144-145)’a göre, “Aynı biçimde ‘Grammaire Raisonnee’ Türkçe ünlü uyumuna sistematik bir açıklama getiriyor ve uzmanların bile bu ses olayını yönlendiren kuralları tanımlamak değil, nasıl bir şey olduğunu bile açıklayamadıkları yıllarda bunu yapıyordu.”

Maksudyan (2007), “Bir Sözlükten Büyülenmek” adlı yazısında Redhouse’un “Lexicon” adıyla bilinen sözlüğüne dair kendi fikirlerini kaleme almıştır. Maksudyan, bu yazısında sözlüğe dair intibalarını sıralamadan önce Findley’in Redhouse biyografisinden atıfta bulunarak büyük ölçüde istifade etmiştir.

Meriç (1986), “Dilimizin En Büyük Lügatnüvisi: Redhouse” adlı yazısında Redhouse’un sözlük yazarı olarak Türk kültürüne olan hizmetlerine dikkatleri çekmektedir. Ayrıca Meriç bu yazısında, Findley’in mevzubahis Redhouse araştırmasını vurgulamakta ve bu araştırmayı özetleyerek Redhouse’un hayatını ana hatlarıyla sıralamaktadır.

Özçam (1997), “Türkiye Türkçesi İle İlgili Gramer Çalışmaları -Bibliyografya Denemesi-” başlıklı araştırmasında gerek Türkiye’de gerekse yurt dışında Türkçenin gramerine dair yapılan çalışmaları sıralamış, bu çalışmaların bazılarını kısaca tanıtmıştır. Bu araştırmada Redhouse, Fransızlara Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı “Grammaire Raisonnee de la Language Ottomane” adlı eseriyle Fransızca gramerler bölümünde zikredilmiştir. İngilizce gramerler bölümünde Redhouse’un İngilizlere

Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı iki eseri zikredilmemiştir. Ayrıca bu eserde Redhouse'dan, "Radhouse" olarak bahsedilmektedir.

Rona, "Dil Öğretiminde Yöntem Sorunu" adlı yazısında yabancı yazarların Türkçe öğretimine dair geçmişteki çalışmalarından kısaca bahsederek yabancı dil olarak Türkçe öğretimindeki yöntem meselesini izah etmeye çalışmıştır. Bu yazısında Rona, Redhouse'un İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla kaleme aldığı "The Turkish Campaigner's Vade-Mecum Ottoman Colloquial Language" adlı eserinden bahsetmiştir. Fakat Redhouse'un İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı ikinci kitabı "A Simplified Grammar of the Ottoman-Turkish Language"u kaynakçada gösterip yazısında adını zikrettiği Redhouse'un birinci eserini kaynakçaya koymamıştır. Ayrıca kaynakçaya eserin tarihi olarak "1883" yazılarak bir hata yapılmıştır. Eserin doğru tarihi 1884'tür.

Sılacı (1957), "J. Redhouse'ın Hayatı ve Eserleri" başlıklı yazısında Redhouse'u ve çalışmalarını tanıtmaktadır. Bu çalışmada ilk kez 1932 yılında "Muhit Mecmûası"nda yayınlanan L.Mc. C.'nin "Redhouse Kimdir?" başlıklı yazısından büyük oranda istifade edilmiştir ve bu yazıya atıfta bulunulmamıştır.

Redhouse hakkında bazı kitaplarda da bilgiler vardır. Bu bilgileri şöyle sıralayabiliriz:

Akyüz (1975), "Encümen-i Dâniş" adlı kitabında kurulun yabancı üyelerini "A'zâ-yı Hâriciyyesi" başlığıyla sıralarken Redhouse da bu sıralamada yer almıştır. Balcı (2006), "Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası" adlı doktora tezinde Osmanlı dönemindeki tercüme faaliyetleri ve Tercüme Odası konularını araştırmıştır. Bu araştırmada yer yer Redhouse'dan bahsedilmiştir. Araştırmadan Redhouse'un 1838 yılında Bab-ı Ali Tercüme Odası'na dâhil olduğu, Redhouse'un tercüme ettiği evrak sayısı ve en önemlisi Redhouse'un Tercüme Odası bünyesinde bir kütüphane kurmak için çabaladığı öğrenilmektedir.

Bowen (1948), "Türkiye Hakkında İngiliz Tetkikleri" adlı eserinde 1789-1878 yıllarında İngiltere'de Türklük araştırmaları sahasında Redhouse'un önemli bir şahsiyet olduğunu vurgulamaktadır. Redhouse'un din değiştirmiş olabileceğini, bunu da Türkçe,

Arapça ve Farsçayı öğrenmek için yapmış olabileceğini kaydetmektedir. Redhouse'un çalışmalarını sıralayan Bowen, harf inkılabı olmasaydı Redhouse'un sözlük ve yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarının ölçü esası olabileceğini vurgulamaktadır.

Browne (1927), Türkçeyi öğrenmek için Redhouse'a mektup yazdığını ve Avrupa'nın en büyük Türkolog'unun mektubuna olumlu cevap verdiğini yazmaktadır (Aktaran: Çiftçi, 2004: 175-176). Çelik (1996)'in "Türk Dostu, İngiliz Türkolog Charles Wells" başlıklı çalışmasından 1880 yılında Redhouse'un sözlüğünün gözden geçirilmiş ve genişletilmiş ikinci baskısını Wells'in yaptığı öğrenilmektedir. Ayrıca Wells, bu baskıya giriş yazısı da yazmıştır. Çelik (2002), "Bir Medeniyet Analizi" adlı eserinde Türk yanlısı İngilizlerin Osmanlı'ya bakışını araştırmaktadır. Bu eserde Çelik, 1996 tarihli eserindeki gibi Redhouse sözlüğünün Wells tarafından ikinci baskısının yapıldığını kısaca ifade etmektedir.

Çobanzâde (1926), "Türk Dili ve Edebiyatının Tedris Usûlü" adlı eserinde, Cevdet ve Fuad Paşaların Redhouse'un "Grammaire Raisonnee de la Langue Ottomane" adlı eserlerinden faydalandıklarını ifade etmektedir (Aktaran: Özçam, 1997: 22). Levend (1972) de "Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri" adlı kitabında Ahmet Vefik Paşa'nın Lehçe-i Osmanî'yi yazarken Redhouse'dan istifade ettiğinin söylentisinin var olduğunu kaydetmektedir.

Demircan (1988), "Dünden Bugüne Türkiye'de Yabancı Dil" adlı eserinde İngilizlerin Türkçeyi kendi kendilerine öğrendiklerini belirttikten sonra Redhouse'un bazı eserlerini sıralamıştır. Eminoğlu (2010), "Türk Dilinin Sözlükleri ve Sözlükçülük Kaynakçası" adlı çalışmasında Redhouse'a ait sözlüklerin baskılarını bibliyografik olarak vermiştir. Eren (1998), "Türklük Bilimi Sözlüğü"nde Redhouse'u ayrı bir madde olarak işlememiştir. Fakat Türklük biliminin İngiltere'deki tekâmülüne yer verirken Redhouse'un çalışmalarını da vurgulamıştır.

Kayaoğlu (1998)'nin "Türkiye'de Tercüme Müesseseleri" adlı kitabında Redhouse'un Encümen-i Dâniş üyeliğine değinilmektedir. Ayrıca bu eserden Encümen-i Dâniş üyelerinin ortak bir tarih kitabı yazma projesinin olduğu ve Redhouse'un da bu

projede yer aldığı öğrenilmektedir. Mert (2007), “19. Yüzyılda İhsan-ı Şahane” adlı makalesinde Redhouse’un sözlüklerinden ötürü Osmanlı Devleti tarafından iki defa ödüllendirildiğini kaydetmektedir. Tarhan (1994), hatıralarında Londra’da yaşarken Redhouse ile görüştüğünü, Redhouse’un görünüşüyle İstanbul efendisi gibi intiba uyandırdığını ifade etmektedir.

2.3. Redhouse’un Hayatı, Eserleri ve Türkçeye Hizmetleri

Findley (2006: 108), Redhouse’un hayatına dair aydınlanmayan pek çok husus olduğunu, Redhouse’a dair bazı ayrıntıların Osmanlı hizmetinde görev aldığı yıllarda Osmanlı kurumlarının kayıtlarındaki bilgiler sayesinde ortaya çıktığını ifade etmektedir:

Bilim adamı Redhouse hayranlık uyandıran bir olguysa da, Redhouse adındaki insan bir sırdır.

Bu sırrın büyük bölümü belki de hiçbir zaman açığa çıkarılamayacak. Açığa çıkarılabilecek bölümü de el altında değil, çünkü Redhouse’un yaşamının büyük kısmı sistematik bir şekilde izlenmeyecek kadar karanlık. Redhouse öyküsünün bazı bölümlerini ömrünün sonlarında karanlığa gömmüş. Yaşamıyla ilgili, aşağıda sunulan daha önce hiç yayınlanmamış olgular, Redhouse’un Osmanlı hizmetindeki yıllarının çoğunu çalışarak geçirdiği kurumlarla ilgili bir araştırma sırasında, biraz da rastlantıyla ortaya çıktı.

Redhouse’un hayatını sistematik bir şekilde izah etmek için hayat çizgisine dair bazı tasniflere gitmek doğru bir metottur. Redhouse’un hayatı üç bölümde ele alınabilir (Findley, 2006; Gencer, 1979):

1. Redhouse’un çocukluk yılları (1811-1826).
2. Redhouse’un Türkiye yılları (1826-1853).
3. Redhouse’un İngiltere yılları (1853-1892).

2.3.1. Redhouse'un çocukluk yılları (1811-1826)

Sir James William Redhouse, 30 Aralık 1811 tarihinde Londra'da doğmuştur. James Redhouse ve Elizabeth Saunders'in büyük oğulları olan Redhouse'un küçük yaşta yetim kaldığından 1819'dan 1826'ya kadar Christ's Hospital'da eğitim gördüğünü kaynaklar yazmaktadır.

Babasının ölümüyle o dönemde yetimler yurdu olarak hizmet veren ve okul vazifesi de gören Christ's Hospital'dan disiplinsizliğinden dolayı atılmıştır. Hollaender (1971)'in verdiği bilgilere göre matematik bölümü öğrencisi olan Redhouse ilgilileri epey zorlamıştır (Aktaran: Findley, 2006: 110):

...Matematik Bölümü'nden James William Redhouse adlı çocuk, 1 Ağustos'ta bu evden ikinci defa kaçtı ve 7'sinde kıyafetini değiştirmiş olarak geri döndü. Bunun üzerine kurul yeterince sabredildiğini düşünerek James William Redhouse'un okuldan atılmasına karar verdi. Veznedar'ın da belirteceği gibi Redhouse kaçmadan önce sık sık tekrarlanan kötü davranışlarda bulunmuştu.

Christ's Hopital'da açılan Matematik Okulu'nun amacı donanmada görev alabilecek gençler yetiştirmektir. Böyle bir okulda matematik, deniz ve gemicilik alanlarına dair bir eğitim programından geçirilen Redhouse, bu sebeple daha sonraları sözlüklerinde teknik terimlere önem verecektir (Findley, 2006).

2.3.2. Redhouse'un Türkiye yılları (1826-1853)

Redhouse'un okuldan atıldıktan sonraki yıllarına dair kaynaklar yetersiz kalmaktadır. Fakat Redhouse Akdeniz'e yaptığı bir gemi seyahatiyle önce İzmir'e sonra da İstanbul'a uğramıştır. İstanbul'da evvela Mühendishâne-i Bahr-i Hümayun'da görev aldığı bilinmektedir. Bu noktada Findley (2006: 115) "Askeri reformların hayati önemde bir sorun teşkil ettiği, ne var ki Bâb-ı Âli'nin diplomatik olarak yalıtılmış olduğu bir zamanda Redhouse'un gelişi, zamanın askeri ve reformcularına pekâlâ talih kuşu gibi gelmiş olabilir." demektedir.

Findley'in açıklaması Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başladığı yıllardaki durumuna dair önemli bir tespittir. Redhouse İstanbul'a geldiğinde Osmanlı birçok sahada Avrupa gibi olmaya çalışmaktadır. Kayaoğlu (1998: 49), bu noktada şu bilgileri vermektedir:

XIX. asır, Osmanlı Devleti'nde batılılaşma hareketinin daha geniş bir alana yayılmak suretiyle ivme kazandığı dönemdir. Bu dönemde iktisadî, siyasî ve kültürel planda yapılan reformlarla padişahların bizzat ilgilendiklerini görmek mümkündür. Avrupaî tarzda müesseselerin açılmasıyla Avrupa biliminin alınmaya çalışılması bu dönemin önemli özelliklerindendir.

Redhouse'un bu kurum bünyesine nasıl dâhil olduğu kesin olarak aydınlatılamamış olsa da o, Mühendishâne-i Bahr-i Hümayun'dan dil bilim yönünü geliştirmek adına oldukça istifade etmiştir. Zira bu okulda Osmanlı Türkçesi, Arapça, bazen Farsça ve Fransızca öğretilmektedir. Dolayısıyla Redhouse, bildiği dilleri (Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca) İstanbul'da Osmanlı hizmetinde öğrenmemişse bile bu dilleri büyük oranda Osmanlı imkânları sayesinde pekiştirmiştir. Doğal olarak bunda en büyük etken Redhouse'un dil bilimine temayülü olmalıdır.

1830'da daha 19 yaşındayken Türkçenin diğer kollarını da öğrenmek için Rusya'nın güneyine giden Redhouse, 1833'te İstanbul'a döner. Bu sırada "Türkçe-İngilizce-Fransızca Sözlüğü"nü de 1834'te basıma hazır hâle getirir ve Londra'ya gider; fakat Xavier Bianchi'nin daha önce hazırladığı sözlüğün varlığından ötürü Redhouse kendi sözlüğünü bastırmaz. Redhouse Londra'da Osmanlı elçileriyle irtibatını canlı tutar ve onlara İngilizce öğrenimi hususunda yardım eder. Ayrıca Londra'ya Osmanlı Devleti tarafından gönderilen askerî öğrencilere de İngilizce öğretmiştir. Bunun yanı sıra Mustafa Reşit Paşa ile de tanışan Redhouse, 1838'de elçi Sarım Efendi ile Mustafa Reşit Paşa'nın özel ulaşı olarak İstanbul'a döner. Mustafa Reşit Paşa ve Nuri Efendi Babiâli Tercüme Odası'nda Redhouse'un görev almasına yardım ederler. İşin daha da ilginç Redhouse bu odada, geleceğin vezirleri olan Keçecizade Fuad ve Ahmed Vefik Paşalar'ın emri altında çalışmıştır (Findley, 2006).

1838’de 1750 kuruş maaşla Babıali Tercüme Odası’nda çalışmaya başlayan Redhouse, bu odada 127 İngilizce evrakın tercümesinde başvurulan şahıs olmuştur. Ayrıca bu odada iken bir kütüphane kurma işinde de epey gayret sarf ettiği, kütüphane için oda mensuplarından 500 paunt toplandığı da bilinmektedir (Balcı, 2006).

Redhouse daha sonra Sultan Abdülmecid’in sadrazamı olan Hüsrev Paşa’nın İngiltere elçisi Lord Ponsonby ile haberleşmesinde özel ulak olur. Redhouse’un aynı dönemde Osmanlı donanmasıyla uğraşmaya başladığı da görülmektedir. Hatta 1840’ta Osmanlı Bahriyesi’ne görevli olarak geçiş yaptıktan sonra Suriye’deki Mısır kuvvetlerine karşı yapılan uluslararası seferde Türk hükümeti ve Lord Pronsonby adına irtibat kurmak maksadıyla gizli görevle Suriye’ye gönderilir. Buradaki gayretlerden dolayı 1841’de nişan-ı iftiharla ödüllendirilir (Findley, 2006).

1842’de ilk ilmî eseri olan “Müntahabât-ı Türkiyye” adlı eserini hazırlar; fakat bu eser “Müntahabât-ı Lügât-ı Osmaniyye” adıyla 1852-1853’te basılmıştır. Aynı eser daha sonra “İlaveli Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye” adıyla 1869, 1872, 1873, 1874, 1875, 1877 ve 1881 yıllarında tekrar basılmıştır (Eminoğlu, 2010).

TDK tarafından 2009’da yeni harflere aktarılarak tekrar yayınlanan “Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye” incelendiğinde, eserin Osmanlı Türkçesindeki Arapça ve Farsça kelimelerden 25. 658’ini ihtiva ettiği; bu kelimelerden 18.197’sinin Arapça olduğu, 6.761’inin Farsça ve çok az da Türkçe kelimeler olduğu öğrenilmektedir (Redhouse, 2009). Dolayısıyla bu eser Redhouse’un sadece Türkçe olarak kaleme aldığı -tek dilli- ilk sözlüğüdür.

1844 yılı geldiğinde Redhouse “Müntehabât-ı Lügât-i Osmâniyye”nin padişah Abdülmecid Han’a sunulması neticesinde 10.000 kuruşla ihsan-ı şahaneye layık görülmüştür (Mert, 2007). Findley (2006), bu sözlüğün yüzyılın en önemli Türkçe sözlük çalışması olduğunu ve ayrıca Osmanlı öğrencilerince kuşaklar boyunca kullanıldığını ifade etmektedir.

1843-1847 yılları arasında Osmanlı-İran sınırını belirlemek için Rusya ve İngiltere’nin aracılık rollerinin yanında Redhouse da tercüman olarak görev almıştır. Erzurum yılları Redhouse’un ilmî çalışmaları bakımından oldukça verimli geçmiştir.

Burada bulunduğu sürece Redhouse, Fransızlara Türkçe öğretmek amacıyla bir kitap yazmıştır: “Grammaire Raisonnee de la Langue Ottomane”. Daha önce “Türkçe-Fransızca-İngilizce Sözlük” hazırlayıp neşretmekten vazgeçen Redhouse, bu sefer Fransızlar için yazdığı Türkçe öğretimi kitabını 1846’da Paris’te bastırır. Redhouse’un ilk Türkçe öğretimi kitabı bu eserdir. Bu eser Türkçedeki ünlüler meselesine sistematik bir şekilde yaklaşmaktadır. Ayrıca bu eserdeki konular maddeler hâlinde ve madde başları numaralandırılarak işlenmiştir. Eserde 1018 madde vardır (Redhouse, 1846).

Redhouse, Fransızlar için yazdığı Türkçe öğretimi kitabının bir benzerini Osmanlı öğrencileri için yazmıştır. Fakat Fuad ve Cevdet Paşalar’ın “Kavaid-i Osmaniye” adlı eserlerinin yayımlanmasıyla bu projesinden de vazgeçmiştir. Redhouse, Erzurum’daki vazifesini başarılı bir şekilde tamamladıktan sonra İstanbul’a dönmüştür. Ayrıca Erzurum’daki çalışmalarından ötürü İran Şahı Redhouse’a aslan ve güneş nişanı vererek onu ödüllенmiştir (Findley, 2006).

İstanbul’da Babiali Tercüme Odası’ndaki vazifesine dönen Redhouse, 1850’de Encümen-i Dâniş’in kurulmasıyla bu encümene üye yapılmıştır. Encümen-i Dâniş Osmanlı Devleti’nde eğitimin Avrupa’ya göre düzenlenmesi ve bunun içinde kaynak eserlerin hazırlanması veya tercümesi işi için kurulmuştur. Bu kurulun hem yerli hem de yabancı toplam 40 üyesi vardır. Kayaoğlu (1998: 60), Encümen-i Dâniş’in üye sistemiyle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

Encümen-i Dâniş’in kurulması halinde zikrolunan 40 kişilik azanın yirmisi dahilî (aslî), yirmisi de haricî (fahri-muhabir) olmak üzere iki kısma ayrılacaktır. Dahilî üyelerin çalışmaları için Darülfünûn binasında büyük bir yer ayrılmalıdır. Bu üyeler kitap telif ve tercüme edecek iktidarda ilim adamları olacaklarından reayadan veyahut ecnebilerden olmasında bir beis yoktur. Haricî üyelerin toplantılara katılmalarına gerek yoktur. Muhabere yoluyla hizmetlerini ifa etmeleri yeterli olacaktır.

Encümen-i Dâniş üyelerince Türkçe bir umumi tarih kitabı hazırlama projesi vardır. Bu proje üç kısma ayrılmıştır ve her kısmı yazacak ilim adamları bellidir. Redhouse bu projede “II. Kısım: Hz. Musa (a.s.)’dan Peygamberimiz Hz. Muhammed

(s.a.v.) zamanına kadar” olan bölümde görevlendirilmiş sekiz kişiden biridir. Ayrıca Encümen-i Dâniş nizamnamesine göre encümen üyeliği bir şeref payesi addedilmiş ve isteyenlerin bunu unvan olarak kullanabileceği belirtilmiştir (Kayaoğlu, 1998). Redhouse bazı çalışmalarında Encümen-i Dâniş üyeliğini, “Member of the Academy of Science of Constantinople” ibaresiyle unvan olarak kullanmıştır.

Redhouse sağlık sorunlarından ötürü 1853’te yılda 240 pauntluk maaşla emekli olup İngiltere’ye dönmüştür (Findley, 2006).

2.3.3. Redhouse’un İngiltere yılları (1853-1892)

Ömrünün son 39 senesini İngiltere’de geçiren Redhouse, Türklük bilimi adına bu dönemde daha da verimli olmuştur. İngiltere’de Dışişleri Bakanlığı’nda Doğu dilleri tercümanı olarak vazife alan Redhouse, 1823’te kurulan “Royal Asiatic Society”nin de sekreterliğini de yapmıştır (Findley, 2006; Soysal ve Eren, 1977).

1855 yılı Redhouse’un “Türkçe-İngilizce Sözlük” çalışmalarının çekirdeğini oluşturması bakımından önemli bir zaman dilimidir. 1853’te çıkan Osmanlı-Rus Kırım Savaşı’nda İngiltere, Osmanlı Devleti’nin müttefiki olduğundan subaylarını İstanbul’a yollamıştır. Redhouse da bu subayların Türkçeyi kolaylıkla öğrenmesi için yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarından ikincisi; İngilizlere Türkçe öğretimi kitaplarından ise ilki olan “The Turkish Campaigner’s Vade-Mecum of Ottoman Colloquial Language (Türk Seferine Gideceklere Osmanlı Türkçesinin Konuşma Dili Cep Kılavuzu)” adlı eserini yazmıştır. Eser 7×11 cm ebatlarında olup cep kitapçığı görünümündedir. Cep kitapçıkları bakımından İngiltere’de neşredilmiş Türkçe öğretimi kitaplarının da ilkidir. Ayrıca bu eserin içinde küçük bir İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce sözlük bölümü de vardır ki eser bu yönüyle Redhouse’un ulaşılabilen ilk Türkçe-İngilizce sözlük denemesi; ilk iki dilli Türkçe-İngilizce sözlük denemesidir. (Redhouse, 1855).

1856 yılında savaş sebebiyle doğan talebi karşılamak üzere her bir bölümünde on bin tanım bulunan küçük bir “An English and Turkish Dictionary (İngilizce-Türkçe Sözlük)” adlı sözlüğünü hazırlar. Bu eser 1857 yılında İstanbul’da basılmıştır. 1861’de “A Lexicon, English and Turkish” adlı eserini yayımlar. Bu eser sonraki yıllarda genişletilerek tekrar tekrar basılır ve neticede Redhouse’un 1890 tarihli meşhur “A

Turkish and English Lexicon (Kitâb-ı Maânî-i Lehçe li-Ceyms Redhouse El-İngilizî)” ortaya çıkar. Redhouse bu sözlüğünü maddi kaygılarla misyonerler için de genişletip yayına hazırlamıştır. Bu eser Türkiye’de günümüze kadar çok defa basılmıştır (Eminoğlu, 2010; Findley, 2006; Yıldız, 2009).

Redhouse 1857 tarihli sözlüğünden ötürü Osmanlı Devleti tarafından bir kez daha ödüllendirilmiştir. Buna göre Redhouse’a Abdülmecid Han tarafından 10.000 kuruş değerinde bir kutu hediye edilmiştir (Mert, 2007).

Bu noktada Redhouse’un sözlüğünün ikinci baskısından bahsetmek yerinde olacaktır. İngiliz Türkolog Wells, 1880 yılında “Redhouse’s English-Turkish and Turkish-English Dictionary (New and Improved Edition)” adıyla Redhouse’un sözlüğünü genişletilmiş bir biçimde baskıya hazırlamıştır. Ayrıca Wells, bu baskıya giriş yazısı da yazmıştır. Bu sözlük yerli ve yabancı basında oldukça dikkat çekmiştir (Çelik, 1996).

Redhouse’un bu çalışmalarından başka yarım kalmış iki büyük sözlük projesi de olmuştur. Bunlardan birincisi sadece Türkler için tasarlanmış “Külliyât-ı Aziziye fi’l-Lügati’l-Osmâniye” adını vereceği 120.000 kelimelik salt Osmanlı Türkçesi sözlüğüdür. Redhouse, bu hacimli çalışmasından dolayı Sadrazam ve Hariciye Nazırı Fuad Paşa’ya iki mektup yazmıştır. İçerik bakımından hemen hemen aynı olan mektuplarında Gencer (1998: 334-335)’in naklettiğine göre Redhouse şunları yazmaktadır:

Mektubunda daha sonra, “elif, be, pe” harflerini bitirdiğini, “te” harfine başladığını ve bu harflerle olan kelimelerin toplam 26.000’i bulduğunu, hatta sadece “elif” harfinin 16.000 kelimedenden oluştuğunu ifade eden Redhouse, böylece eserinin 1/5’lik kısmının bittiğini, 1/4’lük kısmının ise önümüzdeki ilk baharda tamam olacağını ve basım işlemlerine şimdiden başlanmasının yerinde olacağını belirtiyordu.

Söz konusu Türkçe lügat hakkında “...iş bu kitap, eser-i âhirim ve bunca seneler hizmetinde bulunmuş olduğum Saltanat-ı Seniyye’ye

bir nişâne-i sadakatim...” diyen Redhouse, ayrıca daha önce muhtelif tarihlerde basılarak Osmanlı mekteplerinde kullanılan “Müntehabât-ı Lügat-ı Osmaniye” adlı lüğatin tamamlanmış olacağını ve 2600 sayfayı bulacağını ifade ediyordu.

Redhouse, bu sözlüğü için epeyce uğraşmıştır. Sözlüğünde Osmanlı Türkçesi ile Doğu Türkçesi, Arapça ve Farsça kelimeler, tabir ve terimlere de yer vermiştir (L. Mc. C., 1964). Bu projeyi Londra’da bastıramayan Redhouse 1885 yılına kadar 10 cilt olarak kaleme aldığı sözlüğünü İstanbul’a gönderir; fakat bu sözlükler hâlâ kayıptır (Gencer, 1998).

Redhouse’un yarım kalmış ikinci büyük sözlük projesi ise İngilizce izahlı “Arapça, Farsça ve Türkçe’den (Osmanlıca ve Doğu Türkçesi) İngilizce’ye Kavramsal Sözlük”tür. Redhouse bu projesini de tamamlayamamış, tamamladığı kadarını British Museum’a sunmuştur (Findley, 2006).

Redhouse’un bu yıllardaki ilmî etkinliği bu kadarıyla sınırlı değildir. Onun 1884 tarihli “A Simplified Grammar of the Ottoman-Turkish Language (Basitleştirilmiş Osmanlı Türkçesi Grameri)” adlı eseri Londra’da basılmıştır. Eserin ön sözünde, bu eserin aslında 1882’den önce tamamlandığını, eserinin taslağının uzun zamandır arkadaşında olduğunu yazmaktadır (Redhouse, 1884). Demek ki Redhouse, baştan sona tamamlayamadığı iki büyük sözlük projesiyle uğraşırken aynı zamanda yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarının üçüncüsü; İngilizlere Türkçe öğretimi kitaplarının ikincisi olan bu eserle de uğraşmıştır.

1884 yılında Redhouse’a Cambridge Üniversitesi tarafından fahri doktora payesi verilir. Redhouse (1906: 3), bu durumla ilgili olarak 1888 yılında tercümesini yaptığı Ali İbnü’l Hasan el-Hazrecî’nin “el-‘Ukûdül-lü’lü’yye fî târihi’d-devleti’r-Resûliyye (The Pearl-Strings; A History of the Resuliyy Dynasty of Yemen)” adlı esere yazdığı ön sözde, “1884’ün Haziran ayında Cambridge Üniversitesi Senatosu ‘Harflerin Doktoru’ fahri unvanını bana sundu ve ben bu alandaki farkımdan dolayı onların şükranlarına şahit oldum.” demektedir.

Ayrıca Redhouse 1877’de 26 sayfalık “A Vindication of the Ottoman Sultan’s Title of ‘Caliph’ (Osmanlı Sultanının Halifelik İddiası)” adlı bir eser de yazmıştır (Redhouse, 1877). L. Mc. C. (1964)’ye göre “Herhalde bunu, Sultan Abdülhâmid’in teşvîkiyle yazmış olmalı. Sultanın İngilizlere karşı kullanacağı hılâfet iddiâsına evvelemirde İngilizleri kandırmak lâzım geliyordu. Genc Sultan tahta ancak yerleşmiş bulunduğu halde, bu propaganda fırsatını kaçırmıyordu.” diyerek önemli bir noktaya dikkatleri çekmektedir.

1879’da onun 61 sayfalık “On The Turkish History, System and Varieties of Turkish Poetry (Türk Şiirinin Tarihi, Esası ve Çeşitleri)” adlı eseri neşredilmiştir (Redhouse, 1879). Redhouse bu eseriyle Osmanlı edebiyatının başka edebiyatlardan meydana geldiğini savunan zihniyete karşı çıkmıştır. 1881’de Mesnevi’den bazı metinleri İngilizceye tercüme edip “The Mesnevi” adıyla yayımlamıştır. 1888’de Kraliçe Victoria’dan şövalyelik nişanı ve unvanı alan Redhouse, bu tarihten sonra “Sir” unvanını kullanmıştır. Sir James William Redhouse, 1892 yılında 81 yaşında iken Londra’da ölmüştür (Findley, 2006).

Abdülhak Hâmid Tarhan, hatıralarında Redhouse’dan da bahsetmektedir. Redhouse’un ömrünün son zamanlarında onunla görüşen Tarhan (1994: 199), hatıralarında şu satırları kaydetmektedir:

Ben Londra’da iken İstanbul’u özledikçe Sir James Redhouse’u görmeğe gider... Sir James Redhouse simaca, kıyafetçe adeta bir İstanbul efendisi idi. Ve Eyüpsultanlı imam gibi sohbet ederdi. Seksen yaşına vâsıl olduğu halde Türk illerindeki mazisinden bahsederken gözlerine lem’a-ı şebâb gelir, beni de maziye ve on sekiz yirmi yaşlarına getirirdi.

Redhouse’un hayatında Osmanlı Devleti’ne ve Türklere karşı ön yargıyla yaklaştığını gösteren hiçbir kayıt bulunmamaktadır. Misyonerlerin onun sözlüğünü yıllardır basması, geçmişte Redhouse’un adıyla bilinen bir yayınevi kurmaları misyonerlerin kendi menfaatlerinden kaynaklanmaktadır. Redhouse, sağlığında sözlüklerini misyonerler için de hazırlamıştır; fakat bunun sebebi daha önce de ifade edildiği gibi Redhouse’un para kaynaklı sıkıntılara çözüm bulmak istemesidir.

Redhouse hakkında en kapsamlı ve en orijinal biyografi çalışmasını yapan Findley (2006) de Redhouse'un misyonerlik faaliyetlerinin içinde olmadığını ifade etmektedir.

Redhouse'un Osmanlı Devleti ve Türkler adına olumlu sayılabilecek fikirlerine rastlamak mümkündür. Bunları tek tek sıralamak yerine Redhouse (1879)'un esas niyetini apaçık ortaya koyan şu sözlerini nakletmek daha doğru olacaktır (aktaran: Findley, 2006: 144):

Osmanlılar için içimden gelerek yalvarıyorum ve bütün Avrupa'nın onlara yaptığı biraz cahillikten en çok da dinsel nefretten kaynaklanan haksızlıktan dolayı acı çekiyorum.

Kırk elli yıl önce, daha gençken, dinsel nefretin Avrupa'nın geçmişinde kaldığını iyimserlikle ummuş ve Osmanlılar'ı da bunun böyle olduğuna inandırmaya çalışmışım. Birçoğunun fikrini değiştirdiğime inanıyorum; Türkiye Hristiyan Avrupa ile dost olmayı istemeye başlamıştı. Fakat bağnazlar da ikiyüzlüler de hiç tükenmeyecek. Avrupa ve İngiltere'nin Osmanlı olan herşeye karşı duyduğu yoğun nefret körüklemis-tir... Benim İngiltere ile tek kavgam budur-hoşgörü ve saygı eksikliği.

BÖLÜM III

3. Yöntem

İngiliz Türkolog Redhouse'un İngilizlere Türkçe öğretimi metodunu tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. "Nitel araştırmalarda, araştırmacı genellikle gözlemcidir. Nitel araştırmacılar bilgiyi doğrudan kaynaktan almak isterler. Çalıştıkları ortam, katılımcılar ya da dokümanla doğrudan ilişki içinde ve uzun zaman harcayarak bunu gerçekleştirirler" (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2008: 250).

Araştırmada verilere ulaşmak için doküman inceleme tekniğine başvurulmuştur. Yıldırım ve Şimşek (2000: 187-188)'e göre, doküman incelemesi nitel araştırmada tek başına veri toplama aracı olmasının yanı sıra dilbilimcilerin de sıklıkla başvurduğu bir tekniktir:

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir... Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir. Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabileceği araştırma problemi ile yakından ilgilidir. Örneğin eğitim ile ilgili bir araştırmada, şu tür dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir: eğitim alanında ders kitapları, program (müfredat) yönergeleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğrenci rehberlik kayıt ve dosyaları, öğrenci ve öğretmen el kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları, ders ve ünite plânları,

öğretmen dosyaları, eğitimle ilgili resmi belgeler, vb. Bunlara ek olarak anılar, günlükler, özel mektuplar, itiraflar gibi kişisel belge ve dokümanların yanı sıra yazılı basın, periyodik yazılı kaynaklar, magazin, dergi ve kitaplar da doküman analizine konu olabilirler.

Verilerin incelenmesinde ise betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri uygulanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2000: 162)’e göre içerik analizinde, betimsel analize göre daha derin işlemler yapılır:

İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tâbi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla farkedilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir.

Redhouse’un hayatının araştırılmasında çeşitli kaynaklar; onun İngilizlere Türkçe öğretiminin tespitinde ise iki farklı eseri -“The Turkish Campaigner’s Vade-Mecum of Ottoman Colloquial Language (Vade-Mecum)” ve “A Simplified Grammar Ottoman Turkish-Language (OTL)”- incelenmiştir. Öncelikle bu bilgi kaynaklarına ulaşılmış, eserlerin orijinal olup olmadığı Redhouse hakkındaki yayınlanan yazılar aracılığıyla kontrol edilmiştir. Daha sonra Redhouse’un bu eserleri konuların hacim bakımından dağılımı, kelime öğretimi, kullanılan örnek Türkçe kelimeler, Türkçe ek öğretimi, lügatçe, örnek Türkçe metinler, metot, eserlerin hedef kitlesi ve hitap ettiği dil seviyesi gibi özellikler bakımından incelenerek karşılaştırılmış ve çözümlenmiştir.

Araştırma dâhilinde birtakım tablolara yer verilmiştir. Bu tablolar “Microsoft Office Word 2007” kullanılarak ve elle örnekler seçilerek oluşturulmuştur. Kelime sıklığı tablosunun oluşturulmasında, OTL’deki örnek Türkçe kelimeler tek tek çıkarılarak “Microsoft Office Word 2007” programında alt alta yazılmış ve “Sırala” butonuyla alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu sıralamadan sonra hangi kelimenin ne kadar sıklıkla kullanıldığı elle sayılarak belirlenmiş ve aynı program aracılığıyla tablolastırılmıştır. OTL’de verilen örnek Türkçe kelimelerin alfabetik olarak kelime listesi hâline getirilmesinde, yine bu eserdeki örnek Türkçe kelimeler tek tek “Microsoft Office Word 2007” programına yazılmış, tekrarlı kullanılan kelimelerin bir kez

kaydedilmesine dikkat edilmiş ve alfabetik olarak listelenmiştir. Bu listedeki kelimeler elle sayılarak örnek Türkçe kelimelerin sayısına ulaşılmıştır. Vade-Mecum'un lügatçesinde yer alan kelimeler de tek tek elle sayılarak kaç kelime olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Vade-Mecum'un lügatçesi ile OTL arasındaki örnek Türkçe kelimelerden ortak olanlarının belirlenmesinde, oluşturulan OTL'nin kelime listesini Vade-Mecum'un lügatçesiyle tek tek karşılaştırma yoluna başvurulmuştur. Bu iki eserdeki örnek Türkçe kelimelerin yazımı hususunda, TDK'nın "Yazım Kılavuzu" esas alınmıştır. "Yazım Kılavuzu"nda olmayan kelimeler ise Prof. Dr. İsmail Parlatır'ın "Osmanlı Türkçesi Sözlüğü"ne göre yazılmıştır.

BÖLÜM IV

4. Bulgular ve Yorumlar

4.1. Yabancı Dil Öğretim Metotları ve Sir James William Redhouse

Redhouse'un Vade-Mecum ve OTL adlı eserlerinin incelenmesine geçilmeden önce genel dil öğretim metotları ve Redhouse'un Türkçe öğretimi metodu tartışılacaktır.

“Metot kelimesi en yalın ifadesiyle bir işin yapılmasında izlenecek yol anlamına gelmektedir. Bilimsel alanda, değişik uygulamalar da dikkate alındığında, iki tür öğrenme ve öğretme metodunun varlığı görülmektedir. Tümevarım ve tümdengelim” (Sunel, 1989: 137).

Hedefe varmak için takip edilecek çizgi olarak kabul edilen “metot”, yabancı bir dil öğrenme hususunda da önemli bir kavramdır. “Ana dilin dışındaki bir dil nasıl en iyi şekilde öğrenilir veya yabancılara başka bir dil nasıl daha iyi öğretilir?” sorularına cevap vermek üzere muhakeme edildiğinde ister istemez yabancı dil öğretiminde bir araç olan metot gerçeğiyle karşı karşıya gelinecektir.

Başkan (1994: 44), dil öğretimi sahasında birçok metodun varlığından söz edilse de temelde iki ana metodun yer aldığını vurgulamaktadır:

Her ne kadar yabancı-dil öğretimi alanında çeşitli yöntemlerin kullanılmasından söz edilmekteyse de, bunların birçoğu birer ‘sözde-yöntem’ olmaktan pek öteye gitmemektedirler. Çünkü ortada yalnızca iki tane temel yöntem bulunmaktadır. Bunlardan başkası, yalnızca bu iki temel yöntemin çeşitlemesi olarak yorumlanmalıdır. Bu iki yöntemden birincisi, insanın doğal konuşma eylemine dayanan “doğal/direk yöntem”; ikincisi ise, bu sözlü-dilin yazıya geçirilmiş biçimine yaslanan “düzenek/çeviri yöntemi” olarak bilinmektedir.

Yeni bir yöntem söz konusu olacaksa, böyle bir şey ancak bu iki yöntemin çeşitli oranlarda birleştirilmeleri ile oluşan bir “karma yöntem” olabilir ki, buna da, hem sözlü hem de yazılı yöntemleri içerdiği için ‘tümleşik yöntem’ adı verilebilir.

Başkan’ın yukarıda vurguladığı hususa Sunel (1989) de temas etmiştir. Sunel’e göre yabancı dil öğretiminde çekirdekte “direct (doğrudan) metot” ve “indirect (dolaylı) metot” olmak üzere iki metot söz konusudur. Bu iki metodun farklılıklarını Sunel (1989: 138-139) şu şekilde ifade etmiştir:

Yeni bir ifade sistemine geçerken ana dilin ifade sisteminden yararlanalım mı yoksa yararlanmayalım mı? İşte "direct metot" ile "indirect metot" arasındaki temel fark bu soruya verilen cevap farkıdır. Geleneksel metot, klasik metot, dilbilgisi-çeviri metodu gibi değişik adlarla karşımıza çıkan "indirect metot" bu soruya "yararlanalım"; çeşitli değişiklikleri ile işit-gör metodu, bilişsel öğrenme metodu, kulak-dil alışkanlığı metodu, iletişimci yaklaşım gibi adlarla karşımıza çıkan "direct metot" ise "yararlanmayalım" cevabını veren metottur.

Başkan ve Sunel’in ifadelerinde ortak olarak geçen direk yöntem/direct metot, doğal metot olarak kabul edilir. Doğrudan metot, özünde yabancı dili öğrenen kişinin ana dilini öğreniyormuş gibi yabancı dildeki dört dil becerisini -dinleme, konuşma, okuma, yazma- destekleyecek öğrenme yaşantılarını esas alır. Nasıl ki küçük bir çocuk ana dilini öğrenirken gramer kurallarını bilmeden öğreniyorsa, yabancı bir dili öğrenen kişi de o dili ana dilini öğrenir gibi öğrenecektir.

Gramer-tercüme metodu, ana dil ile öğrenilecek dilin benzerlik ve farklılıklarını tespit etmeye imkân sağladığından bu metot aynı ana dile sahip öğrenci gruplarına yöneliktir. Diğer bir söyleyişle standart öğrencilerden müteşekkil sınıflara uygundur. Doğrudan metot ise ana dilini öğrenir gibi yabancı dili öğrenme ilkesinden hareket ettiği için karışık öğrenci gruplarına da uygun bir metottur.

Gramer-tercüme metoduna dair yapılacak muhakemelerde her şeyden önce bu metodun işlevini unutmamak gerekir. Adıgüzel (2001: 30), “Bu metoda göre tercüme,

gramerin öğretilmesinde, gramer de yabancı dilin öğretilmesinde birer vasıttan başka bir şey değildir. Bütün diğer dil öğretim metotlarında olduğu gibi, gramer-tercüme metodunda da asıl gaye yabancı dilin öğretilmesidir.” cümleleriyle gramer-tercüme metodunun ve diğer öğretim metotlarının işlevini açıklamaktadır.

Esasen yabancı dil öğretiminde metotların üstünlüğünü tartışmaktan veya bir metodu her seviye ve hedef için kabul edip diğerlerini reddetmekten çok hangi öğrenciye, hangi amacı gerçekleştirmek için hangi metodun uygulanacağını tespit etmek ve bu yüzden öğrencinin dil öğrenimine yatkınlık yönlerini belirlemek daha doğru olacaktır (Başkan, 1994; Sunel, 1989).

Sir James William Redhouse, Vade-Mecum ve OTL’yi gramer-tercüme metoduna göre yazmıştır. Zira gramer-tercüme metodu 1840’lardan 1940’lara kadar yabancı dil öğretimine hâkim olmuştur (Aydın, 1996). Redhouse’un İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı Vade-Mecum ve OTL’nin ilk baskıları sırasıyla 1855 ve 1884’tür.

Dil bilgisi kurallarından yararlanmak üzere yabancı dilin öğretimini hedefleyen gramer-tercüme metoduna göre dilin kurallarını öğrenmek ve örneklerle bu kuralları pekiştirmek esastır. Geçmiş eski Yunan’a kadar dayanan gramer-tercüme metodu “klasik metot” olarak da adlandırılır ve bu metotta bir dili öğrenmek, o dilin gramer kaidelerini öğrenmekle eş değer kabul edilir (Sunel, 1989).

Demircan (2005: 150), XIX. yüzyılın başlarından itibaren geçerli dil öğretimi konumunda olan bu metodun ana çizgilerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

1. Dil bilgisi: Biçimbilgisi ve sözdizimi kurallarını içermekte, sesletim öğretimi yapılmıyorsa da başlangıçta sesletim kuralları bir özet olarak verilebilmektedir.
2. Öğretim, ezbere (rote learning), bağlam dışı sözcükler, sözcük listeleri ve onların çekimleriyle başlar. Bu sözcükler kullanılacağı metin ile aralarında bir sıra izlenmez, listeler sonradan ezberlenir.
3. Dil bilgisi kuralları tümdengelimli olarak verilir; bu kuralların bir uygulaması olarak yabancı-dilden anadile, anadilden yabancı-dile

çeviri yapılır. Mekanik olarak yapılan bu çevirilerde kullanılan tümceler, bağlam dışı, yapay tümcelerdir.

Görüldüğü gibi yabancı dil öğretiminde ve tabii olarak Türkçenin yabancılara öğretiminde gramer ve tercüme yaygın bir metottur. Redhouse da yaygın olarak kullanılan bu metodu esas alarak Vade-Mecum ve OTL adlı eserlerini tertip etmiştir. İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan Vade-Mecum ve OTL arasında içerik ve işlev bakımından farklılıklar olsa da bu iki eser aslında “pedagojik” amaçlı yazılmışlardır. Bilhassa Vade-Mecum, “kısa bir gramer bilgisi, lügatçe, diyalog” bölümlerinden oluştuğu için tam manasıyla gramer-tercüme metodunu yansıtmaktadır. Her ne kadar bu iki eserde bölümler ders bazında tasnif edilmemiş ve bölümler arasında uzunluk kısalık bakımından tutarlılık olmasa da belli bir hedef kitlesine belli bir yabancı dili öğretmeyi amaçladığından bu iki eser, sade bir gramer kitabı olma özelliğinden çok yabancılara Türkçe öğretmeyi esas alan eserlerdir. Zaten ilerleyen bölümlerde söz konusu iki eser incelenirken bu durum daha iyi anlaşılacaktır.

İngilizlere Türkçe öğretimi konusunda Wells (1880)’in görüşlerine de yer vermekte fayda vardır. Redhouse’un ilkinin 1856 tarihinde yayımladığı İngilizce-Türkçe sözlüğünün birçok defa baskısı yapılmıştır. 1880 yılına gelindiğinde Redhouse’un İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce sözlüğünü gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskısını yapan Wells (1880), bu baskıya yazdığı giriş yazısında, Türkçe öğrenmek isteyen bir İngiliz’in kendi ülkesinde Türkçeyle ilgili temel bilgileri alıp sonra Türkiye’ye gitmesini önermektedir (Aktaran: Çelik, 1996: 37):

Şartlar İngilizcenin İngiltere’de öğretilmesi için hazırlanmalıdır. Daha sonra ileri derecede Türkçe öğrenmeye kabiliyetli olduğunu isbat edenler stajyer tercüman olarak Türkiye’ye tayin edilmelidirler. Avusturyalı ve Rus memurlar Türkiye’ye gitmeden önce hatırı sayılır üniversitelerinde Türkçe öğreniyorlar. Ayrıca Avusturya ve Rusya yıllardan beri devletlerinin hizmetinde çalıştırdıkları Türkçe uzmanı ilim adamlarına sahiptirler. Biz aynı sistemi kabul etmeden önce asla Şark uzmanı bilim adamlarına sahip olamayız. İstanbul’da yirmi otuz yıl oturduğu halde Türkçeye aşina olamamış bir yığın İngiliz ve diğer

Avrupalıların durumu da göstermiştir ki sadece bu ülkede yaşayarak bir kimse Türkçe’yi konuşup yazamaz.

Ancak daha önce bu dili başarı ile öğrenmiş bir kimse, Türkiye’ye gidince çok hızlı bir şekilde mesafe alır. Eğer birazcık temeli varsa bir yığın pratik yapma imkânı bulacaktır; şayet hiç bilmiyorsa, hep söylendiği gibi, sadece İstanbul’un havasını teneffüs eder. Diplomatik amaçlı olarak Türkçe konuşma ve yazmayı öğrenmek, bu dilin tahsilini görmeden mümkün değildir. Bu tahsil için en iyi şartlar başlangıçta İngiltere’de bulunur. Daha ötesi ve iyisi, Çince öğrenenlere uygulandığı gibi, Hükümetin ileri seviyede Türkçe öğrenme kabiliyeti gösterenlere yardımcı olmasıdır. Bunların tesbiti için de burada bir Türkçe kürsüsü kurulmalıdır. Bu kürsünün açacağı imtihanlarda başarılı olanlar Türkiye’ye gönderilmelidir.

4. 2. Redhouse’un Türkçe Öğretim Metodu

Metotlar, dil öğretiminde ana hatları belirlerler ve metotların yabancı dil öğretimini hedefleyen eserlere uygulanması yazarın tasarrufunda olan bir durumdur. Redhouse’un yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla neşrettiği Vade-Mecum ve OTL’den hareketle Redhouse’un Türkçe öğretim metodunu belirlenebilir. Fakat yukarıda da ifade edildiği gibi yazarlar metotları kendi tasarruflarıyla kullandıklarından gramer-tercüme metodunun Redhouse tarafından Türkçeye uygulanmış hâline “Redhouse’un Türkçe Öğretimi Metodu” nazarıyla bakılması daha uygun olacaktır. Redhouse, -daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi- Türkçe üzerine çeşitli araştırmalar yapmıştır. Lügatleri, yabancılara Türkçe öğretimi kitapları ve diğer neşriyatları göz önüne alındığında Türkçeye tam manasıyla vakıf ve Türkçe öğretimini gerek nazari gerek fiilî olarak hayata geçirmiş Türkolog portresiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Ünlü Şarkiyatçı E. G. Browne’ın hatıralarını yazan Çiftçi (2004), Redhouse’un Türkçe öğretimi konusunda eserler kaleme almaktan başka Türkçe öğretimine fiilî olarak katkı sağladığını da belirtmektedir.

Redhouse'un İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla kaleme aldığı ilk eseri İngiliz subayları için yayımladığı 1855 tarihli Vade-Mecum'dur. Vade-Mecum'un ön sözünde Redhouse (1855, iv), "bu güzel dilin gizemini, daha ayrıntılı öğrenmek isteyenler için daha tam ve ilmî çalışmalar hazırlanacak." diyerek bu tarihten sonra yabancılara Türkçe öğretimi adına hazırlayacağı eserlere -sözlükler ve OTL- işaret etmektedir.

Vade-Mecum, ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı görüleceği gibi, hedef kitlesi yetişkinler (İngiliz subaylar) olan küçük ebatlı pratik bir cep konuşma kılavuzu, cep lügati hüviyetindedir. Sırasıyla "Kısa Bir Osmanlı Türkçesi Grameri, Dikkatle Seçilmiş Lügatçe, Birkaç Bilinen Muhavere (Diyalog)" bölümlerinden oluşan bu cep konuşma kılavuzu, bu dile hiç aşina olmayan, başlangıç seviyesi öğrencilerine yönelik planlanmıştır. Ayrıca eser gramer-tercüme metodunun niteliğine uygun olarak standart bir öğrenci kitlesine, İngiliz öğrencilerine, hitap etmektedir. Eser baştan sona hedef kitleye yönelik olma özelliği göstermektedir. Eserde hiç Arap harfleri kullanılmamış, bunun yerine İngilizlerin aşina olduğu Latin harfleri kullanılmıştır. Bir başka ifadeyle Türkçe, Latin harfleriyle ve İngiliz fonetiğiyle benzerlikler kurularak kaleme alınmıştır.

Eserin dil bilgisi bölümünde, İngilizce ifadelerle Osmanlı Türkçesinin gramer kuralları tündengelimli olarak kısaca tanıtılmıştır. Bu bölümdeki örnek Türkçe kelimelerin hepsi Latin harfleriyle ve İngiliz fonetiğiyle ifade edilmiştir. Örneğin, Türkçe "rüzgâr" kelimesi, "ruzghyar" şeklinde yazılmıştır. Ayrıca bu örnek kelimelerin çoğunun İngilizce karşılıkları da verilmiştir. Lügatçe bölümü, İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce olmak üzere iki kısımdır ve Türkçe-İngilizce bölümündeki madde başı kelimeler İngilizce-Türkçe bölümündeki kelimelerden fazladır. Bu bölümdeki bütün Türkçe kelimeler de Latin harfleriyle yazılmış olup genellikle sosyal hayatta sıkça rastlanan kelimelerin varlığı da söz konusudur. Diyalog kısmında İstanbul'daki önemli yerler, alışveriş, gezi gibi konular dâhilinde başvurulması muhtemel ifadelerle, karşılıklı konuşmalara yer verilmiştir. Yine eserin tamamında olduğu gibi diyalog ifadeleri Latin harflidir. Ayrıca sayfanın sol sütununda bu diyalogların İngilizcedeki karşılığı da verilerek çeviri vasıtasıyla öğretim kolaylaştırılmıştır. Vade-Mecum'un metoduyla ilgili bu tespitlere dikkat edildiğinde, yukarıda Demircan (2005:150)'ın gramer-tercüme metoduna dair sıraladığı özelliklerin yansıtıldığı görülmektedir.

Vade-Mecum ve OTL’de yer alan ortak örnek kelimeler vardır. Bu kelimeler ilerleyen bölümlerde ele alınmıştır. İki eser arasında ortak kelimelerin sunulması yabancı dil öğretiminde kolaylıktır.

Redhouse’un İngilizlere Türkçe öğretmek için kaleme aldığı ikinci eseri OTL’dir. 1884 tarihinde Londra’da yayımlanan OTL, Vade-Mecum’dan daha ileri seviyeye hitap etmektedir. Şöyle ki, başlangıç seviyesinde olan öğrenciler, Vade-Mecum’dan sonra OTL’ye başvurmaldırlar. OTL’nin hedef kitlesi Vade-Mecum’da da olduğu gibi yetişkinlerdir. OTL’de, gramer kurallarının Vade-Mecum’a göre oldukça fazla olduğu görülmektedir.

OTL’nin içerik tasnifi “I. Bölüm: Harfler ve İmla, II. Bölüm: Osmanlı Türkçesi Kelime Bilgisi, III. Bölüm: Osmanlı Türkçesi Cümle Bilgisi” ana başlıklarından oluşmaktadır. İlerleyen bölümlerde daha ayrıntılı görüleceği gibi OTL’deki konular fasıllar hâlinde işlenmiştir ve fasıllar arasında hacim bakımından yani uzunluk kısalık bakımından dengeli bir dağılım yoktur. Buradan hareketle Redhouse’un OTL’de İngilizlere Türkçeyi dersler bazında öğretmeyi hedeflemediği anlaşılmaktadır. OTL’de 40 fasıl vardır.

Demircan (2005:150)’ın yukarıda gramer-tercüme metoduna yönelik sıraladığı özelliklerin OTL’de de yansıtıldığı görülmektedir: OTL’de kurallar baştan verilmiş, daha sonra örneklerle bu kuralları açıklama yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla tümdengelimli olarak Türkçe öğretilmeye çalışılmıştır. OTL’nin ilk 50 sayfasında Türkçenin ses özelliklerine ve harflerin birleştirilme şekillerine yer verilmiştir. Öğretim, önce kuralların verilmesi sonra da örnek kelimeler vasıtasıyla yapılmıştır. Örnek Türkçe kelimeler, -Vade-Mecum’dan farklı olarak- önce Arap harfli Türk yazısıyla sonra da -Vade-Mecum’da olduğu gibi- bir İngiliz’in en doğru telaffuz edeceği şekilde Latin harfleriyle verilmiştir. Kelime çekimleri, kök-ek ilişkisi eserde yer almaktadır. Ayrıca örnek kelimelerin ve çekimlerin İngilizce karşılıkları da verilmiştir. Örnek Türkçe kelimelerden bazıları iki dil arasındaki ortak kelimelerdir. Bunun yanı sıra eserde az verilen örnek Türkçe cümlelerin İngilizce çevirilerine de yer verilerek öğretim kolaylaştırılmıştır. Fakat OTL’de bir sözlük veya bir kelime listesi yoktur.

Yukarıdaki tespitler OTL'nin bir yabancılara Türkçe öğretimi çalışması olduğunu göstermektedir. Bu bilgilere ek olarak OTL'de Türkçe öğrenen İngiliz öğrenciye yönelik bazı tavsiyeler ve atıf eserler de vardır. Redhouse, bu tavsiyeler vasıtasıyla yabancı bir dil öğrenen İngiliz öğrenciyi yönlendirmektedir. Bu tavsiyelerden bazıları şunlardır:

“Osmanlı Türkçesi öğrenen bir İngiliz öğrenci kendini Osmanlı ünlüleri hususunda tüm dikkatini toplamalı ve alıştığı kısa ünlü telaffuz modelini kurmayı başarıp iki farklı yolla aynı ünlünün uzatabildiği durumları algılamalıdır” (Redhouse, 1884: 18).

“Öğrenciler sessiz harfin sessiz olduğunu belirten işareti fark edecektir. Bu işaret ‘cezm’dir ve asla bir ünlünün üzerinde kullanılmaz, ünlüyü uzatmaz veya kısaltmaz” (Redhouse, 1884: 19).

“Batı dillerinde benzer bir durum görülmediğinden baştaki bir harf olan ‘ا’ harfinin fonetik değerini öğrenmek Avrupalı öğrenci için bir zorluktur. Ancak tamamen açıklandığında, gerçekte olduğundan çok daha açık olacak” (Redhouse, 1884: 23).

“ا, و, ی üçlemesinden birine ait köklerden benzerlikler ve değişiklikler olabilir. Bu detaylar Wright’ın veya De Sacy’nin ‘Arapça Dil Bilgisi’ kitabından çalışılmalı” (Redhouse, 1884: 65).

Görüldüğü gibi OTL, gerek gramer-tercüme metodunun kullanılması gerek konuların işlenmesi gerekse öğrencilere yapılan yönlendirmeleriyle yabancılara Türkçe öğretimi kitabıdır. Bu hususla ilgili olarak Adıgüzel (2001: 41), yabancıların Türkçe öğretiminde çoğunlukla gramer-tercüme metodunu kullandıklarını şu cümlelerle ifade etmektedir:

Yabancılar Türkçe öğretiminde daha ziyade gramer-tercüme metodunu tercih etmişlerdir. Esasen yabancılar, özellikle Türkoloji sahasında, en azından orta öğrenim görmüş yetişkinleri hedef aldıkları, Türkçe öğretiminde gramer-tercüme metodunu en uygun metot olarak görmüşlerdir. Bunda pek haksız da sayılmazlar. Zira

gramer-tercüme metodu ancak yetişkinlere ve o da kendi ana dillerini çok iyi bilen yetişkinlere uygun bir metottur.

Böylesine önemli eserler ortaya koyan Redhouse, Türkçeyi -daha önceki bölümde görüldüğü gibi- doğrudan metotla öğrenmiştir. İstanbul'a gelene kadar Türkçeye aşina olmayan Redhouse, İstanbul'da yaşayarak, ortamında bulunarak Türkçeyi öğrenmiştir. Budak (2000), tarafından verilen aşağıdaki bilgiler aslında Redhouse'un Türkçe öğrenme metodunu izah etmektedir (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/146/budak.htm>, 16 Ocak 2011'de erişildi):

Sözlü iletişim becerilerinin öncelikle geliştirilmesinin ihtiyaç olarak algılanması, yabancı dil öğretiminde sosyo-dilbilim ve toplumbilimin devreye sokulmasını gerektirmiştir. Bu yeni anlayışa göre yabancı dil, kişinin iletişim ihtiyacını gidermede kullanabileceği bir araç olarak görülmelidir. Kişi hayatın içindedir. Günlük hayatın çoğunlukla yoğun biçimde yüz yüze sözlü iletişimle yürütüldüğü gözlenmektedir. Mektup yazma yerine telefon görüşmesinin tercih edildiği herkesçe bilinmektedir. O hâlde dil öğretiminde günlük iletişim ihtiyacı dikkate alınmalıdır. Yaşantı yoluyla davranışlarda değişme mümkün olacağından, öğrencinin günlük iletişim ihtiyacı doğrultusunda yabancı dili yaparak, yaşayarak öğrenmesi öncelikli hedef olarak belirginleşmiştir.

4.3. The Turkish Campaigner's Vade-Mecum of Ottoman Colloquial

The Turkish Campaigner's Vade-Mecum of Ottoman Colloquial Language, Redhouse'nin 1855 yılında, İngiliz zabıtlarına Türkçeyi pratik yoldan öğretmek amacıyla yazdığı bir eserdir. Eserin adı "Türk Seferine Gidecekler Osmanlı Türkçesinin Konuşma Dili Cep Kılavuzu" olarak çevirilebilir.

Redhouse, 1853'te İstanbul'dan ayrılıp İngiltere'ye dönmüştür. Sağlık sorunlarından dolayı İstanbul'a bir daha dönemeyen Redhouse ömrünün son yıllarını İngiltere'de geçirmiştir. Redhouse, Osmanlı Türkçesine dair mühim çalışmalarını

ekseriyetle 1853-1892 yıllarını ihtiva eden bu dönemde gerçekleştirmiştir. Findley (2006: 133), bu mevzuya dair şu bilgileri vermektedir:

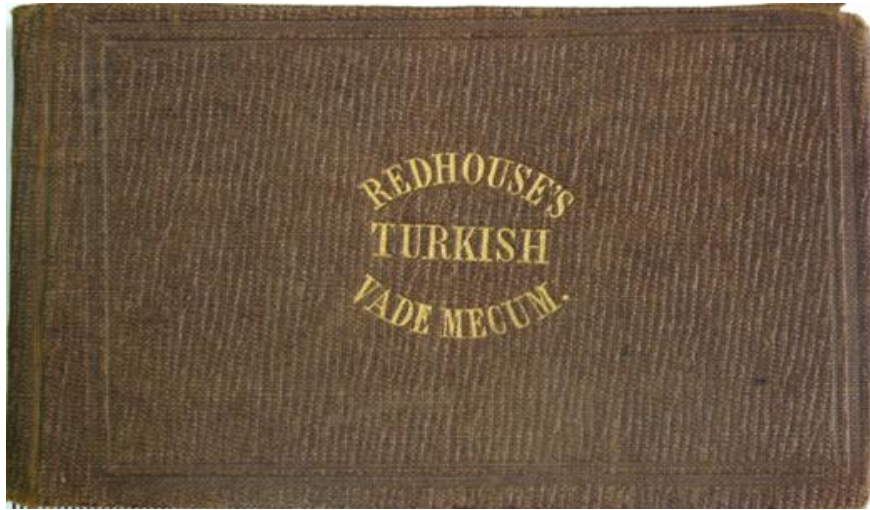
İstanbul'dan döndükten sonra eline geçen önemli fırsatlar resmî ya da özel hizmetlerden çok bilimsel yayınlar alanında idi. Kırım savaşı ve ertesinde Osmanlılara karşı artan ilgi çalışmalarına talep doğurdu. Savaşın patlak vermesiyle, İngiliz subaylarının kullanımına yönelik Latin alfabesiyle Osmanlı gündelik dili üzerine bir cep kitabı hazırladı. Cep kitabı boyutundaki bu çalışma, dil bilgisi, sözcük ve birkaç yaygın gündelik diyalogu içeriyordu.

Gencer, Kırım Savaşı ile ilgili olarak aşağıdaki noktalara temas etmektedir (<http://www.bilimtarihi.org/pdfs/KIRIM.pdf>, 09 Ocak 2011'de erişildi.):

Kırım Savaşı, Rusya'nın geleneksel güneye inme siyasetini gerçekleştirmek üzere harekete geçmesiyle başlamıştır. Ancak bu devletin yarattığı tehlike diğer Avrupa büyük devletlerinin de çıkarlarına dokunmuştur. Bu nedenle bu devletler Osmanlı Devleti'nin yanında yer alarak Rusya'ya karşı bir Avrupa bloğu oluşturmuşlardır. Yapılan savaşta Rusya yenilmiş ve sonuçta 1856 Paris Antlaşması imzalanmıştır... Sonuçta İngiltere Kırım Savaşı ve Paris Kongresi'nden en karlı devlet olarak çıktı.

1853'te başlayan ve Osmanlı Devleti ile Rusya arasında cereyan eden Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan İngiltere, subaylarını İstanbul'a göndermiştir. İstanbul'a gelen İngiliz subaylarının elinde muhtemelen Redhouse'nin hazırlamış olduğu Vade-Mecum vardı. 7×11 cm ebatlarında ve iv+332 sayfa olarak yayımlanan bu küçük eser, bir askerin rahatlıkla taşıyabileceği pratik bir cep lügati ve konuşma kılavuzu olarak hazırlanmıştır. Eserin dış ve iç kapaklarından sonra "Preface" başlığıyla 2 sayfalık ön söz yazan Redhouse, son sayfasından önce "Erratum" başlığıyla mürettip hatasına yer vermiştir. İngiliz subaylarının İstanbul'da günlük ihtiyaçlarını karşılamak, hayatlarını kolaylıkla idame ettirebilmek ve Osmanlı insanıyla anlaşabilmek maksadına hizmet eden Vade-Mecum'un ön sözünde Redhouse (1855: iii-iv) şunları söylemektedir:

Türk ordusunun teşkilinde çok sayıda İngiliz subay ve sivil memurlar aniden Türkçe konuşan insanlarla karşı karşıya getirildiler. Bunların yanında bölüm yetkilileri daha önce Türkçe konuşan insanlarla muhatap olmuşlardı. Şimdiye kadar hiçbir yayın bu dili işlememişti. Bu insanlar bir rehber kitaptan öğrenmek yerine, bu dili denemek zorunda bırakıldılar. Bu çalışmaların yazarlarının övgüye değer gayretleri, açıklamaya çalıştıkları konu, kesinlikle onların bilgilerinin çok daha üzerindeydi. Bu büyük kusurun yanında çalışmaların çoğu, her şeyini yanında taşıyan tecrübeli askerler için uygun değildi.

Resim 4-1. Vade-Mecum'un dış kapağı

Yukarıdaki ön sözden de anlaşılacağı üzere Redhouse, Vade-Mecum'dan önce yapılan çalışmaları hem konuya hâkimiyet hem de ebat ve kullanılabilirlik yönünden tenkit etmektedir. Redhouse, bu tenkidinden hareketle hazırladığı Vade-Mecum'da Osmanlı Türkçesine dair pratik bilgiler vermiş ve eserin bir askere hizmet edeceği gerçeğini dikkate almıştır. Ayrıca eserin tamamında Redhouse, Arap harfli Türk yazısını kullanmak yerine sadece Latin harflerini kullanmayı tercih etmiştir. Eserin bu özelliğini de iç kapakta “The Whole in English Characters” ibaresiyle vurgulamıştır. Ayrıca bu eser günümüzde turizmde yaygın kullanılan rehber kitapların örneği olarak da düşünülebilir.

Vade-Mecum'un dört baskısı yapılmıştır. Birinci baskı, Resim 4-1'de görülen eser olup gerçek ebattır ve 1855 tarihli'dir. İkinci baskı 1877; dördüncü baskı 1909 tarihli olup üçüncü baskının tarihi bilinmemektedir. Eser, British Museum'da da bulunmaktadır (Findley, 2006). Bilindiği kadarıyla Redhouse'un sözlükler haricinde yazdığı dil bilgisi ve konuşma kılavuzu mahiyetindeki eserlerinden -Vade-Mecum, OTL, GRLO- en fazla baskıya sahip olan Vade-Mecum'dur. Vade-Mecum'un daha fazla rağbet görmesi, ihtiyaca bağlı olarak yazılmasıyla açıklanabilir. Öyleyse yabancılara Türkçe öğretiminde, hazırlanacak eserlerin hedef kitlenin ihtiyacına yönelik olmasına dikkat edilmelidir.

Ayrıca ön sözde Redhouse (1855, iv), “Bu güzel dilin gizemini daha da teferruatlı öğrenmek isteyenler için daha tam ve ilmî çalışmalar hazırlanacak.” diyerek bu tarihten sonra yapacağı çalışmaların müjdesini de vermektedir. Gerçekten Redhouse, 1855 tarihli Vade-Mecum'da verdiği sözü yerine getirmiştir. Aşağıda sıralanan eserler, Vade-Mecum'dan sonra İngilizlere Türkçenin sırlarını ifşa etmek amacıyla Redhouse'nin neşrettiği çalışmalardır:

“An English and Turkish Dictionary” (1856-1857 tarihli)

“A Lexicon, English and Turkish” (1861 tarihli)

“A Simplified Grammar of the Ottoman-Turkish Language” (1884 tarihli)

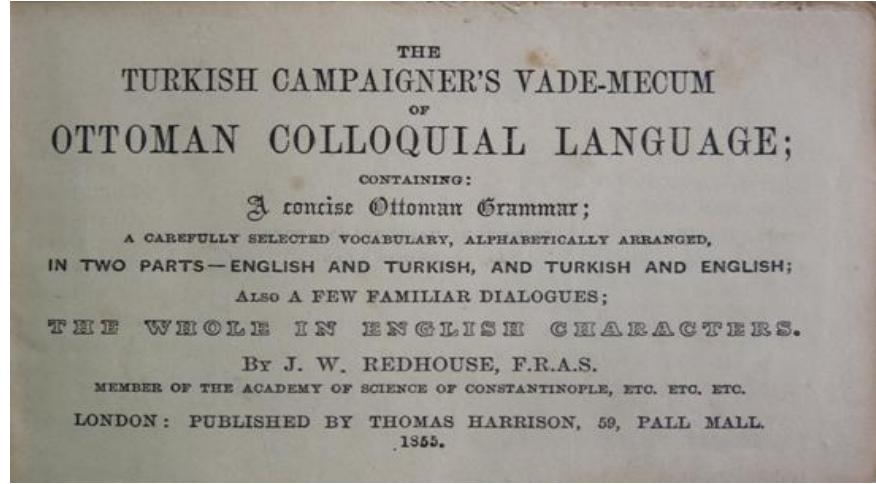
4.3.1. Vade-Mecum'un planı ve konularının değerlendirilmesi

Vade-Mecum üç ana bölümden müteşekkildir. Eserin iç kapağına konulan “Muhteviyat (Containing)” başlığı altında şu sıralama yapılmıştır:

- Kısa Bir Osmanlı Türkçesi Grameri (A Concise Ottoman Grammar);
- Dikkatle Seçilmiş Lügatçe, Alfabetik Olarak Tertip Edilmiş. İki Bölüm, İngilizce-Türkçe, Türkçe İngilizce (A Carefully Selected Vocabulary, Alphabetically Arranged, In Two Parts-English And Turkish, And Turkish And English);
- Birkaç Bilinen Muhavere (Also A Few Familiar Dialogues);
Tamamı İngilizce Harflerle.

By J. W. Redhouse

İstanbul İlimler Akademisinin Üyesi

Resim 4-2. Vade-Mecum'un iç kapağı.

Yukarıdaki sıralamada Redhouse'nin bu eseri Encümen-i Dâniş (İstanbul İlimler Akademisi) üyesi sıfatıyla -Resim 4-2'de de görüldüğü gibi- yayımlamış olması dikkatleri çekmektedir.

“Kısa bir Osmanlı Türkçesi grameri (A concise Ottoman grammar)” bölümünün değerlendirilmesi

Eserin ilk 94 sayfası “Ottoman Grammar” başlığıyla birinci bölümdür. Bu bölümde Redhouse, Osmanlı Türkçesinin dil bilgisi özelliklerini kısaca özetlemiştir. Bu bölüm incelendiğinde, 1855 tarihli Vade-Mecum'un birinci bölümünün 1884'te yayımlanan OTL'nin nüvesi mahiyetinde olduğu anlaşılmaktadır.

Vade-Mecum'un ilk bölümü kendi içinde 4 kısımlık tasnife tabi tutulmuştur:

I. Kısım: İmla ve Telaffuz

II. Kısım: Etimoloji

III. Kısım: Türetme

IV. Kısım: Söz Dizimi

I. bölümde “I. Kısım: İmla ve Telaffuz” başlığı dâhilinde alt başlıklar hâlinde Türkçenin ses yapısı izah edilmeye çalışılmıştır. 13 sayfadan oluşan olan bu kısımda, “Ünlü Harflerin İmlası ve Telaffuzu, Ünsüz Harflerin İmlası ve Telaffuzu, Çift Harfler, Ayın ve Hemze, Vurgu, Telaffuz” alt başlıkları kapsamında Türkçenin ses bilgisi işlenmiştir.

“II. Kısım: Etimoloji” 65 sayfadan oluşmaktadır. Bu kısımda isim, sıfat, sayı, zamir, zarf, edat, bağlaç ve ünlemlere dair kısa bilgiler verildikten sonra bu kelime gruplarının muhtelif çekimleri basit bir biçimde örneklerle izah edilmiştir. Kelime türlerinin eklerle çekimleri de verildiği için bu bölüme “Etimoloji (Etymology)” denilmiştir. Ayrıca II. kısımda 44 sayfalık yer kaplayan fiiller bahsi de vardır. Fiiller bahsi, eserin birinci ana bölümü olan “Ottoman Grammar” bölümünün en tafsilatlı kısmıdır. Dolayısıyla yabancılara Türkçenin öğretiminde Türkçenin fiil türetimi ve çekimi mevzuu oldukça önemlidir. Fiiller bahsinde Redhouse, fiil türetmeyi ele almıştır. Bunun için de “bak-” fiilini kullanarak tablolar hâlinde fiillerin değişik türetimlerini örneklendirmiştir. “bak-” fiilini etken, edilgen, oldurgan, dönüşlü, işteş biçimlerini, basit ve ettirgen; olumlu ve olumsuz; yeterlilik fiilinin olumsuzlarına göre türeten Redhouse, akabinde Türkçe fiil çekimlerine geçmiştir. Fiil çekimlerinde bol örnekler aracılığıyla Türkçenin basit ve birleşik fiil çekimleri olumlu ve olumsuz hâlleriyle işlenmiştir. Ayrıca fiilimsiler bahsine de Türkçe fiil çekimi kısmında değinilmiştir. Ek-fiillerin de izah edilmesiyle fiiller bahsi bitirilmiştir. Vade-Mecum’un dil bilgisi kısmının tamamında olduğu gibi bilhassa “II. Kısım: Etimoloji” kısmı OTL ile ciddi manada benzerlikler arz etmektedir.

5 sayfalık “III. Kısım: Türetme” kısmına Vade-Mecum’un yapım ekleri bahsi olarak bakılabilir. Bu kısımda “İsimlerin Türetimi, Sıfatların Türetimi, Fiillerin Türetimi, Birleşik Kelimelerin Türetimi” alt başlıklarıyla Türkçenin kelime türetme özelliklerine kısaca temas etmiştir. Vade-Mecum, bu kısımla OTL’den farklılık arz etmektedir. OTL’de fiil türetme yolları hariç Türkçenin yapım ekleri meselesine ayrı bir bölümde yer verilmemiştir.

Türkçenin türetme özelliği, OTL’den farklı olarak Vade-Mecum’da müstakil bir başlık dâhilinde ele alınmıştır. OTL’de -ilerleyen bölümlerde de görüleceği gibi-

türemiş fiiller dışında Türkçenin yapım ekleri sistemi ayrı olarak ele alınmamıştır. Bazı yapım ekleri bağlı olduğu konunun başlığı altında ele alınmıştır. Vade-Mecum’da ise - belki de eserin pratik bir cep lügati veya konuşma kılavuzu olmasından dolayı- Türkçede isimlerin, sıfatların ve fiillerin türetilmesi konusu “Derivation (Türetme)” başlığıyla ayrı olarak ve kısaca işlenmiştir.

Bu bölümde yapım eklerinden bazılarına yer verilmiştir. 19 farklı yapım ekine yer verilen bu bölümde eklerin ince ve kalın sıralı hâlleri genellikle karışık olarak örneklendirilmeye çalışılmıştır. İsimden isim yapma eklerinden 8 tanesine; isimden fiil yapma eklerinden 3 tanesine; fiilden isim yapma eklerinden 8 tanesine yer verilirken fiilden fiil yapma eklerine bu bölümde yer verilmemiştir. Zira fiilden fiil yapmaya yarayan eklerin bazılarına -yukarıda da değinildiği gibi- fiiller bahsinin başında “Fiil Türetmenin Özeti” başlığıyla yer verilmiştir. Bu kısımda yer verilen yapım ekleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. -al: İsimden fiil yapma eki	11. -iş: Fiilden isim yapma eki
2. -ce: İsimden isim yapma eki	12. -k: Fiilden isim yapma eki
3. -ceğiz: İsimden isim yapma eki	13. -la: İsimden fiil yapma eki
4. -ci: İsimden isim yapma eki	14. -lan: İsimden fiil yapma eki
5. -cik: İsimden isim yapma eki	15. -li: İsimden isim yapma eki
6. -ç: Fiilden isim yapma eki	16. -lik: İsimden isim yapma eki
7. -gi: Fiilden isim yapma eki	17. -m: Fiilden isim yapma eki
8. -giç: Fiilden isim yapma eki	18. -ma: Fiilden isim yapma eki
9. -gin, -kin: Fiilden isim yapma eki	19. -siz: İsimden isim yapma eki
10. -ici: Fiilden isim yapma eki	

Vade-Mecum’da yer verilen yapım eklerinden 10 tanesine, “-al, -ç, -gi, -giç, -gin, -iş, -k, -lan¹, -m, -siz”, OTL’de hiç yer verilmemiştir. Diğer 9 ek ise OTL’nin örnek kelimelerinde kullanılmıştır.

Vade-Mecum’da yapım ekleri kısmında yukarıdaki ekler getirilerek teşkil edilen türemiş kelimelerden bazıları şunlardır: “çoğal-, Türkçe, elceğiz, şekerci, adamcık, kazanç, vergi, bilgiç, dargın, kesici, söyleyiş, kırık, kapla-, toplan-, sakallı, kalemlik, atım, dolma, parasız.”

“IV. Kısım: Söz Dizimi” kısmı “Ottoman Grammar” bölümünün son kısmıdır ve 11 sayfadan müteşekkildir. Bu bölümde Redhouse, “İsimlerin, Zamirlerin, Fiillerin, Sıfat-fiillerin, İsim-fiillerin, Zarf-fiillerin, Zarfların, Edatların, Bağlaçların ve Ünlemlerin Söz Dizimi” alt başlıkları dâhilinde Türkçedeki kelime türlerinin cümle içinde kullanımına yer vermiştir. IV. kısma, III. kısımda verilen bilgilerin pekiştirildiği kısım olarak bakılabilir. Çünkü söz dizimi kısmında kelimelerin cümle içindeki görevlerine yer verilmemiştir.

OTL’de de Osmanlı Türkçesinin söz dizimini müstakil bir bölüm hâlinde veren Redhouse, Vade-Mecum’daki söz dizimine dair verdiği bilgileri OTL’de genişletmiştir. Fakat içerik olarak OTL’de farklı bir yaklaşım yoktur: Vade-Mecum’da olduğu gibi kelime bilgisine dair verilen bilgiler pekiştirilmiştir. Vade-Mecum’un söz diziminde verilen örneklerden bazıları aşağıdaki gibidir:

- Bahçe güzel.
- Bahçe güzel şey.
- Adam geldi.
- Portakal şifalıdır.
- Görmedim.
- Gittik.
- Bunlar iyi.
- Sonra gel.

¹ “-la-, -le- eki ile yapılan bazı fiiller bu şekilleri ile kullanılmayıp veya kullanılıştan düşüp sonlarına bir fiilden fiil yapma eki alarak o şekilleri ile kullanılış sahasında görünürler. Böyle fiillerde -la-, -le- ile fiilden fiil yapma eki birleşerek tek bir ek hâline gelmiş hissini verirler” (Ergin, 2003: 180).

“Dikkatle Seçilmiş Lügatçe” bölümünün değerlendirilmesi

Vade-Mecum’un en kapsamlı yeri, eserin ikinci bölümü olan “Dikkatle Seçilmiş Lügatçe” bölümüdür. 210 sayfadan müteşekkil bu bölümde Redhouse, İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce olmak üzere iki ayrı tasnife başvurmuştur. Yaklaşık olarak 5808 kelimelik lügatçenin İngilizce-Türkçe kısmında 2755 madde başı kelimeye yer verilirken; Türkçe-İngilizce kısmında 3053 madde başı kelime vardır. Türkçe-İngilizce kısmında daha çok kelime olması eserin yayımlanma amacıyla açıklanabilir. Zira Vade-Mecum, İngilizlere Türk dilini öğretmek maksadıyla hazırlanmış bir eserdir.

“Dikkatle Seçilmiş Lügatçe” bölümünde, İngilizce-Türkçe kısmındaki kelimeler incelendiğinde -tespit edildiği kadarıyla- bu kelimelerin Türkçe-İngilizce kısmında büyük oranda olduğunu görülmektedir. Söz konusu lügatçenin madde başı kelimelerinin Türkçe veya İngilizce karşılıkları mümkün mertebe kısa tutulmuş; ortalama -en fazla- üç-dört kelimelik açıklamayla kelimenin diğer dildeki manasına yer verilmiştir.

Türkçe-İngilizce kısmındaki kelimeler incelendiğinde, bir askerin hem mesleki hem de günlük hayata dair ihtiyaçlarını giderebileceği madde başlarının olduğu görülmektedir. Mesela “alay, asker, binbaşı, barut, çavuş, deniz, divan, donanma, emir, ferman, filo, gemi, hükûmet” gibi askerlik mesleğiyle ilgili kelimelere; “abdesthane, atlı, berber, buğday, çakmak, çay, çarşı, dakika, dirhem, efendi, eczacı, fazla, fener, göz, hamam, havlu, ibrik, iplik” gibi günlük hayatın gereklerinden olan kelimelere yer verilmiştir.

Eserde Türkçe kelimeler Latin alfabesiyle ve bir İngiliz’in en doğru telaffuz edebileceği şekilde yazılmıştır. Aşağıdaki tabloda Vade-Mecum’un lügatçe kısmından seçilmiş kelimelere yer verilmiştir:

Tablo 4-1. Vade-Mecum'un lügatçesinde verilen kelimelere örnekler

Sıra Nu.	Kelime	Telaffuzu	İngilizce Karşılığı
1.	açlık	achlik	hunger
2.	atmaca	atmaja	sparrow-hawk
3.	baş	bash	head
4.	boş	bosh	empty
5.	çalış	chalış	work
6.	değirmen	deghirmen	mill
7.	dişi	dishi	female
8.	ekşi	ekshi	sour
9.	elçi	elchi	ambassador
10.	fıçı	fichiji	cooper
11.	galip	ghalip	victorious
12.	havadis	hawadiss	news
13.	işçi	ishji	workman
14.	kamçı	kamchi	whip
15.	lügat	lughat	dictionary
16.	meyhane	mey-khane	wine-shop
17.	niçin	nichin	why
18.	rüzgâr	ruzghyar	wind
19.	seccade	sejjade	prayer-carpet
20.	tuğla	tughla	brick
21.	öksür-	üksur-	cough
22.	vahşi	vahshi	wild
23.	yeşil	yeshil	green
24.	zincir	zinjir	chain

Vade-Mecum'un ikinci bölümü olan "Dikkatle Seçilmiş Lügatçe" verilen 5808 kelimelik İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce küçük sözlüğünün ayrıca bir önemi daha vardır: Redhouse, Türkçe sözlükleriyle meşhur bir sözlük yazarıdır. Osmanlı Türkçesindeki Arapça ve Farsça kelimeleri sıraladığı Müntahabât-ı Lugât-ı Osmâniye haricindeki bütün sözlüklerini 1855 tarihli Vade-Mecum'dan sonra yayımlamıştır. Zira ilk İngilizce-Türkçe sözlüğü olan "An English and Turkish Dictionary" 1856 tarihli (Findley, 2006). O hâlde Vade-Mecum'un lügatçesine Redhouse'nin ilk Türkçe-İngilizce, İngilizce-Türkçe sözlük denemesi nazarıyla bakılabilir.

1855 tarihli Vade-Mecum'dan sonra yazılan 1884 tarihli OTL'de tespit edebildiğimiz kadarıyla 1058 farklı örnek Türkçe kelime kullanılmıştır. OTL'nin kelime kadrosuna ileriki bölümlerde yer verilmiştir (bk. Ek 19). Fakat burada önemli olan,

Redhouse'un Vade-Mecum'un lügatçesinde -Türkçe-İngilizce bölümünde- OTL'nin 1058 farklı kelimesinden 407'sini kullanmış olmasıdır. Demek ki Redhouse, 1884 tarihli OTL'yi planlarken 1855 tarihli Vade-Mecum'un lügatçesinde sıraladığı 5808 kelimelik madde başından sadece 407'sini kullanarak OTL'ye 651 adet yeni kelime koymuştur. Dolayısıyla Redhouse, OTL ile Türkçe öğrenmek isteyen İngilizlere yeni kelimeler öğretmeyi hedeflemektedir, denilebilir. O hâlde Vade-Mecum Türkçe öğrenmek isteyen İngilizlerin OTL'den önce başvuracakları bir kitaptır. Başka bir deyişle, OTL'nin tedrisatından geçmek isteyen İngiliz öğrenci öncelikle Vade-Mecum'un tedrisatından geçmelidir.

Vade-Mecum'un lügatçesinde yer alıp da OTL'de de verilen örnek Türkçe kelimeler ayrıca çıkarılarak ekler bölümüne konulmuştur (bk. Ek 16).

“Birkaç Bilinen Muhavere” bölümünün değerlendirilmesi

Vade-Mecum'un son bölümü olan “Birkaç Bilinen Muhavere” 26 sayfadan müteşekkildir. Sayfanın sağ sütununda Türkçe karşılıklı konuşmalara yer veren Redhouse, sol sütunda ise bunların İngilizce karşılıklarını sıralamıştır. Muhaverede, Vade-Mecum'un lügatçe bölümünde yer verilmeyen kelimeler de kullanılmıştır. Redhouse, bu sayede Türkçe öğrenmek isteyen İngiliz subaylarına yeni kelimeler öğretmeyi hedeflemiştir.

Muhavereler, bölümler hâlinindedir ve her bölümün başına numaralar konularak tasnif yapılmıştır. 10 farklı bölümden oluşan muhavereler incelediğinde, muhavere bölümleri arasında genellikle konu bütünlüğü olduğu görülmektedir. Konuları şöyle tasnif edebiliriz: Epey zamandır görüşemeyen iki arkadaşın karşılaşması ve ayrılması; tekrar karşılan iki arkadaşın gezmeye karar vermesi ve kayıkla karşıya geçmeleri; sonra Büyükada'ya gitmeleri; beygire binip Gülhane, Sultan Ahmet, Divan Yolu istikametinden geçmeleri; yol üstünde çorbacıya uğramaları; Sahaflar faslı; Kapalıçarşı'da alışveriş; Sultan Beyazıt'tan Beyoğlu'na dönüş faslı.

İngiliz subayının İstanbul'da hayatını kolaylaştırmak üzere planlanan bu bölümdeki muhaverelerin tamamı esere sadık kalınarak ekler bölümüne konulmuştur (bk. Ek 17).

4.4. A Simplified Grammar of The Ottoman-Turkish Language'nin Planı

Redhouse'un İngilizlere Türkçe öğretmek maksadıyla yazdığı OTL, xii+204 sayfalık bir eserdir. Eserin dış kapağı ve iç kapağından sonra "Errata" başlığı altında 1 sayfalık mürettip hatalarına yer verilmiştir. Daha sonra "Table Of Contents" kısmında eserin içindekileri sıralayan Redhouse, "Preface" başlığıyla esere ön söz yazmıştır. Sonunda 1 sayfalık ek ve 10 sayfalık dizin de bulunan OTL, üç ana bölümden meydana gelmektedir:

I. Bölüm: Harfler ve İmla

II. Bölüm: Osmanlı Türkçesi Kelime Bilgisi

III. Bölüm: Osmanlı Türkçesi Cümle Bilgisi

50 sayfa olan "I. Bölüm: Harfler ve İmla"nın sayfa sayısı bakımından eserin tamamına oranı %26; 107 sayfa olan "II. Bölüm: Osmanlı Türkçesi Kelime Bilgisi"nin eserin tamamına oranı %56; 35 sayfa olan "III. Bölüm: Osmanlı Türkçesi Cümle Bilgisi"nin ise eserin tamamına oranı %18'dir. Dolayısıyla Redhouse, İngilizlere Osmanlı Türkçesi öğretmek amacıyla yazdığı OTL'de kelime öğretimine daha çok önem vermiştir.

Eserin ana bölümleri kendi içlerinde fasıllara ayrılmaktadır. I. bölüm 2 fasıldan; II. bölüm 25 fasıldan; III. Bölüm ise 13 fasıldan mürekkeptir. Dolayısıyla Redhouse bu eseriyle İngilizlere Türkçeyi 40 fasılda öğretmeyi planlamıştır. Eser incelendiğinde görülüyor ki fasılların sayfa sayıları arasında bir denge veya bir yakınlık söz konusu değildir. Dolayısıyla fasılların her biri bir ders gibi tertip edilmemiştir.

OTL'nin 40 fasıllık planı aşağıdaki gibidir:

I. Bölüm: Harfler ve İmla

I. Fasıl: Sayılar, Sıralama, Yapılar ve Harflerin İsimleri, Arapça, Yunanca ve Latince Harflerin Simgeleri

II. Fasıl: Harflerin Fonetik Değerleri, Ünlü Harfler, Yazı Dilindeki Simgeler, Diğer Alfabelerle Yazımı, Osmanlı Türkçesinde Ses Uyumu

II. Bölüm: Osmanlı Türkçesi Kelime Bilgisi

I. Fasıl: İsimler

II. Fasıl: Sıfatlar

III. Fasıl: Sayılar

IV. Fasıl: Zamirler

V. Fasıl: İşaret Zamirleri

VI. Fasıl: Soru Zamirleri

VII. Fasıl: İlgî Zamirleri

VIII. Fasıl: Türemiş Fiiller, Türemiş Fiiller Tablosu

IX. Fasıl: Fiil Çekimi, Kip, Zaman, Sıfat-fiil, İsim-fiil, Zarf-fiil

X. Fasıl: Fiillerde Kişi ve Kişi Sayısı

XI. Fasıl: Fiillerin Karmaşık Kategorileri (Karmaşık Fiiller)

XII. Fasıl: Fiillerin Birinci Karmaşık Kategorisi (Karmaşık Fiiller)

XIII. Fasıl: Fiillerin İkinci Karmaşık Kategorisi (Karmaşık Fiiller)

XIV. Fasıl: Fiillerin Üçüncü Birleşik Kategorisi (Karmaşık Fiiller)

XV. Fasıl: Türkçe Birleşik Fiil Çekimi

XVI. Fasıl: Yeterlilik Fiilinin Olumsuz Çekimi

XVII. Fasıl: Rivayet Birleşik Zaman, Yeterlik Fiili, Basit Fiiller

XVIII. Fasıl: Ek Fiiller

XIX. Fasıl:	Fiillerin Varlığı-Yokluğu, Görülebilirliği-Görülemezliği
XX. Fasıl:	Birleşik Fiiller
XXI. Fasıl:	Fiillerin Soru Hâlleri ve Genel Soru Sorma Şekli
XXII. Fasıl:	Zarf Niteliğindeki İfadeler
XXIII. Fasıl:	Edatlar
XXIV. Fasıl:	Bağlaçlar
XXV. Fasıl:	Ünlemler
	III. Bölüm: Osmanlı Söz Dizimi
I.Fasıl:	Diyaloglardaki Kısaltılmış İfadeler, Yazı Dilinde Netlik
II. Fasıl:	İsimlerin Söz Dizimi
III. Fasıl:	Sıfatların Söz Dizimi
IV. Fasıl:	Sayıların Söz Dizimi
V. Fasıl:	Zamirlerin Söz Dizimi
VI. Fasıl:	Fiillerin Söz Dizimi
VII. Fasıl:	Ortaçların Söz Dizimi
VIII. Fasıl:	Fiil Soylu İsimlerin ve Mastarın Söz Dizimi
IX. Fasıl:	Fiilimsilerin Söz Dizimi
X. Fasıl:	Zarf Söz Dizimi
XI. Fasıl:	Edat Söz Dizimi
XII. Fasıl:	Bağlaç Söz Dizimi
XIII. Fasıl:	Ünlem Söz Dizimi

4.4.1. Fasılların konulara göre dağılımı

OTL’deki fasılların ihtiva ettiği konular gruplandırıldığında, 15 fasıllık tasnifle fiillerin en fazla işlenen konu olduğu görülmektedir. OTL’de ki fasılları ve konuları sayfa sayılarını da dikkate alarak sıraladığımızda eserin konu dağılımı daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır:

Tablo 4-2. OTL’nin konu dağılımı ve konuların sayfa sayısı sıralaması

Konular	Fasıl Sayısı	Sayfa Sayısı
Fiiller	15	64
Zamirler	5	11
Fiilimsiler ²	4	5
Harfler ve İmlaları	2	50
İsimler	2	24
Sayılar	2	10
Sıfatlar	2	9
Bağlaçlar	2	6
Zarflar	2	4
Ünlemler	2	3
Edatlar	2	1
Konuşmada Kısalık ve Yazıda Açıklık	1	3

² Fiilimsiler konusu esasen fiil çekimine dâhil edilerek “IX. Fasıl: Fiil Çekimi, Kip, Zaman, Sıfat-fiil, İsim-fiil, Zarf-fiil” başlığı altında işlenmiştir. Bu yüzden biz, yukarıdaki tabloyu oluştururken IX. faslı hem fiiller konusunda hem de fiilimsiler konusunda olmak üzere iki ayrı fasıl olarak değerlendirdik. Fakat sayfa sayısı olarak fiilimsilerin işlendiği sayfaları fiil konusundan ayırmadık.

4.4.2. OTL'deki fasılların değerlendirilmesi

OTL'deki fasılların planlanmasında öncelikle dikkatleri çeken husus, Türkçe öğretiminin kelime öğretimine verilen önemle mümkün olacağı gerçeğinin dikkate alınmış olmasıdır. Zira -yukarıda da ifade edildiği gibi- eserin ana bölümlerinden kelime öğretimine diğer bölümlere nazaran daha çok yer verildiği görülmektedir.

OTL'de öncelikle “I.Bölüm: Harfler ve İmla” başlığı altında Osmanlı Türkçesinin alfabe sistemi sıralanmıştır. Bu sıralamanın akabinde ebced hesabına yer verilerek harflerin sayısal değerleri gösterilmiştir. Harflerin başta, ortada ve sonda kullanımlarına da yer veren Redhouse, I. bölümün II. faslında “Harflerin Fonetik Değerleri, Ünlü Harfler, Yazı Dilindeki Simgeler, Diğer Alfabelerle Yazımı, Osmanlıcada Ses Uyumu” konularına yer vermiştir. Bu fasılda dikkatleri çeken Redhouse'nin Osmanlı Türkçesindeki uzun ünlü-kısa ünlü bahsini İngilizcenin ünlü sisteminden verdiği örneklerle benzetme yaparak işlemeye çalışmasıdır. Redhouse (1884: 17-18), bu konuda şu özetleyici bilgileri de vermektedir:

Osmanlıcadaki ünlülerin kullanımları ilerideki 11 kelimenin içindeki ünlülerin kullanımlarıdır. Kendi ülkemizin bazı bölümlerindeki ağızlarda kullanılmasına rağmen orijinal İngilizcede içinde görülmeyen Fransız “tu” hariç İngilizcedeki tüm kelimelerle benzerdir. Bu 11 kelime, far, war, above, pan, pen, pin, girl, so, put, tu, cur.

Eserin II. bölümünde Osmanlı Türkçesinin kelime bilgisine yer verilmiştir. Bu bölüme eserin diğer bölümlerine göre daha çok ağırlık verilmiştir. 25 fasıldan mürekkep olan kelime bilgisi bölümünde Türkçenin kelime türleri -isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem, fiil- işlenmiştir. Sayılar konusu sıfatlar konusundan ayrı olarak müstakil başlık altında ele alınmıştır.

Bu bölümde 15 fasıllık başlık altında fiillerin işlenmesine daha çok yer verildiği görülmektedir. Ayrıca Redhouse, kelime bilgisi bölümünde fiilimsiler konusunu ayrı bir başlık olarak değil de fiil çekimine dâhil ederek değerlendirmiştir.

Eserin son ana bölümü olan “III. Bölüm: Osmanlı Söz Dizimi” diğer ana bölümlere nispetle en az yere sahiptir. Bu bölümde Redhouse, “Diyaloglardaki Kısaltılmış İfadeler, Yazı Dilinde Netlik, İsimlerin Söz Dizimi, Sıfatların Söz Dizimi, Sayıların Söz Dizimi, Zamirlerin Söz Dizimi, Fiillerin Söz Dizimi, Sıfat-Fiillerin Söz Dizimi, Fiil Soylu İsimlerin ve Mastarın Söz Dizimi, Fiilimsilerin Söz Dizimi, Zarfların Söz Dizimi, Edatların Söz Dizimi, Bağlaçların Söz Dizimi, Ünlemlerin Söz Dizimi” fasıllarıyla esasen II. bölümde ayrıntılarıyla bahsettiği Osmanlı Türkçesi kelime bilgisine cümle bazında birkaç örnekle yer vermiştir. Bu bölümde Redhouse, kelimelerin cümle içindeki görevlerini işlememiştir. Esasen OTL’nin “Osmanlı Söz Dizimi” bölümü Osmanlı Türkçesinin kelime bilgisine dair verilen bilgilerin, değinilen hususların pekiştirilmesine yöneliktir. O hâlde, “III. Bölüm: Osmanlı Söz Dizimi” bölümüyle Redhouse, “II. Bölüm: Osmanlı Türkçesi Kelime Bilgisi” bölümünde işlediği konuların daha iyi anlaşılması için tekrar mahiyetinde örneklendirmeler ihtiyacını gidermiştir, denilebilir.

Genel olarak OTL’ye baktığımızda, eserin Türkçeyi ses bilgisi, kelime bilgisi ve cümle bilgisi olarak öğretmeye çalıştığına; bilhassa bunların içinden kelime öğretiminin daha da ön plana çıkarıldığına şahit olunuyor. Bu açıdan düşünüldüğünde, 1884’te neşredilen OTL’ye 1855’te neşredilen Vade-Mecum’un dil bilgisi bahislerinin oldukça genişletilmiş ve örnek sayısı artırılmış hâlidir, denilebilir. Zira Vade-Mecum’un ilk bölümlerinden olan “Kısa Bir Osmanlı Dil Bilgisi (A Concise Ottoman Grammer)” bölümünde verilen konu başlıklarının OTL’nin muhtevasıyla hemen hemen aynı olduğu görülmektedir.

4.4.3. Kelime öğretimi ve OTL’nin Türkçe kelime kadrosu

Kelime; “anamlı ses veya ses birliğı, söz, sözcük manasındadır” (TDK, 2005: 1130). Kelimeler, kavramların göstergeleridir. İletişim sürecinde düşünülen kavramları sağlıklı bir vaziyette ifade etmek, insanın kelime hazinesinin yeteri kadar zengin olmasıyla ve kelimeleri cümle içinde yerinde kullanmasıyla doğru orantılıdır. Bu sebeple kelime öğretimi, ana dili Türkçe olanlara Türkçenin öğretilmesinde ya da yabancılara Türkçe öğretiminde önemli ve elzem bir konudur.

Kelime öğretimi, bir dili öğrenme yolunda göz ardı edilemeyecek en önemli uğraşlardan biridir. Esasen, bir dili öğrenmek o dilin kelimelerini öğrenmekle başlar. Türkçenin öğretimi meselesi temelde kelime öğretimi meselesidir. Öğrenilecek dilin kurallarını bilmek, o dili konuşmak için yeterli değildir. Esas olan, dil bilgisi kurallarının tatbik edilebileceği yeterli kelime hazinesine sahip olmaktır. Bu açıdan düşünüldüğünde, Türkçeyi öğrenmek/öğretmek evvela Türkçe kelimeleri öğrenmek/öğretmekle mümkündür.

Türkçenin öğretiminde hangi kelimelere öncelik verileceği başlı başına ayrı bir konudur. Ana dili Türkçe olanlara Türkçenin öğretilmesinde kullanılacak kelime malzemesi ile yabancılar Türkçenin öğretiminde kullanılacak kelime malzemesi tabii olarak aynı olmayacaktır. Ana dili eğitiminde, öğrencinin kelime hazinesini genişletmek kelime öğretiminin amacıdır. Yabancılar Türkçe öğretiminde ise amaç, Türkçe öğrenecek kişiye aşamalı bir şekilde ve en önemlisi öğrencinin kendi ana dili ile Türkçe arasındaki ortak kelime servetini kullanacağı kelime misalleri sunarak Türkçe kelime hazinesi kazandırmaktır. Dolayısıyla yabancılar Türkçenin öğretilmesi konusunda, yaşa ve seviyeye göre tafsilatlı bir şekilde belirlenmiş kelime kadrosuna ihtiyaç vardır.

Temel kelimeler ve kelimelerin sıklık sırası

Yabancılar Türkçe öğretiminde her iki dilde de bulunan ortak kelimelerin öğretilmesinin yanı sıra Türkçedeki temel kelimeler ile kullanım sıklığı bakımından fazla olan kelimelerin de öğretilmesine önem verilmelidir. Aksan (2007: 17), temel kelimeler hususunda şunları belirtmektedir:

Yerli sözcüklerin bir bölümü, çekirdek sözcükler, kalıt sözcükler, ya da temel sözvarlığı olarak adlandırılır. Her dilde kuşaktan kuşağa aktarılacak yaşıyan bu öğeler, insan yaşamında birinci derecede önemli olan, insan ve çevresine ilişkin önemli kavramları yansıtan sözcüklerdir. Başta *baş, göz, kulak, el, ayak* gibi organların adları olmak üzere, ana besin maddesi sayabileceğimiz *su, buğday, et, balık* gibi nesnelerle insanın yakın ilişki içinde bulunduğu *at, inek, koyun* gibi hayvanlar, tarım hayvanları, tarım araçları, insanların en çok kullandıkları, somut eylem gösteren *almak, vermek, yemek, içmek,*

gitmek, gelmek gibi sözcüklerle *bir, iki, beş, on, yüz, bin* gibi sayı adları örnek olarak gösterilebilir.

Kelime öğretiminde kelimenin sıklığına önem vermek; öğretimde kelime sıklığı fazla olan kelimelerden başlayarak az olan kelimelere doğru gitmek o dilde en çok ihtiyaç duyulan kelimelerin öncelikle öğretilmesini sağlayacaktır. Bu sebeple Türkçenin kelime sıklığı sıralamasına dikkat edilmeli, bu sahada hedef kitleye ve seviyeye yönelik farklı tasnifler aracılığıyla çalışmalar yapılmalı ve yapılan çalışmalar belli zamanlarda güncellenmelidir.

Türkçenin kelime sıklığına dair Pierce (1963) tarafından yapılan inceleme sonuçlarına göre Türkçenin konuşma ve yazı sahalarındaki kelime sıklığı sıralaması ilk 20 kelimeye kadar verilmiştir:

Tablo 4-3. Türkçenin kelime sıklığı sıralaması (Aktaran: Aksan, 2007: 21-22).

KONUŞMA DİLİ			YAZI DİLİ	
1.	demek	874	bir	558
2.	bir	467	bu	217
3.	bu	327	olmak	205
4.	o	320	etmek	194
5.	ben	276	ve	173
6.	ne	267	demek	946
7.	olmak	262	o	856
8.	gelmek	237	ne	685
9.	gitmek	237	baş	651
10.	sen	188	yapma	650
11.	var	180	için	641
12.	şey	134	ben	607
13.	almak	128	görme	569
14.	yapma	126	gelmek	559
15.	vermek	121	iki	558
16.	ora	117	vermek	546
17.	yok	117	gibi	495
18.	etmek	109	bulmak	486
19.	bakma	108	hareket	478
20.	kız	107	almak	458

Göz (2003) tarafından yapılan “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü” adlı araştırmada ise yazılı Türkçenin kelime sıklığı sıralaması hem alfabetik olarak hem de sayısal sıralı olarak ortaya konulmuştur. Bu araştırmaya göre yazılı Türkçede en sık kullanılan ilk 20 kelime şöyle ifade edilebilir:

Tablo 4-4. Yazılı Türkçenin kelime sıklığı sıralaması

YAZI DİLİ		
1.	bir	29286
2.	ve	22856
3.	olmak	20844
4.	bu	15140
5.	için	6886
6.	o	6421
7.	ben	5829
8.	ben(zamir)	5819
9.	demek	5419
10.	demek(eylem)	5268
11.	çok	5405
12.	yapmak	5189
13.	ne	5098
14.	gibi	4994
15.	daha	4683
16.	almak	4422
17.	var	4200
18.	kendi	4175
19.	gelmek	4033
20.	ile	3830

OTL’de birden fazla tekrarlanan kelimeler incelendiğinde 346 adet tekrarlı kelime vardır. Kelime sıklığı sıralaması dikkate alındığında Redhouse’nin Tablo 4-2 ve Tablo 4-3’te yer alan kelimelerin neredeyse tamamına yer verdiği görülmektedir. Bu durum Redhouse’un OTL’de kelime öğretimi hususunda Türkçenin kelime sıklığına dikkat ettiği sonucunu doğurmaktadır. Ancak kelimelerin sıklık sıralaması Redhouse’nin tasarrufuna bağlı olarak değişmektedir. OTL’deki kelimelerin sıklık sıralamasını gösteren tablo incelenince konu daha da anlaşılır olacaktır. Aşağıdaki tabloda OTL’nin sıklık sıralamasından sadece ilk 10 kelimeye yer verilmiştir. OTL’deki tekrarlı kelimelerin tamamına ise ekler bölümünde yer verilmiştir (bk. Ek 18).

Tablo 4-5. OTL’deki Türkçe kelimelerin sıklık sıralaması

1.	tepmek	559
2.	olmak	372
3.	tepmemek	90
4.	gelmek	58
5.	etmek	38
6.	ben	36
7.	ev	33
8.	gitmek	33
9.	o	32
10.	bir	30

OTL’de yer alan örnek Türkçe kelimeler konu gereği, yani yeri geldiğinde, örnek teşkil etmesi için verilmiştir. Genellikle önce Arap harfli Türk yazısı ile yazılan kelimenin daha sonra Latin harfleri ile okunuşu gösterilmiştir. Latin harfleri ile kelimenin okunuşu kısmında bir İngiliz’in rahatlıkla telaffuz etmesi için İngiliz fonetiği dikkate alınmıştır. Mesela, “bakalım” kelimesi öncelikle Arap harfli Türk yazısıyla yazılmış, hemen peşinden “bakhalim” biçiminde bir İngiliz’in rahatlıkla ve Türkçe telaffuza daha yakın telaffuz etmesi için okunuşu Latin harfleri ile verilmiştir. OTL’de

bu türden örnek kelimeler oldukça fazladır. Bu kelimelerden bazıları örnek olması bakımından tablo hâlinde aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 4-6. OTL’de bir İngiliz için telaffuzu verilen Türkçe kelimelere örnekler

1.	beşer	beshar
2.	çok	choq
3.	görgünüz	gyurgyunuz
4.	göz	gyuz
5.	günü	gyunu
6.	için, içun	ichun
7.	ince	inje
8.	itişmek	idishmek
9.	kaç	kach
10.	kaşınmak	qashınmak
11.	kılıç kuşanmak	qılıj qushanmaq
12.	konak	qonak
13.	okuduğum	oqudughum
14.	olmuş	olmush
15.	on beşinci	onbeshinji
16.	söyledi	süweyledi
17.	süngümüz	sungyumuz
18.	şu	shu
19.	tavuk	tawuq
20.	tepişir	tepushur

OTL'deki kelimelerden 346 tanesi, yukarıda da değinildiği gibi, birden fazla; fakat değişik adetlerce tekrarlanmıştır. Tekrarlanan kelimelerin tekrar miktarı da dikkate alınırsa, eserde 3890 kelimenin mevcut olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat tekrarlanan kelimelerin her birini sadece bir kez saymak üzere değerlendirme yapılırsa, 1058 kelimenin mevcut olduğu görülmektedir. Bahsi geçen 1058 kelimelik listeye fiilimsiler (isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-filler) dâhil edilmemiştir. 1058 kelimenin 902'si isim, 156'sı ise fiildir. Bu verilerden hareketle, OTL'ye göre İngilizlere Türkçenin öğretiminde malzeme olarak kullanılacak örnek kelimelerin %85 oranında isim, %15 oranında fiil olması gerekmektedir.

Redhouse tarafından İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan OTL'deki örnek Türkçe kelimeler alfabetik olarak sınıflandırılmış ve ekler bölümüne konulmuştur (bk. Ek 19).

OTL'de yer alan Türkçe-İngilizce ortak kelimeler

Türkçeden İngilizceye geçen verinti kelimelerin tespitine dair kısıtlı bir literatüre sahibiz (Karaağaç, 2008). Söz konusu verinti kelimeleri sıralayan Gatenby (1954), çalışmasında 247 kelimeye yer vermiştir. Bu 247 kelime OTL'de geçen kelimelerin içinde tarandı. Ayrıca elde edilen verinti kelimeler "Türkçenin Verintiler Sözlüğü"nden kontrol edildi. Buna göre OTL'de kelime öğretimi maksadıyla sunulan misallerde Türkçeden İngilizceye geçen verinti kelimelere yeteri kadar dikkat edilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Şöyle ki 1058 adet örnek Türkçe kelime kadrosuna sahip olan OTL'nin ancak 26'sı Türkçeden İngilizceye geçen verinti kelimelerdir. Dolayısıyla 1058 adet örnek kelime kadrosunun % 2,45'i Türkçe ve İngilizcede ortak olan kelimelerden oluşmaktadır. OTL'de yer alan Türkçe verinti kelimeler şunlardır:

Ağa (aga, agha), baş (bash), bey (beg), çavuş (chiaus), dayı (dey), efendi (efendi), ferman (firman), fetva (fetwa), hat (hatti-humaiun, hattı-sherif), hidiv (khedive), hoca (khoja, hodja), kadı (cadı, kadi, kadee), kara (cara), kazasker (cadılesker), konak (konak), molla (mullah), oda (oda), ordu (ordu), Osmanlı (Osmanlı, Ottoman, Othman), padişah (padishah, padshah), paşa (bashaw, pasha), Ramazan (Ramazan, Ramadan), reis (reis, rais), sipahi (spahi), sultan (sultan), vezir (vizier).

4.4.4. Kelime türleri

OTL'nin 2. kısmında “Ottoman Accidence” başlığı altında Osmanlı Türkçesinin kelime bilgisine yer verilmiştir. Eserin en ayrıntılı bölümü olan bu kısım şu başlıklar dâhilinde işlenmiştir:

I. Fasıl:	İsim
II. Fasıl:	Sıfat
III. Fasıl:	Sayılar
IV. Fasıl:	Zamirler
V. Fasıl:	İşaret Zamirleri
VI. Fasıl:	Soru Zamirleri
VII. Fasıl:	İlgi Zamirleri
VIII. Fasıl:	Türemiş Fiiller, Türemiş Fiiller Tablosu
IX. Fasıl:	Fiil Çekimi, Kip, Zaman, Sıfat-fiil, İsim-fiil, Zarf-fiil
X. Fasıl:	Fiillerde Kişi ve Kişi Sayısı
XI. Fasıl:	Fiillerin Karmaşık Kategorileri
XII. Fasıl:	Fiillerin Birinci Karmaşık Kategorisi
XIII. Fasıl:	Fiillerin İkinci Karmaşık Kategorisi
XIV. Fasıl:	Fiillerin Üçüncü Karmaşık Kategorisi
XV. Fasıl:	Türkçe Birleşik Fiil Çekimi
XVI. Fasıl:	Yeterlilik Fiilinin Olumsuzluğu
XVII. Fasıl:	Rivayet Birleşik Zaman, Yeterlilik Fiili, Basit Fiiller
XVIII. Fasıl:	Ek Fiiller

XIX. Fasıl:	Fiillerin Varlığı-Yokluğu, Görülebilirliği-Görülemezliği
XX. Fasıl:	Birleşik Fiiller
XXI. Fasıl:	Fiillerin Soru Hâlleri ve Genel Soru Sorma Şekli
XXII. Fasıl:	Zarflar
XXIII. Fasıl:	Edatlar
XXIV. Fasıl:	Bağlaçlar
XXV. Fasıl:	Ünlemler

Yukarıdaki bölümler incelendiği takdirde anlaşıyor ki eserde kelime bilgisi dâhilinde ele alınabilecek dokuz konu vardır. Bu konular şunlardır:

1. İsim (I. Fasıl)
2. Sıfat (II. ve III. Fasıllar)
3. Zamirler (IV., V, VI. ve VII. Fasıllar)
4. Zarflar (XXII. Fasıl)
5. Edatlar (XXIII. Fasıl)
6. Bağlaçlar (XXIV. Fasıl)
7. Ünlemler (XXV. Fasıl)
8. Fiiller (VIII., IX., X., XI., XII., XIII., XIV., XV., XVI., XVII., XIX., XX. ve XXI. Fasıllar)
9. Fiilimsiler (IX. Fasıl ve XVIII. Fasıl)

İsimler

İsimler, OTL'nin en kapsamlı bölümü olan 2. bölümün ilk konusudur. Genellikle isimlerde cinsiyet olmadığı; fakat insan dışındaki varlıklarda “tavuk, kısırak, kancık, dişi” gibi özel kullanımlardan kaynaklanan istisnalar görüldüğü belirtilmiştir. Bu bölümde ayrıca teklik ve çokluk eklerinden bahsedilmiş ve hâl ekleri ile hâl eklerinin teklik ve çokluk çekimleri tablolaştırılarak verilmiştir. Bunun yanı sıra kök ve eklerin birleşmesinden hâsıl olan ünsüz yumuşamasına dair açıklama yapılmıştır. Ünsüz yumuşamasının peşinden Türkçenin yardımcı sesleri üzerinde açıklama yapılmıştır. Bu

bölümde son olarak da küçültme eklerinden bahsedilmiştir. Kısaca “İsimler” başlığı altında aşağıdaki bölümlere yer verilmiştir:

- İsimlerin Çokluk Şekilleri
- İsmi Hâl Ekleri
- Ünsüz Yumuşaması
- Yardımcı Sesler
- Küçültme Ekleri

“İsimler” kısmında ele alınan yukarıdaki konular ilerleyen bölümlerde ayrı ayrı başlıklar hâlinde incelenmiştir.

Sıfat

OTL’de sıfatlarla ilgili 2. Bölümde “İsim” konusundan sonra “Sıfat” başlığı altında bilgiler verilmiştir. Redhouse (1884: 68, 69), sıfatlarla ilgili olarak aşağıdaki bilgiyi vermektedir:

Genel bir kural olarak Türkçede kökeni, hangi dilden geldiği önemli değil, sıfatların cinsiyeti, sayısı, durumu ya da karşılaştırma derecesi yoktur, değişken değildir. Her zaman nitelediği ismin önünde gelir...

Tüm Türkçe sıfatlar pozitif anlamının yanında tıpkı bizim kelimelerden önce “too” zarfının görevlendirdiğimiz gibi bazen kıyaslama, üstünlük derecesi ve nitelemenin derecesini gösterir...

Ayrıca sıfatlarla ilgili olarak, Osmanlı Türkçesinde kullanılan Arapça ve Farsça sıfat yapılarından da bahseden Redhouse, Türkçe sıfat yapılarına dair örneklerle yer vermiştir. Bu örneklerden bazıları şöyledir: büyük adam, büyük adamlar, büyük inekler, güzel at, cesurca adam.

Yukarıdaki bilgilere ek olarak OTL’de “Sıfat” başlığı altında sıfatlara getirilebilen küçültme ekleri de işlenmiştir. Sıfatlara getirilen küçültme ekleri ilerleyen bölümlerde incelenmiştir.

Sayılar

“Sayı sıfatları nesneleri sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelerdir. Bunlar aslında ve tek başlarına sayı isimleridir. Sayı sıfatları nesneleri bakımından ya yalnız adet olarak, ya dereceli olarak, ya bölük bölük, ya parça hâlinde veya topluluk şeklinde belirtirler” (Ergin, 2003: 249).

OTL’de sayılar sıfatlar konusu dâhilinde ele alınmamıştır. Bunun yerine Redhouse (1884: 74, 76, 77, 78, 79, 80), “Sıfat” konusundan hemen sonra müstakil bir başlık hâlinde sayılara yer vermiştir:

Osmanlıcada, Türkçe, Arapça, Farsça sayılar, sayma sayıları ve sıra sayıları kullanılır. Arapça kesirler ayrıca “onda bir” şeklinde kullanılır. Bu durumda Türkçe sayılar beş türde açıklanır. Bunlar, sayma, sıra, üleştirme, kesirli ve belirsiz sayılardır...

Türkçede sayma sayısının soru hâli “kaç”tır...

Türkçe sıralama sayıları “-nci” ekinin takip ettiği basit ya da birleşik olsun sıralama sayısının son hareketsiz harfine esre eklenerek yapılandırılır. Ancak ع ünlüsüyle biten sayılarda, söz konusu ekten önce bu durum bastırılır...

Türkçe üleştirme sayıları, sayma sayılarının son hareketsiz ünsüzünü üstünle hareketli hâle getirerek ve sonra kelimeye ِ eklenerek oluşturulur. Sayma sayısı bir ünlüyle bitiyorsa, “-şer” hecesi üleştirme sayısını oluşturmak için sona getirilir...

Türkçe kesirli sayılar çok basittir. Bulunma hâli ekini alan payda parçanın sayısınca takip edilerek oluşturulur. Bazen “pay, cüz, kısım, hisse” gibi müteradif kelimelerden biri kesrin sayılarından sonra eklenir...

Belirsiz sayılar şunlardır: her, her bir, hiç, hiçbir, bazı, ekser, birkaç, az, çok, biraz, birçok...

Redhouse, Türkçe sayıları yukarıdaki gibi ayrı ayrı izah ettikten sonra her bir bölümde o bölümle ilgili örneklere yer vermiştir. OTL’de basit Türkçe sayma sayılarına verilen örnekler şunlardır: bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, yüz, yirmi, otuz, kırk, elli, altmış, yetmiş, seksen, doksan, bin. OTL’de birleşik Türkçe sayma sayılarına verilen örnekler şunlardır: on bir, yirmi iki, yüz otuz üç, bin sekiz yüz kırk beş, beş yüz altmış sekiz bin yüz on dört. OTL’de Türkçe sıralama sayılarına verilen örnekler şunlardır: birinci, otuzuncu, yüzüncü, bininci, bin beş yüz dokuzuncu, elli sekizinci, ikinci, yedinci, yirminci, ellinci, dördüncü. OTL’de Türkçe üleştirme sayılarına verilen örnekler şunlardır: birer, beşer, otuzar, yüzer, biner, dörder, ikişer, altışar, yedişer, yirmişer, ellişer, ikişer yüz, beşer bin. OTL’de Türkçe kesirli sayılara verilen örnekler şunlardır: ikide bir, beşte iki, iki payda bir pay.

Redhouse, sayılar konusunu “sayma, sıra, üleştirme, kesirli ve belirsiz sayılar” olmak üzere tasnif etmiştir. Bir de Redhouse’un bu tasnifte ismini belirtmediği; fakat örneklerine yer verdiği topluluk sayı sıfatları vardır. Topluluk sayı sıfatlarına dair Redhouse (1884: 80), sayılar faslında son olarak “doğal olarak benzer özellikler taşıyanı temsil eden küçük bir seri Türkçe sayı var, ‘ikiz’den ‘üçüz’e, ‘dördüz’e, ‘beşiz’e ve hatta ‘onuz’a kadar gider.” demektedir.

Zamirler

OTL’de zamirler dört ana fasıl hâlinde işlenmiştir. Evvela, IV. fasıl’da “Zamirler” başlığı altında bilgiler verilmiştir. Daha sonra sırasıyla V. fasılda işaret zamirleri, VI. fasılda soru zamirleri ve VII. fasılda ilgi zamirleri izah edilmiştir.

OTL’de zamirler konusunun ilk kısmı olan “IV. Fasıl: Zamirler” başlığı altında Redhouse (1884: 82), şahıs zamirlerini izah etmiştir:

Türkçe kişi zamirleri cinsiyet ayırımına sahip değildir: “ben, sen, o” ve bunların çoklukları “biz, siz, onlar”.

Kibarlık olsun diye “siz” ve “biz”, “sen” ve “ben” yerine kullanılır. Bunlar kendi çokluklarına da sahiptir: “bizler, sizler” ki böyle bir ifadeyle İngilizcede karşılaşılmaz.

IV. fasılda aynı zamanda dönüşlülük zamiri olan “kendi” zamirine yer verilmiştir. Ergin (2003: 272), dönüşlülük zamiriyle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

Bu zamirler asıl şahıs zamirlerinden daha kuvvetli bir ifadeye sahip bulunan, onların mana bakımından daha kuvvetlileri, katmerlileri olan şahıs zamirleridir. Bunlar “asıl, öz” manalarına gelen isimlerin iyelik eki almış şekillerinden ibarettir. İyelik eki alarak teklik ve çokluk birinci, ikinci, üçüncü şahısların özlerini, asıllarını, kendilerini ifade eder, böylece zamir olarak şahısları temsil ederler.

Redhouse (1884: 82), dönüşlülük zamiriyle ilgili olarak “ ‘Kendi’ kelimesi alışlagelmiş bir zamirdir, çokluk ve teklik tüm kişiler için sahiplik anlamı katar.” bilgisini vermektedir.

Zamirler faslında iyelik eklerinin kullanımına tafsilatlı olarak yer verilmiştir. OTL’deki iyelik eklerinin kullanımına ilerleyen bölümlerde yer verilmiştir.

İşaret zamirleri

“Bu, şu (şol), o (ol), öbür,” OTL’de yer alan işaret zamirleridir. Redhouse (1884)’a göre işaret zamirleri, isim veya sıfat olarak da kullanılabilirler. OTL’de işaret zamirlerine verilen örneklerden bazıları şunlardır: bu, şu, öbür, bunun, şunun, öbürü, buna, şuna, öbürünün, bunda, şunda, öbürüne, bunu, şunu, öbüründe...

Soru zamirleri

“kim” ve “ne” zamirleri OTL’de soru zamirleri olarak ifade edilmiştir. Ayrıca “kangı (halk dilinde hangi)” kelimesi de bu gruba eklenmiştir. OTL’de soru zamirlerine verilen örneklerden bazıları şunlardır: kim, ne, hangi, kime, neyin, kimim...

İlgi zamiri

OTL’de zamirlerle ilgili son olarak VII. fasılda “The Relative Pronoun” başlığı altında ilgi zamirleri açıklanmaya çalışılmıştır. Redhouse (1884: 90-91), ilgi zamiri başlığı altında şu bilgileri vermiştir:

“ki” gibi edebî Farsça ilgi ekini ve bağlaçlarını edebî kompozisyonda kullanmak için girişimler yapılırken, Türkçede hiç ilgi zamiri yoktur. Türkçede bağlaç olan “ki” çok farklı bir şeydir. Avrupalılarca ve diğerlerince ilgi zamiri olarak kullanımından oldukça kaçınılmıştır. İlgi zamirinin tüm kullanımında bu kaçınma, Türkçenin tüm Hint-Avrupalı ve Sami dillerinden farklı olduğunu işaret ediyor. Bu dilin mükemmelliğidir... İngilizceyle hiçbir paralelliği olmayan son ek “-ki”, Türkçe bağ, ilgi eklerinin bir özelliğidir. İsim veya zamirlere iki yolla bağlanırlar. Eğer ki isim ilgi hâlindeyse birleşim bir isimdir ve “ait olan” şeklinde gösterilir; yani “baba”, “babanın”, “babanınki”, “babamınki”, “babasınınki” vs. Eğer isim bulunma hâlindeyse birleşim bazen bir isim, bazen bir sıfattır... Mesela, “babamdaki”, “babasındaki ilim”.

Esasen Türkçede ilgi zamiri yoktur. İlgi zamiri olarak da bilinen “ki” ekinin zamirlerle bağlantısı isimlerden zamir olarak kullanmaya yarayan kelimeler yapmasıdır. Bu sebeple bu eklere “aitlik eki” veyahut “belirsizlik zamiri” denilmiştir (Ergin, 2003; Korkmaz, 2007).

Zarflar

“Zarflar zaman, yer, hâl ve miktar isimleridir. Tek başına sıfat olmadığı gibi tek başına zarf da yoktur. Sıfatlar gibi zarflar da tek başlarına isimden başka bir şey değildirler. Sıfat da, zarf da ismin kelime gruplarındaki fonksiyonlarına göre aldığı addır” (Ergin, 2003: 258).

OTL’de zarf konusuna zarfların işlevi açısından temas edilmiştir. Zarf çeşitlerine dair herhangi bir teferruata girilmemiştir. Redhouse (1884: 154), zarflarla ilgili olarak “II. kısımda söylenildiği gibi her Türkçe sıfat ayrıca bir zarftır. Zaman isimleri de zarf niteliğinde kullanılır: ‘Sabah gel.’, ‘Erken geldi.’, ‘Akşam gelir.’ gibi.” ifadelerine yer vermektedir.

Edatlar

Edatlar konusuna OTL’de kısa bir bölüm olarak ayrı bir başlık hâlinde yer verilmiştir. Ayrıca OTL’nin isimler bölümünde de edatlara değinilmiştir.

Bağlaçlar

Redhouse(1884: 156), bağlaçlarla ilgili olarak şu bilgilere yer vermektedir:

“-da” ve “dahi” bağlaçları önce gelen kelimeleri takip eder: “Gidersen ben de giderim.”, “Bu dahi” gibi.

Diğer tüm bağlaçlar bağlandıkları cümleyi yönetirler. Bunların başlıcaları, “ve”, “ama”, “lakin”, “velakin”, “ancak”, “eğer”, “yahut”, “ya...ya”, “ne...ne”, “hatta”, “meğer”, “imdi”, “zira”, “çünkü”, “ki”, “ta”. Bunların bazıları Türkçe, bazıları Arapça, bazıları Farsçadır.

Ünlemler

Genellikle Arapça ve Farsça kökenli olmakla beraber Türkçeye münhasır edatlar da vardır. İngilizcede olduğu gibi Türkçede de edatlar başa gelirler (Redhouse, 1884).

OTL’de misal olarak verilen belli başlı edatlar şunlardır: “ey, ya, ah, eyvah, hay, medet, aferin, a”

Fiiller

OTL’de gerek 2. kısım olan kelime bilgisi (Ottoman Accidence) başlığı altında gerekse eserin tamamına nispetle fiiller konusunun kapsamı oldukça fazladır. OTL’de kelime bilgisi bölümünde fiiller konusunun tasnifi aşağıdaki gibi yapılmıştır:

XIII. Fasıl	:Türemiş Fiiller, Türemiş Fiiller Tablosu
IX. Fasıl	:Fiil Çekimi, Kip, Zaman
X. Fasıl	:Fiillerde Kişi ve Kişi Sayısı
XI. Fasıl	:Fiillerin Karmaşık Kategorileri (Karmaşık Fiiller)

XII. Fasıl	:Fiillerin Birinci Karmaşık Kategorisi (Karmaşık Fiiller)
XIII. Fasıl	:Fiillerin İkinci Karmaşık Kategorisi (Karmaşık Fiiller)
XIV. Fasıl	:Fiillerin Üçüncü Karmaşık Kategorisi (Karmaşık Fiiller)
XV. Fasıl	:Türkçe Birleşik Fiil Çekimi
XVI. Fasıl	:Yeterlilik Fiilinin Olumsuz Çekimi
XVII. Fasıl	:Rivayet Birleşik Zaman, Yeterlik Fiili, Basit Fiiller
XVII. Fasıl	:Ek Fiiller
XIX. Fasıl	:Fiillerin Varlığı-Yokluğu, Görülebilirliği-Görülemezliği
XX. Fasıl	:Birleşik Fiiller
XXI. Fasıl	:Fiillerin Soru Hâlleri ve Genel Soru Sorma Şekli

OTL'deki fiillere dair verilen tafsilatlı bilgiler esasen “Türkçe Fiil Çekimi” bahsiyle ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

4.4.5. OTL'ye göre Türkçe ek öğretimi

Türkçe sondan eklemeli bir dildir. Kelimelerin cümle içinde manalı bir bütün oluşturması için ekin yardımına ihtiyaç vardır. Bu sebepten ötürü yabancılara Türkçe öğretimi, kelime öğretimi olduğu kadar bu kelimeleri işletmeye yarayan çekim eklerinin ve kelimelerden yeni kelimeler yapmaya yarayan yapım eklerinin de öğretimi demektir. Ergin (2003: 114, 115-116), Türkçede eklerin vazifesine dair şu bilgileri vermektedir:

Ek kelime bünyesinde görülen, tek başına manası olmayan ve kullanılmayan, ancak köklerle birleşmek suretiyle kullanılan ve mana ile ilgili bir vazife gören şekillere denir...

Ekler tek başına kullanılmaz ve bir mana ifade etmezler. Fakat köklerle birleşince daima mana ile ilgili bir vazife görürler. Bu vazife veya kökün manasını değiştirerek yeni bir mana ortaya çıkarmak veya kökün manasına istikamet ve şekil vermek suretinde ortaya çıkar.

Yani köklerle birleşince ekler adeta bir mana kazanır ve köklerin manasına daima bir şeyler katarlar.

OTL’de ek öğretimi için ayrı bir bölüm yoktur. Yalnızca türemiş fiiller kısmında (VIII. Fasıl: Türemiş Fiiller, Türemiş Fiiller Tablosu) fiil türetme yolları ayrı bir başlık dâhilinde ele alınmıştır. Türemiş fiiller faslı hariç diğer ekler konu gereği yeri geldikçe işlenmiştir. Mesela isim yapmaya yarayan ekler isimlerle ilgili fasıllarda; fiil yapma ekleri ise fiillerle alakalı bölümlerde yer bulmuştur. Redhouse, isim veya fiil yapma eklerini ilgili bölümlerde alt başlıklar dâhilinde ele almamıştır. Bunun yerine eklere, ilgili bölümlerde müstakil paragraflarda yer vermiştir.

Redhouse, eserde 83 farklı eke yer vermiştir. Eklerin ünlü uyumlarına göre değişimi konusunda bir istikrar söz konusu değildir: Genellikle kelimelerdeki kalın ve ince ünlülerin durumuna göre ekler ince veya kalın sıralı olarak yer değiştirmektedir. Bununla beraber -genellikle- eklerin bütün hâllerine OTL’de yer verildiği de görülmektedir. Mesela isimden isim yapmaya yarayan “-şer” ekinin diğer şekilleri olan “-şar, -er, -ar” hâllerine eserde değinilmiştir.

Fiillerle alakalı bahislerde daha çok eklerin ince sıralı hâli tercih edilmiştir. Bunu sebebi fiillerin işlendiği bahislerde fiil çekimine örnek olarak “tep-” fiilinin tercih edilmesidir.

OTL’nin örnek kelime kadrosu tarandığında 83 ekin varolduğu görülmektedir. Eklerin 44 tanesi çekim ekidir. Geri kalanlardan 25 tanesi yapım eki, 2 tanesi isim-fiil, 5 tanesi sıfat-fiil, 7 tanesi ise zarf-fiil ekidir. Bu ekler, Redhouse’a göre İngilizlere Türkçenin öğretiminde öncelik verilmesi gereken eklerdir. Söz konusu ekler alfabetik olarak aşağıdaki gibi sıralanabilir:

OTL’deki eklerin alfabetik listesi

A

1. -a: İstek kipi
2. -a: Yönelme durumu eki
3. -acak: Gelecek zaman kip eki
4. -alı: Zarf-fiil eki

5. -alım: İstek kipi
6. -an: Sıfat-fiil eki
7. -ân: Farsça çokluk eki³
8. -ar: Sıfat-fiil eki
9. -ât: Arapça çokluk eki⁴

B

10. -bân: Farsça kökenli bir ektir. Eklendiği kelimeye “bakan, koruyan, gözeten” anlamları katarak birleşik kelime oluşturur.

C

11. -ca: İsimden isim yapma eki
12. -ceğiz: İsimden isim yapma eki. Küçültme eki
13. -cek: İsimden isim yapma eki. Küçültme eki
14. -cik: İsimden isim yapma eki. Küçültme eki

Ç

15. -çi: İsimden isim yapma eki

D

16. -da: Bulunma durumu eki
17. -dan: Çıkma durumu eki
18. -daş: İsimden isim yapma eki
19. -dı(idi): Ek-fiilin hikâyesi
20. -dı: Görülen geçmiş zaman kipi
21. -dık: Sıfat-fiil eki
22. -dikçe: Zarf-fiil eki
23. -dir: 3. teklik şahıs eki. Bildirme eki
24. -dir: Fiilden fiil yapma eki

³ “Osmanlı Türkçesinde yaygın olarak kullanılan Farsça çokluk eki لَ +ân’dır” (Develi, 2008: 179).

⁴ Arapçada sâlim çokluklar +în, +ûn ve +ât ekleriyle yapılır (Develi, 2008: 180).

E

- 25. -eme: Yeterlilik fiilinin olumsuzu
- 26. -e...-e: Zarf-fiil eki
- 27. -ecek: Sıfat-fiil eki
- 28. -erek: Zarf-fiil eki
- 29. -eyim: İstek kipi

İ

- 30. -ici: Fiilden isim yapma eki
- 31. -iver-: Tezlik fiili
- 32. -in: İlgî eki
- 33. -în: Arapça çokluk eki

I

- 34. -ı: Fiilden isim yapma eki
- 35. -ı: Yükleme durumu eki
- 36. -ıcak: Zarf-fiil eki
- 37. -ım: 1. teklik şahıs iyelik eki
- 38. -ın(ız): Emir kipi için 2. Çokluk şahıs eki
- 39. -in: 2. Teklik şahıs iyelik eki
- 40. -ınca: Zarf-fiil eki
- 41. -ıncı: İsimden isim yapma eki
- 42. -ıp: Zarf-fiil eki
- 43. -ır: Geniş zaman kipi
- 44. -ız: 1. çokluk şahıs eki

K

- 45. -k: 1. çokluk şahıs eki
- 46. -ki: İlgî zamiri

L

- 47. -l: Fiilden fiil yapma eki
- 48. -l: İsimden fiil yapma eki
- 49. -l: İsimden isim yapma eki
- 50. -lar: Çokluk eki
- 51. -ları: 3. çokluk şahıs iyelik eki
- 52. -le: İsimden fiil yapma eki
- 53. -lı: İsimden isim yapma eki
- 54. -lık: İsimden isim yapma eki

M

- 55. -m: 1. teklik şahıs eki
- 56. -m: 1. teklik şahıs iyelik eki
- 57. -ma: Fiilden isim yapma eki. İsim-fiil eki
- 58. -mak: Fiilden isim yapma eki. İsim-fiil eki
- 59. -malı: Gereklik kipi eki
- 60. -me: Fiilden fiil yapma eki
- 61. -mez: Geniş zaman 2. ve 3. şahıslar için olumsuzluk eki
- 62. -mız: 1. çokluk şahıs iyelik eki
- 63. -mi: Soru eki
- 64. -miş: Sıfat-fiil eki
- 65. -muş(ımış): Ek-fiilin rivayeti

N

- 66. -n: Fiilden fiil yapma eki
- 67. -n: Zamir n'si
- 68. -nız: 2. çokluk şahıs eki
- 69. -nız: 2. çokluk şahıs iyelik eki
- 70. -nin: İlgî eki

R

- 71. -r: Fiilden fiil yapma eki

S

- 72. -sa: Dilek-şart kipi
- 73. -se(ise): Ek-fiilin şartı
- 74. -sı: 3. teklik şahıs iyelik eki
- 75. -sınız: 2. çokluk şahıs eki
- 76. -sin: 2. teklik şahıs eki

Ş

- 77. -ş: Fiilden fiil yapma eki
- 78. -şar: İsimden isim yapma eki

T

- 79. -t: Fiilden fiil yapma eki

Ü

- 80. -üz: İsimden isim yapma eki

Y

- 81. -y: Yardımcı ünsüz
- 82. -yor: Şimdiki zaman kipi

Z

- 83. -z: İsimden isim yapma eki

Ünsüz yumuşaması

OTL’de ele alınan konulardan biri de ünsüz yumuşamasıdır. Korkmaz (2007: 245) ünsüz yumuşamasıyla ilgili aşağıdaki bilgileri vermektedir:

Son sesinde tonsuz ünsüz bulunduran sözlerin, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında tonlu duruma gelmeleri. Bu olay Türkçenin bu durumdaki her kelimesi için geçerli değildir. Ünsüzün niteliğini koruması ve tonlulara yumuşaması kelimenin bünyesindeki

ünsüzlerin özellikleriyle ilgili olmalıdır: *dip/dibi,/dibin; uç/ucu/ucun/uca; ağaç/ağaca/ağacın; gömlek/gömleği/gömleğe; yurt/yurdu vb. krş. ip/ipi, iç/içi, göç/göçü, üst/üstü vb.*

Tek heceli sözlerdeki yumuşama ve tonlulaşma, bu sözlerin vaktiyle birer aslî ünlü uzunluğu taşımalarından ileri gelmektedir. Aslî uzun ünlülerden sonra gelen *p,t,ç,k*, ünsüzleri, kendilerinden önce gelen bu uzun ünlülerin etkisi nedeniyle yumuşayıp tonlulaşmıştır. İki ve daha fazla heceli sözlerdeki ünsüz yumuşaması ise, Türkçenin iki ünlü arasında kalan ünsüzlerinin ses değişmesi kurallarına bağlıdır.

Ünsüz yumuşaması konusu isim başlığı altında kısaca açıklanmış ve bununla ilgili örneklere yer verilmiştir (Redhouse, 1884: 52, 53):

Türkçedeki ت harfi ile biten birçok teklik kelime (hepsi değil), ünlü harfli bir ekten önce د harfine dönüştürülerek yumuşatılır.

Bu kurallar Arapça ve Farsça isimlere uygulanmaz; bunlar sondaki ق veya ك harflerini değiştirmeden korur. Tabii dışarıdan gelen kelime günlük ifade olarak halk dilindeki kullanıma geçebilir: fıstık, fıstığın vs.

OTL’de ünsüz yumuşamasına verilen örneklerden bazıları şunlardır: kurdun, kurda, kurdu, çardak, çardağın, çardağa, ipek, ipeğin , ipeğe, ipeği, fıstık, fıstığın...

İsim çekim ekleri

OTL’de 15 tane isim çekim eki var. Bu isim çekim ekleri şunlardır:

Çokluk eki: -ler

İsmin hâl ekleri: Yalın hâl eksizdir. OTL’de 7 hâl ekine yer verilmiştir.

İlgi hâli: -in

Yönelme hâli: -e

Yükleme hâli: -i

Bulunma hâli: -de

Çıkma hâli: -den

Vasıta hâli: -la

Sebep gösterme eki: -çün

İyelik ekleri: 3. teklik şahıs için 2, diğer şahıslar için 5 olmak üzere toplam 7 tanedir:

Birinci teklik şahıs iyelik eki: -m

İkinci teklik şahıs iyelik eki: -n

Üçüncü teklik şahıs iyelik eki: -i

Üçüncü teklik şahıs iyelik eki, ünlü ile biten isimlerden sonra: -si

Birinci çokluk şahıs iyelik eki: -miz

İkinci çokluk şahıs iyelik eki: -niz

Üçüncü çokluk şahıs iyelik eki: -leri

İsimlerin çokluk şekilleri

OTL’de Redhouse’nin kullanımını açıkladığı ilk ek çokluk ekidir. İsmi teklik ve çokluk çekimi ayrı bir başlık hâlinde, ayrı bir bölüm olarak değerlendirilmemiştir. İsmi çokluk şekilleri, isim konusu dâhilinde ele alınmıştır.

Türkçede isimlerin teklik ve çokluk şekilleri vardır. İsmi çokluk şekli, teklik hâline -ler/-lar hecesi eklenerek yapılır. İsmi teklik ve çokluk şekillerine ismi hâl ekleriyle birlikte tablo hâlinde örnekler verilmiştir.

Farsça çokluk ekleri olan +ân ve +hâ ile Arapça çokluk ekleri +în, +ûn ve +ât ekleri bu bölümde örneklerle işlenmiştir. Verilen örnekler şunlardır: mert, merdân,

kutb, kutban, kutbeyen, hâce, hâcegân, Müslim, Müslimîn, Müslimât, hûb-rû, hûb-rûyân, sipahi, sipahiyân, esb, esb-hâ

İsmin hâl ekleri

İsmin hâl ekleri bahsi “İsim” başlığı altında verilmiştir. Bu bölümde hâl ekleri (yalın hâl, ilgi hâli eki, yönelme hâli eki, bulunma hâli eki, yükleme hâli eki, çıkma hâli eki, vasıta hâli eki, sebep gösterme eki) ismin teklik ve çokluk durumuna örnek olacak şekilde tablo hâlinde çekimlenmiştir.

Tablo 4-7. OTL’de verilen ismin hâl ekleri ve isimlerin teklik-çokluk çekimi tablosu (Redhouse, 1884: 51-52).

Yalın Hâl	ok	oklar
İlgi Hâli	okun	okların
Yönelme Hâli	oka	oklara
Bulunma Hâli	okta	oklarda
Yükleme Hâli	oku	okları
Çıkma Hâli	oktan	oklardan
Vasıta Hâli	okla	oklarla
Sebep Gösterme Eki	ok için	oklar için
Yalın Hâl	ev	evler
İlgi Hâli	evin	evlerin
Yönelme Hâli	eve	evlere
Bulunma Hâli	evde	evlerde
Yükleme Hâli	evi	evleri
Çıkma Hâli	evden	evlerden
Vasıta Hâli	evle	evlerle
Sebep Gösterme Hâli	ev için	evler için

Yardımcı sesler

Yardımcı sesler kelime kök veya gövdelerine doğrudan getirilemeyen eklerin birleştirilmesi için kullanılan ünlü veya ünsüzlerdir. İki tür yardımcı ses vardır:

1. Yardımcı ünlüler

“Ünsüzle biten kelime kök ve gövdelerine ünsüz ile başlayan eklerin getirilmesi sırasında kullanılan ve kök ile eki birbirine bağlama görevi yüklenmiş olan ünlü” (Korkmaz, 2007: 35).

2. Yardımcı ünsüzler

Türkçenin *y* ve *n* olmak üzere iki tane yardımcı ünsüzü vardır. Asıl yardımcı ünsüz *y*'dir. *n* yardımcı sesi ise iyelik eki ve -ki aitlik eki ile isim çekim eki arasında kullanılır (Ergin, 2003).

OTL'de yardımcı sesler için ayrı bir konu başlığı veya bölüme yer verilmemiştir. Eserin genelinde örnek olarak verilen kelime kadrosunda tabii olarak yardımcı sesler kullanılmıştır; ancak yardımcı sesin her kullanıldığı yerde yardımcı ses ayrıca vurgulanmamıştır. Sadece isimler ve Türkçe fiil çekimi konuları dâhilinde ele alınan yardımcı sesler ile ilgili olarak Redhouse (1884: 53, 99) şu açıklamayı yapmıştır:

Ünlüyle biten tekliklerin ilgi durumu hâlinde *ن* harfini; yönelme durumu ve yükleme durumu hâlinde ise *ی* harfini alır...

Tüm olumlu, etken ya da edilgen, geçişli ya da geçişsiz Türkçe fiiller aynı değişmeyen sabit tavrıyla ve bir türde çekimlenir, yardımcı ünlü ve ünsüzlerin konusuna gelince sınıfının kuralları ve ses ahengi kuralına göre değiştirilir.

Yardımcı seslerle ilgili olarak verilen örnekler şunlardır: baba, babanın, babaya, babayı, kapı, kapının, kapıya, kapıyı, arı, arının, arıya, arıyı, kedi, kedinin, kediye, kediye.

İyelik ekleri

OTL'de iyelik ekleri mevzusu, “IV. Fasıl: Zamirler” başlığı altında şahıs zamirlerinin mülkiyet durumunu açıklamak amacıyla ele alınmıştır. İyelik eklerine tafsilatlı olarak yer veren Redhouse, bu ekin İngilizce ve Fransızcadaki muadilleriyle farkını da ortaya koymaktadır. Redhouse (1884: 83), bu konuda “mülkiyet zamirleri

ayrıca İngilizce ya da Fransızca prensiplerindeki gibi cinsiyet ayrımı gözetmez. Bunlar ‘-im, -in, -i’ ya da bir ünlüden sonra ‘-si, -imiz, -iniz, -leri.’” demektedir.

Ergin (2003: 224), iyelik eklerine dair şu hususa dikkatleri çekmektedir:

İyelik ekleri eklendikleri ismin dışındaki bir ismi ifade ettikleri, belirttikleri için bu aitlik, mülkiyet eklerine umumiyetle çok yanlış olarak mülkiyet zamirleri adı verildiği görülür. Gerçi bu eklerin bir temsil vazifeleri vardır. Bu fonksiyonları ile birçok sıfatlardan zamir olarak kullanılan kelimeler yaparlar. Fakat bunların kendilerinin ekten, fonksiyonlarının ek fonksiyonundan başka bir şey olmadığı katiyen unutulmamalı, Türkçede mülkiyetin, iyeliğin eklerle ifade edildiğine dikkat olunmalı, bir ek çeşidi olan iyelik eklerine bir kelime çeşidi olan zamir adını vermek yanlışlığına düşülmemelidir.

Görüldüğü gibi Redhouse, OTL’de iyelik eklerini “mülkiyet zamiri” olarak nitelendirmiştir. Ergin’in de vurguladığı üzere iyelik, eklerle ifade edildiğinden ve zamirler kelime olduklarından iyelik eklerine mülkiyet zamirleri denilmesi Türk dil bilgisi kurallarına yönelik bir hatadır.

OTL’de iyelik ekleriyle ilgili olarak kısaca aşağıdaki bilgiler ve örnekler verilmiştir:

İyelik eki alacak olan isim eğer bir ünsüzle bitiyorsa ismin son harfine esre yani ünlü bir harf getirilir (Redhouse, 1884). OTL’de ünsüzle biten isimlere iyelik eklerinin getirilmesine verilen örnekler: at, atım, atın, atı, atımız, atınız, atları, oğul, oğlum, but, budum, yüz, yüzüm, gözüm.

İsim bir ünlüyle bitiyorsa ismin yalın hâline ismin son ünlüsüyle yapılandırılabilir bir hece eklenir (Redhouse, 1884). OTL’de ünlüyle biten isimlere iyelik eklerinin getirilmesine verilen örnekler: babam, yankın, kapısı, sünümüz, sürüleri, teyzem, teyzen, teyzesi, teyzemiz, teyzeniz, teyzeleri.

Birden fazla heceli kelimelerin sonundaki ق harfi, isim çekiminde sahiplik ekinden önce teklik veya çokluk fark etmeksizin غ harfine dönüşür. Fakat bu durum 3.

çokluk şahıs çekimlerinde müstesnadır (Redhouse, 1884). OTL’de ق harfinin iyelik eki almasıyla غ harfine dönüşmesine verilen örnekler şunlardır: konak, konağım, konağımız, tavuk, tavuğu, ipek, ipeğin, ipeğiniz, tavuğu.

Zamir “n”si

“Teklik ve çokluk 3. şahıs zamirlerinin çekimi ile teklik 3. şahıs iyelik ekli kelimelerin durum ekleriyle kullanılışı sırasında araya giren ‘n’ ünsüzü. Bu ‘n’ ünsüzü, araya aitlik eki ‘-ki’nin üzerine durum ekleri eklendiğinde de girer” (Korkmaz, 2007: 250).

Redhouse(1884: 87) zamir “n”si konusunda aşağıdaki bilgileri vermiştir:

3.teklik ya da çokluk iyelik kişisiyle olan birleşimin çekiminde son ekten önce ن ekinin çeşitli hâlleri getirilir. ن eki getirilmeden son ünlü harfin orijinal hâli kendinden sonraki harf yazı dilinde teklik yapıda kullanılıyorsa kullanılır ya da bu harf ünlü bir harfi çokluk yapıda kullanılıyorsa ünlü bir harf gerektirmez.

OTL’de zamir “n”sine verilen örneklerden bazıları şunlardır: kitaplarının, teyzesine, kitabından, teyzesinin, kitabını, teyzesi.

Türkçe fiil çekimi

Türkçe fiil çekimi, OTL’de yer alan konular arasında hacim bakımından ilk sırayı teşkil etmektedir. Redhouse, fiil çekimini 13 başlık altında incelemiştir:

1. Fiil Çekimi, Kip, Zaman, Sıfat-fiil, İsim-fiil, Zarf-fiil
2. Fiillerde Kişi ve Kişi Sayısı
3. Fiillerin Karmaşık Kategorileri (Karmaşık Fiiller)
4. Fiillerin Birinci Karmaşık Kategorisi (Karmaşık Fiiller)
5. Fiillerin İkinci Karmaşık Kategorisi (Karmaşık Fiiller)
6. Fiillerin Üçüncü Karmaşık Kategorisi (Karmaşık Fiiller)
7. Türkçe Birleşik Fiil Çekimi
8. Yeterlilik Fiilinin Olumsuzluğu
9. Rivayet Birleşik Zaman, Yeterlilik Fiili, Basit Fiiller

10. Ek Fiiller

11. Fiillerin Varlığı-Yokluğu, Görülebilirliği-Görülemezliği

12. Birleşik Fiiller(Arapça, Farsça veya başka bir dilden alınan kelimelerin Türkçe yardımcı fiillerle terkibi)

13. Fiillerin Soru Hâlleri ve Genel Soru Sorma Şekli

Görüldüğü üzere Türkçe fiil çekimi, fiillerin basit çekimi ve fiillerin birleşik çekimi, şahıs ve kip ekleri, ek fiil gibi tasnifler aracılığıyla teferruatlı olarak ve örneklerle ele alınmıştır.

Adıgüzel (1999: 145-146), yabancılara Türkçe öğretiminde ek öğretiminin dolayısıyla isim ve fiil çekim ekleri mevzularındaki müştereklerin öncelikle verilmesini vurgulamaktadır:

Yabancılara Türkçe öğretiminde isim ve fiil çekimini birbirinden ayrı bir şekilde ele almak zordur. Çünkü isim ve birleşik fiil çekimi aynı eklerle, ek fiil ekleriyle yapılmaktadır. Bundan başka isim ve fiil çekimindeki dört zaman ve kip ortaktır: görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve şart kipi. Dolayısıyla zamanların ve kiplerin öğretiminde sıralama yapılırken bu ortaklık esas alınmalı ve isim ve fiil çekiminde müşterek olan çekimler art arda verilmelidir.

Buradan hareketle OTL incelendiğinde, yukarıda vurgulanan hususa tam manasıyla dikkat edilmediği görülmektedir. Yukarıda -fiil çekimiyle alakalı sıralanan 13 başlığa- göz atıldığında, karmaşık fiillerin Türkçe birleşik fiil çekiminden önce verildiği; isim ve fiil çekimlerinde müşterek olan ek fiillerin neredeyse fiil çekiminin sonunda verildiği görülmektedir. Dolayısıyla hâlihazırdaki bu durum fiil çekimine yönelik bazı kısımlarda basitten karmaşığa doğru gidilmediğini göstermektedir.

OTL’de fiil çekimi ve dolayısıyla fiillerin öğretilmesi konusunda, fiillerin birleşik çekimi ve karmaşık fiillerin dışında basitten karmaşığa doğru gidildiği ifade edilebilir. Zira genel olarak fiil çekiminin öğretilmesinde, zaman ekinin getirilişi,

fiillerde şahıs ve ek fiil sıralamasının takip edildiği görülmektedir. Redhouse (1884: 99-100), bu hususa dikkatleri şöyle çekmektedir:

Çekimleme bir basit ve kip, zaman, şahıs sayısı, sıfat-fiiller ve isim-fiillerin 3 karmaşık kategorisinden oluşur ki eylemin çeşitli versiyonlarını ifade edebilmek için, basit ve karışık; ama esasen benzerlik gösteren, bu 4 kategori, teşkil edilmiştir; ancak her biri özel bir şekilde tasarlanmış bir hâldedir.

Ayrıca konular farklı başlıklar altında işlenirken bir İngiliz’in daha iyi anlaması hasebiyle bazı durumlarda Türkçe fiil çekimi ile İngilizce fiil çekimleri arasında benzerlikler kurulmuştur. Mesela Redhouse (1884: 142-143), “yeterlilik fiili tüm fiil çekimlerinde ‘bilmek’ fiilince takip edilerek kullanılan 5. zarf-fiil yapısıyla(-e...-e) oluşturulur ve fiilimsi değiştirilmeden kalır. Bu yardımcı fiil daha sonra ‘-ebilmek’ anlamına gelir ve bizim İngilizcemizdeki ‘can’ yapısının karşılığı olur.” bilgisini vererek öğretimi kolaylaştırmaya çalışmıştır.

OTL’de fiil çekimi konusunda, bilhassa fiillerin basit çekimine dair verilen bilgilerin alt tasnifler dâhilinde olmadığını görüyoruz. Gerçekten eserin II. bölümünü teşkil eden “Osmanlı Türkçesinin Kelime Bilgisi” başlığı altında IX. fasılda yer alan “Fiil çekimi, kip, zaman, sıfat-fiil, isim-fiil, zarf-fiil” kısmı Türkçede hem fiillerin basit çekimini hem de fiilimsiler konusunu içermektedir. Bu şekilde bir tasarruf yapılması ister istemez çok fazla konunun bir araya sıkıştırılmasına, tabii olarak da fiil çekimi konusunun öğretiminde işlevselliğin olmamasına sebebiyet vermektedir.

Fiil çekimlerinde köke doğrudan birleştirilemeyen ekler için yardımcı ünlü ve ünsüzlerin getirildiğine dair Türkçe fiil çekimi başlığı altında bilgi verilmiştir. Redhouse (1884: 99), bu konuyla ilgili olarak “tüm olumlu, etken ya da edilgen, geçişli ya da geçişsiz Türkçe fiiller aynı değişmeyen sabit tavrıyla ve bir türde çekimlenir, yardımcı ünlü ve ünsüzlerin konusuna gelince sınıfının kuralları ve ses ahengi kuralına göre değiştirilir.” demektedir.

OTL’de yer alan fiil çekimi mevzusu, sırasıyla fiillerin basit çekimi (şekil ve zaman ekleri, şahıs ekleri), fiillerin birleşik çekimi ve fiillerin soru hâlleri olarak ele alınacaktır:

Fiillerin basit çekimi

OTL’de fiillerin basit çekimine -yukarıda da belirtildiği gibi- “IX. Fasl: Fiil Çekimi, Kip, Zaman, Sıfat-fiil, İsim-fiil, Zarf-fiil” başlığı altında yer verilmiştir. Korkmaz (2007: 37-38), fiillerin basit çekimiyle ilgili olarak şu bilgileri vermiştir:

Herhangi bir ek-fiil almadan yalnız esas fiiller ile kurulan ve yapısında tek bir kip eki taşıyan çekimli fiil. Basit kipler “bildirme kipleri” ve “tasarlama kipleri” olarak ikiye ayrılır. Bildirme kipleri; görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman kipleridir... Tasarlama kipleri ise; istek, şart, emir ve gereklilik kipleridir.

Geniş zaman çekimi

Fiillerin geniş zaman çekimi, olumlu çekimlerde daima “-r” harfiyle ve olumsuz çekimlerde “-me” ve “-mez” hecesiyle yapılır:

Tablo 4-8. OTL’de geniş zamanın olumlu ve olumsuz çekimine örnekler

Fiil Kökü	Zaman Eki
tep-	-er
tep-	-me
tep-	-mez
yürü-	-r
oku-	-r

Geniş zaman eki olan “-r” ünsüzü eklendiği kökün son harfinin ünlü olup olmama durumuna göre kendinden önce yardımcı ünlü alır:

Tablo 4-9. OTL’de geniş zamanın yardımcı ünlü alarak çekimine verilen örnekler

Fiil Kökü	Zaman Eki
kır-	-ar
git-	-er
san-	-ır
gel-	-ir
sıyır-	-ır
ısır-	-ır

Şimdiki zaman çekimi

Haber kiplerinden biri olan “-yor” ekli şimdiki zaman, sessiz harfle biten köklerin çekimi sırasında “-iyor” biçiminde dikkate alınır. Ayrıca son harfi “t” ünsüzüyle biten kökler “-iyor” ekiyle çekimlenirken “t” ünsüzü genellikle “d” ünsüzüne dönüşür:

Tablo 4-10. OTL’de şimdiki zamanın çekimine verilen örnekler

Fiil Kökü	Zaman Eki
tep-	-iyor
git-	-iyor (gidiyor)
et-	-iyor (ediyor)

Geçmiş zaman çekimleri

OTL’de “Fiil Çekimi, Kip, Zaman, Sıfat-fiil, İsim-fiil, Zarf-fiil” başlığı altında fiillerin basit çekimine yer verildiğini ifade edilmişti. Bu bölümdeki bilgiler incelendiğinde anlaşıyor ki fiillerin geçmiş zaman çekimiyle alakalı olarak iki farklı yerde aşağıdaki bilgiler verilmiştir (Redhouse, 1884: 101, 108):

Geçmiş zaman tüm köklere sonu ne olursa olsun “-mış, -miş” ekler, tamamlanmış geçmiş zaman ise “-dık, -dik” ekler...

Haber kiplerinden geçmiş zaman köke tüm durumlarda “-dı, -di” hecesini ekleyerek oluşturulur. Tüm geçmiş zamanlara ya da verilmiş belli bir geçmiş zamandaki eylem anlamına gelerek belirli ve belirsiz geçmiş anlamda kullanılır.

Redhouse, görülen geçmiş zamanı “tamamlanmış geçmiş zaman” olarak nitelemektedir. Fakat görülen geçmiş zamanın ekini “-dık” veya “-dik” olarak vermesi Türk dil bilgisi açısından bir hatadır. Zira görülen geçmiş zaman eki bilindiği üzere “-dı, -di, -du, -dü, -tı, -ti, -tu, -tü” biçimindedir (Ergin, 2003; Korkmaz, 2007). Bu bilgiye dair Redhouse, “teptik” örneğini vermiştir. Dolayısıyla Redhouse, görülen geçmiş zamanın 1. çokluk çekimini, görülen geçmiş zamanın tamamına teşmil etmiştir. Ayrıca daha sonra da görülen geçmiş zamana değinen Redhouse, “-dı, -di” hecesinin bu zamanın kip eki olduğunu vurgulamıştır.

Tablo 4-11. OTL’de geçmiş zamanın çekimine dair verilen örnekler

Fiil Kökü	Zaman Eki	Şahıs Eki
tep-	-ti	-k
tep-	-miş	
tep-	-ti	

Gelecek zaman çekimleri

Gelecek zaman ünsüz ile biten fiillere doğrudan “-ecek, -acak” şeklinde; ünlü ile biten köke “-yecek, -yacak” şeklinde getirilir. Ayrıca kökün sonundaki “t” ünsüzü “d” ünsüzüne dönüşür ve sondaki ünlü “y” ünsüzünün eklenmesini ister.

Tablo 4-12. OTL’de gelecek zamanın çekimine dair verilen örnekler

Fiil Kökü	Yardımcı Ünsüz	Zaman Eki
tep-	-	-ecek
tepme-	(y)	-ecek
tepeme-	(y)	-ecek
yürü-	(y)	-ecek
et-	-	-ecek (edecek)

Gereklilik kipinin çekimi

Türkçe fiil köklerine getirilebilen “-meli, -malı” ekleri gereklilik kipidir. Redhouse (1884: 108-109), gereklilik kiplerine dair şu açıklamayı yapmaktadır:

Gelecek zamanlı olarak yapılandırılmışken şimdiki zaman görevi de gösterir ve bizim “must” ve “ought” kalıplarımızla benzerlik gösterir...

Bu yüzden “tepmeli”, “tepmemeli”, “tepememeli”. Ek-fiil “idi” ile geçmiş manalı gereklilik teşkil edilir: “tepmeli idi”, “tepmemeli idi”, “tepememeli idi”.

İstek kipinin çekimi

Türkçede istek kipi sessiz harfle biten köke “-e, -a” şeklinde; sesli harfle biten köke ise yardımcı ünsüz alarak “-ye, -ya” şeklinde getirilir.

Tablo 4-13. OTL’de istek kipinin çekimine dair verilen örnekler

Fiil Kökü	Yardımcı Ünsüz	Kip Eki
tep-	-	-e
tepme-	(y)	-e
tepeme-	(y)	-e

OTL’de istek kipinin şahıs zamirlerine göre değişik çekimlerine dair örneklerle ve açıklamalara yer verilmemiştir. Dolayısıyla Türkçeyi öğrenmek isteyen kişi, buradan istek kipini şahıs zamirlerine göre çekimlerken meydana gelen değişikliklere -tepeyim, tepesin, tepe, tepelim, tepesiniz, tepeler- vâkıf olamayacaktır.

Şart kipinin çekimi

Şart kipinin çekimi, fiil köklerine getirilen “-se, -sa” ekleriyle yapılır. Şart çekimine dair bilgiler veren Redhouse (1884: 110), Türkçe şart kipi ile İngilizce “if” bağlacını da karşılaştırarak “şart kipi, bizim ‘if’ bağlacının fonksiyonu gibi çalışır; fakat ‘eğer’ kelimesi şart kipinden önce kullanılabilirken tam bir zaman tamamlayıcı, gerçek bir isimdir.” demektedir.

Tablo 4-14. OTL’de şart kipinin çekimine dair verilen örnekler

Fiil Kökü	Kip Eki
tep-	-se
tepme-	-se
tepeme-	-se

Emir kipinin çekimi

OTL’de emir kipinin çekimi ile ilgili olarak diğer kiplere nispetle daha az bilgi verilmiştir. Emir kipinin tek bir zamanda oluşturulduğunu, bu zamanın da gelecek zaman olduğunu ifade etmiştir (Redhouse, 1884).

Ek fiiller

OTL’de ek fiil konusu fiiller bahsinde, fiillerin basit ve birleşik çekimi, karmaşık fiiller ve tasvir fiillerinden olan yeterlilik fiili ve tezlik fiili fasıllarından sonra ayrı bir fasıl hâlinde yer verilmiştir.

Ek fiil, “i-” yardımcı fiilinin ekleşmesiyle oluşan ve Türkçede isimleri fiil yapan, ayrıca fiillerin birleşik çekiminde kullanılan fiildir. Redhouse (1884: 144), ek fiillerle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

Türkçede bizim “to be” fiilimize denk gelen hiçbir zaman ya da kipte ek fiil yoktur. Bir anlamda Türkçe “olmak” yardımcı fiil ve bağımsız bir fiil gibi çalışır; ancak bu fiil görevinde bir sıfattır ve bizim “become” fiilimizin anlamına paralellik gösterir. Türkçe orijinalinde hakiki bir ek fiile sahiptir, “imek”.

“i- fiilinin dört çekim şekli, dört kipi vardır. Bunlar şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart şekilleridir” (Ergin, 2003: 314).

OTL’de ek fiillerin bu dört şekli de işlenmiş ve örneklendirilmiştir:

Ek fiilin şimdiki zaman çekimi

“i- fiilinin şimdiki zamanına geniş zaman da demek mümkündür. Zaten ekleşme geniş zaman üzerinden olmuş, bu ekler geniş zaman çekiminin artıkları olarak kalmıştır” (Ergin, 2003: 315).

OTL’de ek fiilin şimdiki zamanlı kullanımına şahıs ekleri bakımından örnekler verilmiştir:

Teklik 1. şahıs: -im, -ım, -yım, -yim

Teklik 2. şahıs: -sin, -sın

Teklik 3. şahıs: -dir

Çokluk 1. şahıs: -ız, -iz, -yız, -yiz

Çokluk 2. şahıs: -sınız, -sınız

Çokluk 3. şahıs: -dirler

Ek fiilin görülen geçmiş zaman çekimi

Teklik 1. şahıs: idim

Teklik 2. şahıs: idin

Teklik 3. şahıs: idi

Çokluk 1. şahıs: idik

Çokluk 2. şahıs: idiniz

Çokluk 3. şahıs: idiler

Ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman çekimi

Teklik 3. şahıs: imiş

Ek fiilin şart çekimi

Teklik 1. şahıs: isem

Teklik 2. şahıs: isen

Teklik 3. şahıs: ise

Çokluk 1. şahıs: isek

Çokluk 2. şahıs: iseniz

Çokluk 3. şahıs: iseler

Ek fiilin olumsuzu

Ek fiilin yukarıda verilen kullanımlarının olumsuzu “değil” ile yapılır. “değilim, değildim, değilsem, değildik” kelimeleri buna örnektir (Redhouse, 1884).

Fiillerin birleşik çekimi

Hikâye birleşik zaman

Asıl fiilin göstermiş olduğu eylemin görülen geçmiş zamanda gerçekleşmiş olduğunu ifade eder. Geçmiş zamanda görülen hareketlerin hikâye edilmesi kullanılan fiil şeklidir. Emir kipi istisna olmak üzere bütün kiplerin hikâyesi vardır (Ergin, 2003).

OTL’de fiillerin hikâye birleşik zamanı “‘idi’ yardımcı fiili” olarak açıklanmıştır. Fiillerin hikâye birleşik zaman çekimleri ayrı bir bölümde ve ayrıntılı olarak işlenmemiştir. Redhouse, bazı fiillerin basit zaman çekimlerini verirken kiplerin “idi” yardımcı fiiliyle teşkil ettiği birleşik çekimlerine de değinmiştir.

Tablo 4-15. OTL’de hikâye birleşik zaman çekimine verilen örnekler

Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	tepdiydi, tepmediydi
Şimdiki Zamanın Hikâyesi	tepiyor idi
Geniş Zamanın Hikâyesi	teper idi, tepmez idi
Gerekliklik Şeklinin Hikâyesi	tekmelemeliydi,
İstek Şeklinin Hikâyesi	tepeydi, tepmeyeydi
Şartın Hikâyesi	tepseydi, tepmeseydi

Rivayet birleşik zaman

Bildirme ve tasarlama kiplerine ek fiilin öğrenilen geçmiş zamanın getirilmesiyle oluşur. Görülen geçmiş zaman ile emir kiplerinin rivayet birleşik çekimi yoktur (Korkmaz, 2007).

OTL’de rivayet birleşik zaman çekimleri “XVII. Kısım: Rivayet Birleşik Zaman, Yeterlilik ve Basit Fiiller” kısmında işlenmiştir. Redhouse (1884: 141), rivayet birleşik zaman çekimiyle ilgili olarak “rivayet bildiren fiil ister haber kipi, ister gerekliklik kipi etken ya da edilgen, olumsuz ya da olumlu yapıda olsun ‘-miş’ ya da ‘-imiş’ eklenerek yapılandırılır.” demektedir.

OTL’de rivayet birleşik zamanın çekimine dair “tepiyormuşum, tepeceklermiş” kelimeleri örnek olarak verilmektedir.

Diğer fiil şekilleri ve çekimleri

OTL’de birleşik fiillere ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Şöyle ki “Fiillerin Karmaşık Kategorileri, Fiillerin Birinci Karmaşık Kategorisi, Fiillerin İkinci Karmaşık Kategorisi, Fiillerin Üçüncü Karmaşık Kategorisi, Türkçe Birleşik Fiil Çekimi,

Yeterlilik Fiilinin Olumsuzu, Rivayet Birleşik Zaman, Yeterlilik Fiili, Basit Fiiller, Birleşik Fiiller” müstakil başlıkları dâhilinde fiillerin birleşik çekimleri izah edilmiştir.

Karmaşık fiiller

Korkmaz (2003: 801), karmaşık fiiller ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

Bu gruptakiler, fiil kök ve gövdelerinden kurulan farklı zaman kalıbı içindeki sıfat-fiillerin, ol- yardımcı fiili ile birleşmesinden oluşmuştur. Bazı gramerlerimizde “karmaşık fiiller” (mudil fiiller, Verbe complexe) diye adlandırılan bu türlü birleşiklerde, yine esas anlam birleşik fiildedir. Yalnız birleşik fiildeki oluşun zaman ve tarzı ile ilgili bir özellik göze çarpar. Yapılarındaki bu zaman ve tarz özelliği dolayısıyla, karmaşık fiiller aynı zamanda fiilin kılınış kategorisi içinde de yer alırlar. Karmaşık fiiller, ol- yardımcı fiilinden önce gelen sıfat-fiillerin bağlı bulundukları zaman kesimine ve yüklendikleri işlev ayrılıklarına göre üçe ayrılır: Öncelik Fiilleri, Alışkanlık Fiilleri, Niyet Fiilleri.

OTL’de “olmak” yardımcı fiilinin geniş zaman, geçmiş zaman ve gelecek zaman ile teşkil ettiği birleşik fiillerden karmaşık fiil çekimlerine dair ayrı başlıklar hâlinde oldukça geniş açıklamalar yapılmıştır. İlk başta gereksiz ve kafa karıştırıcı bilgi yığını olarak görülen bu tasnife -fiillerin birinci karmaşık kategorisi, fiillerin ikinci karmaşık kategorisi, fiillerin üçüncü karmaşık kategorisi- Türkçenin birleşik fiil sistemlerinden karmaşık fiilleri daha iyi kavratmak amacıyla yer verilmiştir. Redhouse (1884: 119-120), bu sınıflandırmayla ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır:

Bu kategorileri kullanmaktan kaçınmak ve Avrupalı dilbilimcilerce kullanılan metodu kullanarak ve tamamını tek çatı altında birleştirmek mümkündü ki Avrupa dillerinin her birinde özne görevi olarak yer alırlar. Bu konuda bu tarz bir düzenlemenin olumlu yanı vardır. Bu bir fiilin tüm zamanlarla yapılan hâlini bir araya getirir ki bunlar nadiren birbirlerinden ufak tefek değişiklikler yapar. Tamamına bakarsak olumsuz yanı baskın olacak. Şöyle ki devamlı birbirine karıştırılarak

yapılandırılan karmaşık ve basit zamanlı bir türemişi dilde acemi biri için kafa karıştırıcı olacak, diğer konuların kurallarını bastıracak ve bu nedenle net bir anlamın ortaya çıkması önleneyecek.

Ayrıca Redhouse (1884: 119) bu kısımda, şu bilgileri de vermektedir:

Her Türkçe fiilin etken ya da edilgen, geçişli ya da geçişsiz, olumlu ya da olumsuz veya yeterlilik fiilinin olumsuzu gibi karmaşık hâli yardımcı fiil “olmak” ile yapılandırılır. Geniş, geçmiş ve gelecek zamanlar fiillerin birleşik yapılarında kullanılır. Yardımcı fiil zaman ekini takip eder.

Geniş zaman sıfat-fiili (-er,-ar, -ır, -ir, -r) ile “olmak” yardımcı fiili 1. karmaşık kategori oluşturur, geçmiş zaman sıfat-fiili (-miş, -mış, -müş, -muş) ile 2. karmaşık kategori ve gelecek zaman sıfat-fiili (-ecek, -acak) ile 3. karmaşık kategori oluşturulur.

Redhouse, fiillerin karmaşık kategorilerine üç başlık hâlinde değinirken örneklere de yer vermiştir ve bu örneklemeleri yaparken sadece bir şahıs için tüm çekimlerin verildiğini belirtmiştir (Redhouse, 1884).

Tablo 4-16. OTL’de fiillerin birinci karmaşık kategorilerine verilen örnekler

Zamanlar	Örnekler
Mastarlı	teper olmak
Geçmiş Zamanlı	teper oldum
Şimdiki Zamanlı	teper oluyorum
Gelecek Zamanlı	teper olacağım
Geniş Zamanlı	teper olurum
Emir Kipli	teper ol
Gereklilik Kipli	teper olmalıyım
İstek Kipli	teper olayım
Şart Kipli	teper olsam

Tablo 4-17. OTL’de fiillerin ikinci karmaşık kategorilerine verilen örnekler

Zamanlar	Örnekler
Mastarlı	tepmiş olmak
Geçmiş Zamanlı	tepmiş oldum
Şimdiki Zamanlı	tepmiş oluyorum
Gelecek Zamanlı	tepmiş olacağım
Geniş Zamanlı	tepmiş olurum
Emir Kipli	tepmiş ol
Gereklilik Kipli	tepmiş olmalıyım
İstek Kipli	tepmiş olam
Şart Kipli	tepmiş olsam

Tablo 4-18. OTL’de fiillerin üçüncü karmaşık kategorilerine verilen örnekler

Zamanlar	Örnekler
Mastarlı	tepecek olmak
Geçmiş Zamanlı	tepecek oldum
Şimdiki Zamanlı	tepecek oluyorum
Gelecek Zamanlı	-
Geniş Zamanlı	tepecek olurum
Emir Kipli	tepecek ol
Gereklilik Kipli	tepecek olmalıyım
İstek Kipli	tepecek olam
Şart Kipli	tepecek olsam

Tasvir fiilleri

Yeterlilik fiili

“Yeterlilik fiili tüm fiil çekimlerinde ‘bilmek’ fiilince takip edilerek kullanılan 5. fiilimsi (-e...-e) yapısıyla oluşturulur, fiilimsi değiştirilmeden kalır. Bu yardımcı fiil daha sonra ‘-e bilmek’ anlamına gelir ve bizim İngilizcemizdeki ‘can’ yapısının karşılığı olur” (Redhouse, 1884: 142).

OTL’de yeterlilik fiiline “tepebilmek, tepebiliyorum” kelimeleri örnek olarak gösterilmiştir.

Yeterlilik fiilinin olumsuzu

Yeterlilik fiilinin olumsuzu “-e” zarf fiiline olumsuzluk ekinin getirilmesiyle yapılır. OTL’de yeterlilik fiilinin olumsuz olarak yapılmasına geniş zamanın olumsuz eklerinden olan “-mez” ekinin getirildiği ifade edilmiştir (Redhouse, 1884: 135-136). Ancak verilen örnekler incelendiğinde yeterlilik fiilinin olumsuz çekiminin yukarıda izah ettiğimiz gibi olduğu anlaşılmaktadır. OTL’de yeterlilik fiilinin olumsuzuna şu örnekler verilmiştir: tepememek, tepemiyordu, tepememeli, tepemez olmak, tepemez oluyordu, tepemez olmalı, tepememiş olmak, tepememiş oluyordu, tepemeye...

Tezlik fiili

OTL’de yeterlilik fiilinin ardından fiil köküne “vermek” yardımcı fiilinin eklenmesiyle teşkil edilen ve Türkçe tezlik fiili olarak tanımlanan yapıya yer verilmiştir. Redhouse (1884: 143), tezlik fiilini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

Basit fiil bir fiilin köküne “vermek” yardımcı fiilini ve ۷ ünlüsünü ekleyerek ve esre ilave edilerek oluşturulur. Buradaki ۷ harfi yardımcı ünsüz görevindedir; esre ekliyse yardımcı ünlüdür: tepivermek, kaplayıvermek, okuyuvermek, kazıyıvermek gibi. Bu fiillerin manaları İngilizcede bizim “tekmelemek üzere, kaplamak üzere, okumak üzere, kazmak üzere” gibi söylediğimiz eylemlerdeki eyleme hazır olma, eylemin çok basit olması, ele yapışmayacak olması anlamına gelir.

Diğer tasvir fiilleri

Redhouse, yeterlilik ve tezlik fiillerini izah ettikten sonra Türkçede bazı özel yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillerden bahsetmiştir (Redhouse,1884: 143). Redhouse'nin bahsettiği diğer özel yardımcı fiiller ve bunların kullanımları şöyledir:

Tablo 4-19. OTL'de verilen bazı özel yardımcı fiillere örnekler

Yardımcı Fiiller	Kullanımları	Manaları
gelmek	ola gelmek	Sık sık olan, bilinen
durmak	bakıp durmak	Israrla bakmaya devam eden
kalmak	baka kalmak	Dururken ısrarla bakmak
yatmak	düşünüp yatmak	Yatarken düşünüyor olmak
yazmak	bayıla yazmak	-

Fiillerin “var”lığı-“yok”luğu, görülebilirliği-görülemezliği

Redhouse (1884: 147), “var” ve “yok” yapılarına dair aşağıdaki bilgileri vermektedir:

Türkçede bu tarz fiiller yoktur. Neyin var olduğunu ve Avrupalıların neyin kullanımını yanlış seçtikleri sadece iki sıfattır: var, yok. Diğer isim ya da sıfatlar gibi bunlar da fiil yapısındaki “-dır” doğrulama ekini alabilirler. Muhaverelerde bu ek atılabilir. Türkçe öğrenen acemi biri için genelde var anlamında “var” ya da “vardır” kullanmak, yok anlamında “yok” ya da “yoktur” kullanmak kullanışlıdır.

OTL'de “var” ve “yok” kelimelerinin kullanımıyla ilgili olarak şu örnekler verilmiştir: “Ateş var.”, “Evimde odunum yok.”, “Paran yok.”, “Babanın çok kitapları vardır.”, “Benim sana ihtiyacım yok idi.”, “Cebinde para var.”, “Param var.”, “Ateş yok.”

Fiillerin soru hâli

Türkçede sorular, zamir gibi sözcük gruplarıyla yapılmıyorsa soru edatı “-mi, -mı” kullanılır. Redhouse (1884: 151-152), soru edatlarıyla birlikte oluşturulan soru cümlelerini 5 maddelik örnekler hâlinde vermiştir:

1. Sen mi benimle arabaya bineceksin?
2. Sen sabah mı benimle arabaya bineceksin?
3. Sen sabah benimle mi arabaya bineceksin?
4. Sen sabah benimle arabaya mı ineceksin?
5. Sen sabah benimle arabaya binecek misin?

Yapım ekleri

“Yapım ekleri eklendikleri kök ve gövdelerin manalarında değişiklik yaparlar. Yapım eki ile meydana getirilen bir kelime gövdesi, kendisinden türediği kök veya gövde ile uzak yakın bir ilgisi olmakla beraber ondan ayrı ve yeni bir mana taşır” (Ergin, 2003: 123).

Türkçede yapım ekleri dört grupta ele alınır:

1. İsimden isim yapma ekleri
2. İsimden fiil yapma ekleri
3. Fiilden isim yapma ekleri
4. Fiilden fiil yapma ekleri

OTL’de yapım eklerine dair ayrı bir bölüm yoktur. Sadece “Ottoman Accidence” olarak eserin ikinci bölümünü oluşturan Osmanlı Türkçesi kelime bilgisi kısmında, “VIII. Fasıl: Türemiş Fiiller” başlığı altında fiil türetme yolları detaylı olarak ayrı bir başlık hâlinde işlenmiştir. Ayrıca bu bölümde fiil türetmeyle alakalı tablolara yer verilmiştir. Redhouse, yapım eklerinden isim yapan eklere isimlerle ilgili bölümlerde; fiil yapan eklere fiillerle alakalı bölümlerde yer vermiştir.

Fiilimsiler, OTL’de esasen II. bölümde “IX. Fasıl: Fiil Çekimi, Kip, Zaman, Sıfat-fiil, İsim-fiil, Zarf-fiil” kısmında ele alınmıştır. Buradan anlaşılıyor ki Redhouse, Türkçedeki fiilimsileri fiil çekimi kategorisine dâhil etmektedir.

OTL'deki yapım ekleri, isimden isim yapma ekleri, isimden fiil yapma ekleri, fiilden isim yapma ekleri ve fiilden fiil yapma ekleri olarak sınıflandırıldı. Ayrıca OTL'deki fiilimsilerden isim-fiil ve sıfat-fiillere fiilden isim yapma eklerinin dâhilinde ayrı bir başlık olarak; zarf-fiillere ise fiilden fiil yapma eklerinden hemen sonra yer verildi.

Eserin tespit edilen kelime kadrosunun tamamı tarandığında OTL'de yapım ekleri olarak şu eklere yer verildiği görülmektedir:

İsimden isim yapma ekleri

1. -ca: İsimden isim yapma eki
2. -ceğiz: İsimden isim yapma eki. Küçültme eki
3. -cek: İsimden isim yapma eki. Küçültme eki
4. -cık: İsimden isim yapma eki. Küçültme eki
5. -çi: İsimden isim yapma eki
6. -daş: İsimden isim yapma eki
7. -ıncı: İsimden isim yapma eki
8. -l: İsimden isim yapma eki
9. -lı: İsimden isim yapma eki
10. -lık: İsimden isim yapma eki
11. -şar: İsimden isim yapma eki
12. -z: İsimden isim yapma eki

İsimden fiil yapma ekleri

1. -l: İsimden fiil yapma eki
2. -le: İsimden fiil yapma eki

Fiilden isim yapma ekleri

1. -ici: Fiilden isim yapma eki
2. -ı: Fiilden isim yapma eki

İsim-fiil ekleri

1. -ma: Fiilden isim yapma eki. İsim-fiil eki
2. -mak: Fiilden isim yapma eki. İsim-fiil eki

Sıfat-fiil ekleri

1. -an: Sıfat-fiil eki
2. -ar: Sıfat-fiil eki
3. -dık: Sıfat-fiil eki
4. -ecek: Sıfat-fiil eki
5. -mış: Sıfat-fiil eki

Fiilden fiil yapma ekleri

1. -dir: Fiilden fiil yapma eki
2. -l: Fiilden fiil yapma eki
3. -me: Fiilden fiil yapma eki
4. -n: Fiilden fiil yapma eki
5. -r: Fiilden fiil yapma eki
6. -ř: Fiilden fiil yapma eki
7. -t: Fiilden fiil yapma eki

Zarf-fiil ekleri

1. -alı: Zarf-fiil eki
2. -dikçe: Zarf-fiil eki
3. -e...-e: Zarf-fiil eki
4. -erek: Zarf-fiil eki
5. -ıcak: Zarf-fiil eki
6. -ınca: Zarf-fiil eki
7. -ıp: Zarf-fiil eki

İsimden isim yapma eklerine verilen örnekler

İsimden isim yapma eklerine OTL’de şu örnek kelimelerde yer verilmiştir:

-ca: İsimden İsim Yapma Eki

Osmanlıca	kızılca	karaca
kuruca	cesurca	yeşil
büyükçe	ufakça	irice

-ceğiz: İsimden İsim Yapma Eki. Küçültme Eki

evceğiz	kızcağız
---------	----------

-cek: İsimden isim yapma eki. Küçültme eki

büyücek

-cik: İsimden isim yapma eki. Küçültme eki

erikcik	itcik	kitapçık
katipçik	devecik	ütücük
kedicik	elmacık	paşacık
padişahcık	kapıcık	hocacık
karıcık	kürecik	çocucuk

küçücük

-çi: İsimden isim yapma eki

hizmetçi

-daş: İsimden isim yapma eki

kardaş	karındaş	arkadaş
--------	----------	---------

-ıncı: İsimden isim yapma eki

birinci	bininci	sekizinci
---------	---------	-----------

altıncı	yedinci	yirminci
---------	---------	----------

ellinci	on beşinci	altıncı
---------	------------	---------

-lı: İsimden isim yapma eki

kızıl

-lı: İsimden isim yapma eki

tatlı	başlı
-------	-------

-lık: İsimden isim yapma eki

karlık	gözlük	ağırlık
--------	--------	---------

emirlik	saatlik	setrelik
---------	---------	----------

gelinlik	olgunluk	tutkunluk
----------	----------	-----------

çulluk	bolluk
--------	--------

-şar, -şer, -ar, -er: İsimden isim yapma eki

altışar	yedişer	yirmişer
---------	---------	----------

ellişer	ikişer	beşer
---------	--------	-------

birer	otuzar
-------	--------

-z: İsimden isim yapma eki

sekiz beşiz üçüz
dördüz onuz

İsimden fiil yapma eklerine verilen örnekler

İsimden isim yapma eklerine OTL’de şu örnek kelimelerde yer verilmiştir:

-l: İsimden fiil yapma eki

kısalmak

-le: İsimden fiil yapma eki

fırlamak kaplamak toplamak

Fiilden isim yapma eklerine verilen örnekler

Fiilden isim yapma eklerine OTL’de şu örnek kelimelerde yer verilmiştir:

-ici: Fiilden isim yapma eki

gidici yazıcı edici

-ı: Fiilden isim yapma eki

yazı dolu ölü

İsim-fiil ekleri

OTL’de isim-fiiller, fiillerin işlendiği fasıllardan olan “IX. Fasıl: Fiil Çekimi, Kip, Zaman, Sıfat-fiil, İsim-fiil, Zarf-fiil” kısmında ele alınmıştır. Redhouse bu kısımda “verbal nouns” terimiyle isim-fiillere değinmiştir. Bu kısımda isim-fiil eklerinden yalnızca “-mak” ve “-ma” eklerine temas etmiştir. İsim-fiil eklerinden olan “-ış” eki

OTL’de işlenmemiştir. “-mak” ve “-ma” eklerine OTL’de şu örnek kelimelerde yer verilmiştir:

-mak: Fiilden isim yapma eki

tepmek	kaplamak	kaplayamamak
gitmek	kalmak	bakmak
tepmemek	tepememek	olmak

-ma: Fiilden isim yapma eki

tepme	kesme	kalma
-------	-------	-------

Sıfat-fiil ekleri

OTL’de sıfat-fiil ekleri “IX. Fasıl: Fiil Çekimi, Kip, Zaman, Sıfat-fiil, İsim-fiil, Zarf-fiil” kısmında ele alınmıştır. Sıfat-fiil ekleri aşağıdaki örnek kelimelerde yer bulmuştur:

-an: Sıfat-fiil eki

tepen	kıran	tepinen
tepişen	tepilen	tepişilen

-ar: Sıfat-fiil eki

teper

-dik: Sıfat-fiil eki

teptik

-ecek: Sıfat-fiil eki

tepecek tepmeyecek

-mış: Sıfat-fiil eki

tepmiş

Fiilden fiil yapma ekleri

OTL’de fiilden fiil yapma eklerinden bazılarına diğer yapım eklerinden farklı olarak ayrı bir fasılda yer verilmiştir. Edilgenlik, ettirgenlik, oldurganlık, işteşlik ve dönüşlülük ekleri “VIII. Fasıll: Türemiş Fiiller, Türemiş Fiiller Tablosu” kısmında işlenmiştir. Ayrıca bu tabloda bahsedilen eklerin olumsuz hâllerine de yer verilerek fiilden fiil yapma eki olan “-me, -ma” olumsuzluk eki de işlenmiştir. Redhouse, burada ele aldığı eklerle dair fiil türetme tablosunun akabinde tablonun açıklamalarına yer vermiştir. Fiil türetme tablosunda aşağıdaki eklerle yer verilmiştir:

-l, -n: Fiilden fiil yapma eki. Edilgenlik ekleri.

-dir, -dır, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür: Fiilden fiil yapma eki. Ettirgenlik ekleri.

-n: Fiilden fiil yapma eki. Dönüşlülük eki.

-ş: Fiilden fiil yapma eki. İşteşlik eki.

-me, -ma: Fiilden fiil yapma eki. Olumsuzluk ekleri.

Yukarıdaki eklerle verilen örnekler türemiş fiiller başlığı altında şu şekilde ele alınabilir:

Türemiş fiil

OTL’de fiiller konusuyla ilgili olarak ilk önce türemiş fiiller açıklanmıştır. Türemiş fiillere dair verilen detaylı iki tablo eserin müstesna tablolarındandır.

OTL’de türemiş fiilleri anlatan iki tablo verilmiştir. Bu tablolar esere sadık kalınarak aşağıya alınmıştır:

Tablo 4-20. OTL’de türemiş fiiller için verilen tablo (Redhouse, 1884: 94).

SINIFLAR		ETKEN		
		Geçişli ya da	Geçişli ya da Geçişsiz	Geçişsiz
		Oldurgan	Dönüslü	İşteş
Olumlu	Basit	tep-	tepin-	tepiş-
	Ettirgen	teptir-	tepin-dir-	tepiştir-
Olumsuz	Basit	tepme-	tepinme-	tepişme-
	Ettirgen	teptirme-	tepin-dirme-	tepiştirme-
Yeterlilik (Olumsuz)	Basit	tepeme-	tepineme-	tepişeme-
	Ettirgen	teptireme-	tepin-dirime-	tepiştirime-

Tablo 4-21. OTL’de türemiş fiiller için verilen tablo (Redhouse, 1884: 95).

SINIFLAR		EDİLGEN		
		GEÇİŞSİZ		
		Oldurgan	Dönüslü	İşteş
Olumlu	<i>Basit</i>	tepil-	tepinil-	tepişil-
	<i>Ettirgen</i>	teptiril-	tepin-diril-	tepiştiril-
Olumsuz	<i>Basit</i>	tepilme-	tepinilme-	tepişilme-
	<i>Ettirgen</i>	teptirilme-	tepin-dirilme-	tepiştirilme-
Yeterlilik (Olumsuz)	<i>Basit</i>	tepileme-	tepinileme-	tepişileme-
	<i>Ettirgen</i>	teptirileme-	tepin-dirileme-	tepiştirileme-

OTL’de yukarıdaki tabloya alınmayan; fakat tabloların açıklanması kısmında örnekleri verilen “-r” ve “-t” ettirgenlik eklerine değinilmiştir. Bu eklerle ilgili şu örnek kelimelere yer verilmiştir:

-r: Fiilden Fiil Yapma Eki. Ettirgenlik Eki.

içirmek	batırmak	kaçırmak
---------	----------	----------

-t: Fiilden Fiil Yapma Eki. Ettirgenlik Eki.

kısaltmak	öksürtmek	söyletmek
-----------	-----------	-----------

okutmak	uyutmak
---------	---------

Zarf-fiil ekleri

OTL’de zarf-fiil eklerine “IX. Fasıl: Fiil Çekimi, Kip, Zaman, Sıfat-fiil, İsim-fiil, Zarf-fiil” kısmında tafsilatlı olarak yer verilmiştir. Zarf-fiil eklerine aşağıdaki örnek kelimelerde yer verilmiştir:

-alı: Zarf-fiil eki

tepeli

-e...-e: Zarf-fiil eki

tepe tepe

-erek: Zarf-fiil eki

teperek	gölerek
---------	---------

-ınca: Zarf-fiil eki

görünce	tepince
---------	---------

*-icek: Zarf-fiil eki*⁵

tepicek olıcak

-dıkça: Zarf-fiil eki

teptikçe geçtikçe

-ıp: Zarf-fiil eki

tepip

⁵ “Batı Türkçesinin ilk devirlerinde uzun zaman kullanılıp sonradan unutilan gerundium ekidir. Eski Anadolu Türkçesinde tamamıyla ve geniş ölçüde, Osmanlıcada ise bir müddet kullanılmıştır” (Ergin, 2003: 344).

BÖLÜM V

5. Sonuçlar ve Öneriler

5.1. Sonuçlar

Türkçe öğretimine dair, 19. ve 20. yüzyılın önemli bir gücü olan İngiltere’de bilhassa bu yüzyıllarda önemli çalışmalar yapılmıştır. İngiltere’de 19. yüzyılda yabancılara Türkçe öğretimi hususunda Redhouse’un çalışmaları önemlidir. Hatta Redhouse, bu yüzyılda yabancılara Türkçe öğretimi sahasında en fazla eser veren İngiliz Türkologtur. Onun İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla neşrettiği çeşitli sözlükleri ve Türkçe öğretimi kitapları vardır. Günümüzde dahi Redhouse sözlükleri önemli bir başvuru kaynağı, önemli bir marka olarak kullanılmaktadır.

Redhouse, Türkçe öğretimine hem nazarî hem de fiilî katkı sağlamıştır. O, hem talep üzere Türkçe öğretmiş hem de bu sahada eserler kaleme almıştır.

Redhouse’un İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı ilk eser olan Vade-Mecum, başlangıç seviyesinde olan İngiliz öğrenciler için tertip edilmiştir ve Vade-Mecum’un hedef kitlesi yetişkinlerdir. OTL’nin hedef kitlesi de yetişkin öğrencilerdir. OTL, Vade-Mecum’a göre daha da ileri seviyeye hizmet etmektedir. Vade-Mecum ve OTL, gramer-tercüme metoduna göre Redhouse’un tasarruflarıyla yazılmıştır.

Vade-Mecum ve OTL’de konular ders sayısı olarak tasnif edilmemiştir. Vade-Mecum’da, konu başlıkları olarak bir tasnife gidilmiştir ve konular arasında uzunluk kısalık bakımından dengeli bir dağılım yoktur. Mesela bir konuya ayrıntılı olarak yer verilebilirken başka bir konunun içeriği kısa tutulabilmiştir. OTL’de de konu başlıkları vardır. Konu başlıkları fasıllar hâlinde tertip edilmiştir ve toplam 40 fasıl vardır. Fasılların kapsamı uzunluk kısalık bakımından Vade-Mecum’da olduğu gibi çeşitlilik göstermektedir. Vade-Mecum’da kısa bir Türkçe gramer, İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce sözlük ve çeşitli diyaloglar vasıtasıyla Türkçe öğretilmeye çalışılmıştır.

OTL’de ise ses bilgisi, kelime bilgisi ve cümle bilgisi bölümleriyle Türkçe öğretimi hedeflenmiştir.

Vade-Mecum, Redhouse’un ilk iki dilli sözlük denemesi; ulaşılabilen ilk Türkçe-İngilizce ve İngilizce-Türkçe sözlük denemesidir. Vade-Mecum ebat bakımından İngilizcede bilinen Türkçeyle alakalı ilk cep sözlüğü, ilk cep konuşma kılavuzudur. Vade-Mecum, Redhouse’un yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarından en fazla baskıya sahip olanıdır. Bunun sebebi de ihtiyaca bağlı olarak hazırlanmış olmasıdır.

Vade-Mecum ve OTL’de fiiller bahsine diğer dil bilgisi konularına nispetle daha fazla yer verilmiştir. Vade-Mecum ile OTL’de işlenen konular bakımından genellikle paralellik vardır. Vade-Mecum’un dil bilgisi konuları OTL’nin sadeleştirilmiş, özetlenmiş hâlidir.

Vade-Mecum’da Türkçe öğretimi kelime öğretimi eksenli planlanmıştır. Zira Türkçenin söz diziminde kelime gruplarını pekiştirmeye yönelik örnekler verilmiş; lügatçe bölümünde Türkçe-İngilizce sözlük kısmı, İngilizce-Türkçe sözlük kısmından daha geniş tutulmuştur. OTL’de de yabancılara Türkçe öğretimi daha çok kelime öğretimi eksenli planlanmıştır. Ayrıca Vade-Mecum ve OTL’de örnek Türkçe kelimelerin telaffuzu İngiliz fonetiğine benzetilerek harflere dökülmüştür.

OTL’de yabancılara Türkçe öğretimi hususunda Türkçenin kelime sıklığına dikkat edilmiştir. OTL’nin örnek Türkçe kelime kadrosuna Vade-Mecum’da olmayan 651 adet yeni Türkçe örnek kelime konulmuştur. Bu sayede OTL’de Türkçe öğrenmek isteyen İngilizlere yeni kelimeler kazandırılması hedeflenmiştir. OTL’nin örnek Türkçe kelime kadrosuna Vade-Mecum’da da olan 407 adet örnek Türkçe kelime dâhil edilmiştir. Bu sayede tekrar yoluyla pekiştirmeye gidilmiştir.

OTL’de yabancılara Türkçe öğretiminde %85 oranında isim, %15 oranında fiil kullanılmıştır. Ayrıca OTL’de kelime öğretiminde Türkçeden İngilizceye geçen verinti kelimelere dikkat edilmemiştir.

OTL’de Türkçe ek öğretiminde isim ve fiillerde ortak olan eklere -ek fiiller gibi- öncelik verilmemiştir. Vade-Mecum’un dil bilgisi bahislerinin genişletilmiş hâli

olarak telakki edebileceğimiz OTL’de 83 adet eke yer verilmiştir. Sonuç itibarıyla Redhouse, Vade-Mecum ve OTL ile Türkçe öğrenmek isteyen İngilizlere Türkçenin eklerini de öğretmeyi hedeflemiştir.

Vade-Mecum’da yapım eklerine ayrı bir bölümde yer verilmişken; OTL’de yapım eklerine ayrı bir bölümde yer verilmemiştir. Vade-Mecum’da 19 farklı yapım ekine yer verilmişken; OTL’de 25 farklı yapım ekine yer verilmiştir. Vade-Mecum’daki yapım eklerinin 9 tanesi OTL’de kullanılmış; 10 tanesi kullanılmamıştır. Dolayısıyla Redhouse, OTL’deki 25 yapım ekinin 16 tanesini ilk defa kullanarak yapım eki öğretimini çeşitlendirmiş ve bu sayede Türkçenin kelime türetme yönünü daha da geniş örneklerle öğrenciye kazandırmaya çalışmıştır.

Yabancı dil öğretiminde başvurulmuş kitaplarda genellikle gramer, sözlük ve diyalog metinlerinin olduğu kabul edilirse Vade-Mecum, OTL’ye göre daha çok Türkçe öğretimi kitabı görünümündedir. Zira OTL’nin sözlük ve diyalog veya örnek Türkçe metinler bölümü bulunmamaktadır.

Hem Vade-Mecum ve OTL hem de sözlükleri dikkate alınarak denilebilir ki Redhouse, İngilizlere Türkçe öğretimi amacıyla set kitapları hazırlamış önemli bir Türkologtur.

5.2. Öneriler

- Dünyada ve özellikle İngiltere’de Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine dair geçmişte yapılan çalışmalar Türkçeye tercüme edilmeli ve incelenmeli. Bu kitaplardaki yöntemler, Türkçeye bakış, kelime kadrosu gibi hususlar araştırılmalıdır.
- Redhouse’un Vade-Mecum ve OTL adlı eserleri Türkçeye tercüme edilmeli ve yayınlanmalıdır.
- Vade-Mecum’da yer alan lügatçe ayrı olarak düzenlenmeli ve yayınlanmalıdır.

- Redhouse'un "Arapça, Farsça ve Türkçeden (Osmanlıca ve Doğu Türkçesi) İngilizceye Kavramsal Sözlük" adlı eseri British Museum'dan temin edilip Türkçeye tercüme edilmelidir.
- Yabancılar Türkçe öğretiminde kelime öğretimine önem verilmelidir. Kelime öğretimi hususunda öncelikle öğrenciye ana dili ile Türkçe arasındaki ortak kelime serveti etkinliklerle sunulmalıdır.
- Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarında her seviyeye uygun kitaplar ayrı ayrı hazırlanmalıdır. Bir seviyedeki öğrenci üst seviyeye geçince kelime öğretimi ve gramer kuralları bakımından farklı örneklerle muhatap olmalıdır.
- Redhouse'un İngilizlere Türkçe öğretimi için hazırlamış olduğu -set sayılabilecek kitaplar olan Vade-Mecum ve OTL- sözlükleri gibi Türkçeye tercüme edilip neşredilmelidir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, M. S. (1999). *Herbert Jansky'nin ana dili Almanca olanlara Türkçe öğretim metodu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Adıgüzel, M. S. (2001). Yabancılar Türkçe öğretimi ve gramer-tercüme metodu. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 25-45.
- Adıgüzel, M. S. (2010). Kaşgarlı Mahmut'un Türkçe öğretim yöntemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 27-35.
- Akalın, Ş. H. (2008). *Binyıl önce binyıl sonra Kâşgarlı Mahmud ve Divanü Lugati't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim* (4. Baskı). C 3. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akyüz, K. (1975). *Encümen-i Dâniş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Arnold, E. (1877). *A simple transliteral grammar of the Turkish grammar*. London: Printed By Ballantyne, Hanson And Co.
- Aydın, Ö. (1996). *Yabancı dil olarak Türkçe dil bilgisi öğretimi*. Ankara: (Yayınevi belirtilmemiş).
- Balcı, S. (2006). *Osmanlı Devleti'nde tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balister, M. S. (1942). Büyük İngiliz Türkoloğu Redhouse. *Konya Halkevi Dergisi*, 47, 16-20.
- Başkan, Ö. (1994). Türkiye'de yabancı dil öğretimi. *Dil Dergisi*, 22, 39-46.
- Başkan, Ö. (2006). *Yabancı dil öğretimi ilkeler ve çözümler*. İstanbul: Multilingual Yayınevi.

Bilgegil, M. K. (1975). Türkiye'nin Londra'daki ilk talebe müfettişi Redhouse'dur. *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, 4, 22-26.

Bowen, H. (1948). *Türkiye hakkında İngiliz tetkikleri*. Londra: Longmans Green And Co. Ltd.

Budak, Y. *Dün Bugün Bağlamında Yabancı Dil Öğretim Amaçlarına Disiplinler Arası Bir Yaklaşım* (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/146/budak.htm>, 16.01.2011 tarihinde erişildi).

Büyükoztürk Ş., Çakmak E. K., Akgün Ö. E., Karadeniz Ş., Demirel F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Çağlar, B. (2010). Londralı sözlükçü Redhouse'u İstanbul'da 'İngiliz Mustafa' yaptık. *Haber Türk Tarih Dergisi*, 5, 7-9.

Çelik, H. (1996). *Türk dostu, İngiliz Türkolog Charles Wells*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Çelik, H. (2002). *Bir medeniyet analizi* (3. Baskı). İstanbul: Ufuk Kitaplar.

Çiftçi, H. (2004). Ünlü Şarkiyatçı E. G. Browne'ın doğu edebiyatlarına ilgisi Osmanlıyla başlar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 26, 171-182.

Demircan, Ö. (1983). Türkiye'de yabancı dil öğretimi üzerine bir kaynakça denemesi. *Türk Dili*, 379-380(XLVII), 242-266.

Demircan, Ö. (1988). *Dünden bugüne Türkiye'de yabancı dil*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Demircan, Ö. (2005). *Yabancı-dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Der Yayınevi.

Develi, H. (2008). *Osmanlı Türkçesi kılavuzu* (8. Baskı). C 1. İstanbul: Kesit Yayınları.

Devellioğlu, F. (1982). *Osmanlıca- Türkçe ansiklopedik lûgat* (5. Ofset Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi.

- Eker, S. (2005). *Çağdaş Türk Dili* (3. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eminoğlu, E. (2010). *Türk dilinin sözlükleri ve sözlükçülük kaynakçası*. Sivas: Asitan Yayıncılık
- Ercilasun, A. B. (1983). Türkoloji'nin doğuşu, gelişmesi ve Türkoloji kongreleri. *Töre*, 150, 40-45.
- Eren, H. (1998). *Türklük bilimi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2003). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Ersoylu, H. (1981). Türk dili üzerine yazılmış İngilizce gramerler. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 10 (2), 114-142.
- Findley, C. V. (2006). *Mükemmel bir doğubilimcinin öyküsü* (çev. N. Şimşek). İstanbul: Sev Yayıncılık.
- Findley, C. V. (2007). Sir James William Redhouse. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34, 523.
- Gatenby, E. V. (1954). Material for a study of Turkish words in English. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XII, 85-144.
- Gencer, A. İ. (1979). Redhouse'ın Türkçe lügati hakkında mektubu. *Türk Kültürü*, 200-202, 407-412.
- Gencer, A. İ. (1998). Redhouse'ın Türkçe lügati hakkında mektubu. *İlmî Araştırmalar*, 6, 331-344.
- Gencer, A. İ. *Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması* (<http://www.bilimtarihi.org/pdfs/KIRIM.pdf>, 09.01. 2011 tarihinde erişildi).
- Gökçin, M. *Redhouse'un gizemli öyküsü*. (<http://www.netpano.com>, 06.09.2009 tarihinde erişildi).
- Hengirmen, M. (1993). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 10, 5-9.
- Kanar, M. (2008). *KANAR Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.

Kartallıoğlu, Y. (2010). The vowels of Turkish language in transcription texts. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 27, 85-112.

Kayaoğlu, T. (1998). *Türkiye’de tercüme müesseseleri*. İstanbul: Kitabevi.

Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2007). *Gramer terimleri sözlüğü* (Genişletilmiş 3. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

L. Mc. C. (1964). Ceymis Redhavz (James Redhouse). *Düşün Dergisi*, 2, 14-16.

L. Mc. C. (1977). Redhouse kimdir? *Hayat Tarih Mecmuası*, 4, 47-49.

L. Mc. C. (2000). Redhouse kimdir? *Tarih ve Toplum Dergisi*, 202, 58-59.

Levend, A. S. (1972). *Türk dilinde gelişme ve sadeleşme evreleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Maksudyan, N. (2007). Bir sözlükten büyülenmek. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 158, 34-39.

Meriç, C. (1986). *Kültürden irfana*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Mert, T. (2007). 19. yüzyılda ihsan-ı şahane. E.G. Naskali ve A. Koç (eds.), *Hediye kitabı* (ss. 112-133) İçinde. İstanbul: Kitabevi.

Moran, B. (1964). *Türklerle ilgili İngilizce yayınlar bibliyografyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Özbay, M. (2008). *Türkçe öğretimi kaynakçası*. Ankara: Öncü Kitap.

Özçam, Ç. (1997). Türkiye Türkçesi ile ilgili gramer çalışmaları -bibliyografya denemesi- *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 110, 121-163.

Parlatır, İ. (2006). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Redhouse, J.W. (1846). *Grammaire raisonnee de la langue Ottomane*. Paris: (Yayınevi belirtilmemiş).

Redhouse, J. W. (1855). *The Turkish campaigner's vade-mecum of Ottoman colloquial language*. London: Published By Thomas Harrison.

Redhouse, J. W. (1877). *A vindication of the Ottoman Sultan's title of "caliph"*. London: Printed By H. E. Armstrong.

Redhouse, J. W. (1879). *On the Turkish history, system and varieties of Turkish poetry*. London: Published Harrison and Sons.

Redhouse, J.W. (1884). *A simplified grammar of the Ottoman-Turkish language*. London: Trübner&Co.

Redhouse, J.W. (1906). *The Pearl-Strings; A history of the Resuliyy dynasty of Yemen*. E. G. Browne, R. A. Nicholson ve A. Rogers (eds.), C 1. London: Luzac&Co.

Redhouse, J. W. (1966). *Yeni Redhouse lügati İngilizce-Türkçe* (6. Baskı). İstanbul: Amerikan Bord Neşriyatı Dairesi.

Redhouse, J. W. (2000). *Türkçe/Osmanlıca-İngilizce sözlük* (18. Baskı). İstanbul: Sev Matbaacılık ve Yayıncılık.

Redhouse, J. W. (2009). *Müntahabât-ı lügât-ı Osmâniyye*. (hızl. R. Toparlı, B. E. Yılmaz ve Y. Yılmaz). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Rona, B. *Dil öğretiminde yöntem sorunu* (<http://www.turkofoni.org>, 19.01.2011 tarihinde erişildi).

Sılacı, F. (1957). J. Redhouse'ın Hayatı ve Eserleri. *Yeni Ufuklar Dergisi*, 67(6), 214-217.

Soysal, İ ve Mihin E. (1977). *Türk incelemeleri yapan kuruluşlar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sunel, A. H. (1989). Yabancı dil öğretiminde metot sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 137-143.

Tarhan, A. H. (1994). *Abdülhak Hâmid'in hatıraları*. (hızl. İ. Enginün). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük* (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Yazım kılavuzu* (24. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

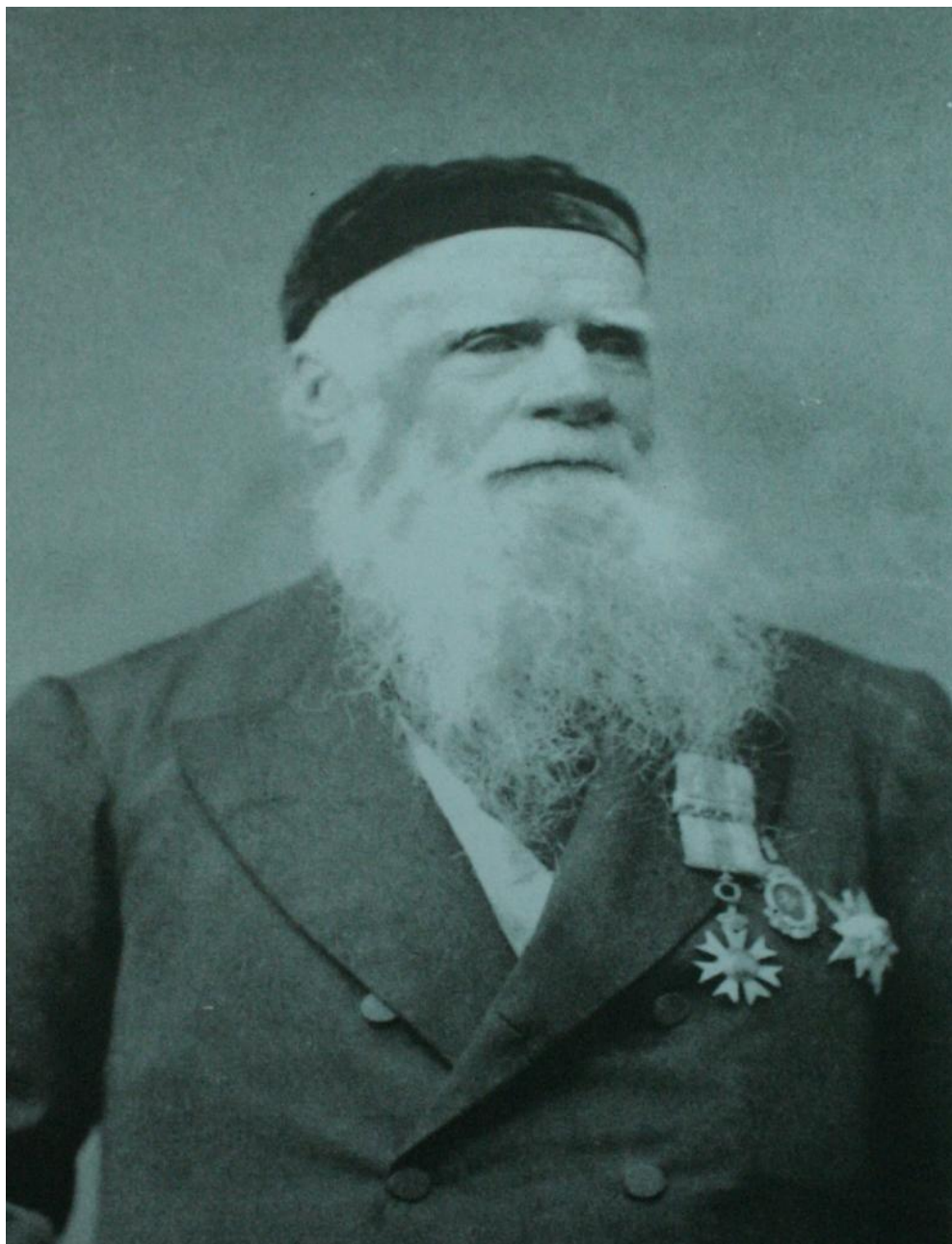
Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

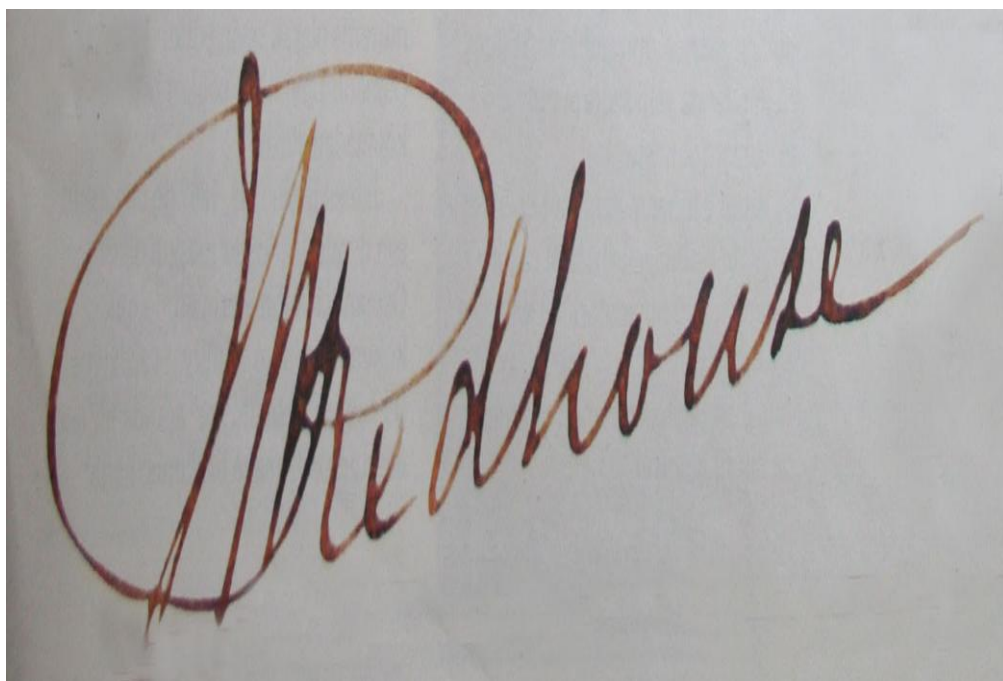
Yıldız, Ö. (2009). *Misyonerlik ve Amerikan Board Teşkilatı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

EKLER

Ek 1. Redhouse'un fotoğrafi

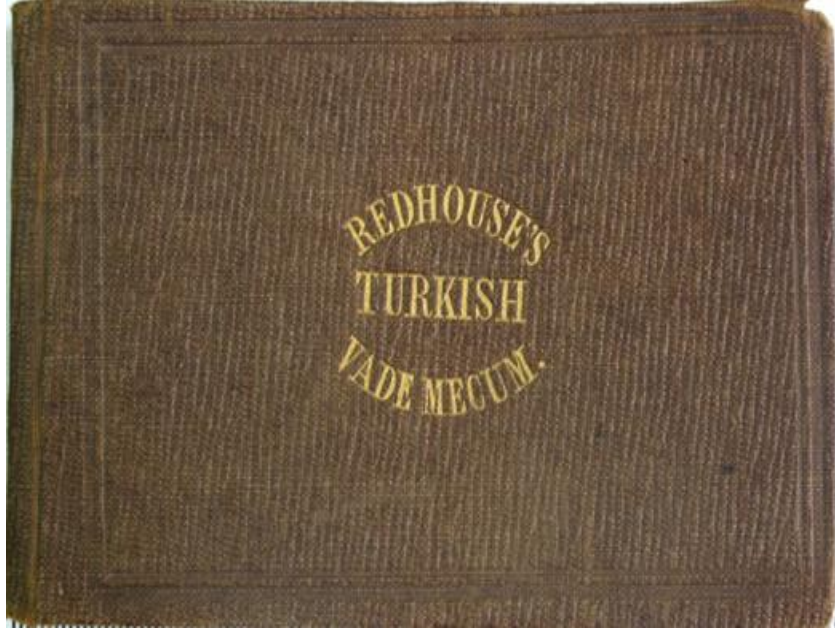
Ek 2. Redhouse'un imzası

A handwritten signature in cursive script, written in dark ink. The signature is 'Redhouse', with a large, ornate capital 'R' that loops around the first few letters. The rest of the name is written in a fluid, cursive style. The background is a light, textured surface.

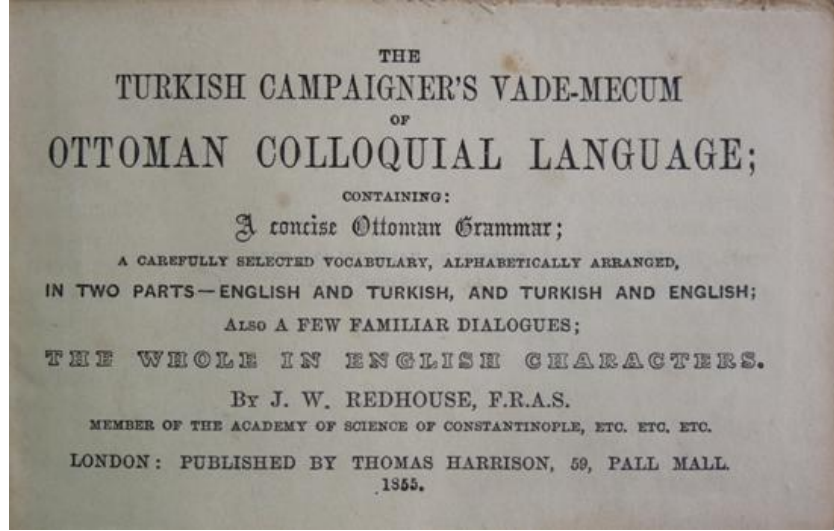
Ek 3. Redhouse'un mektupları

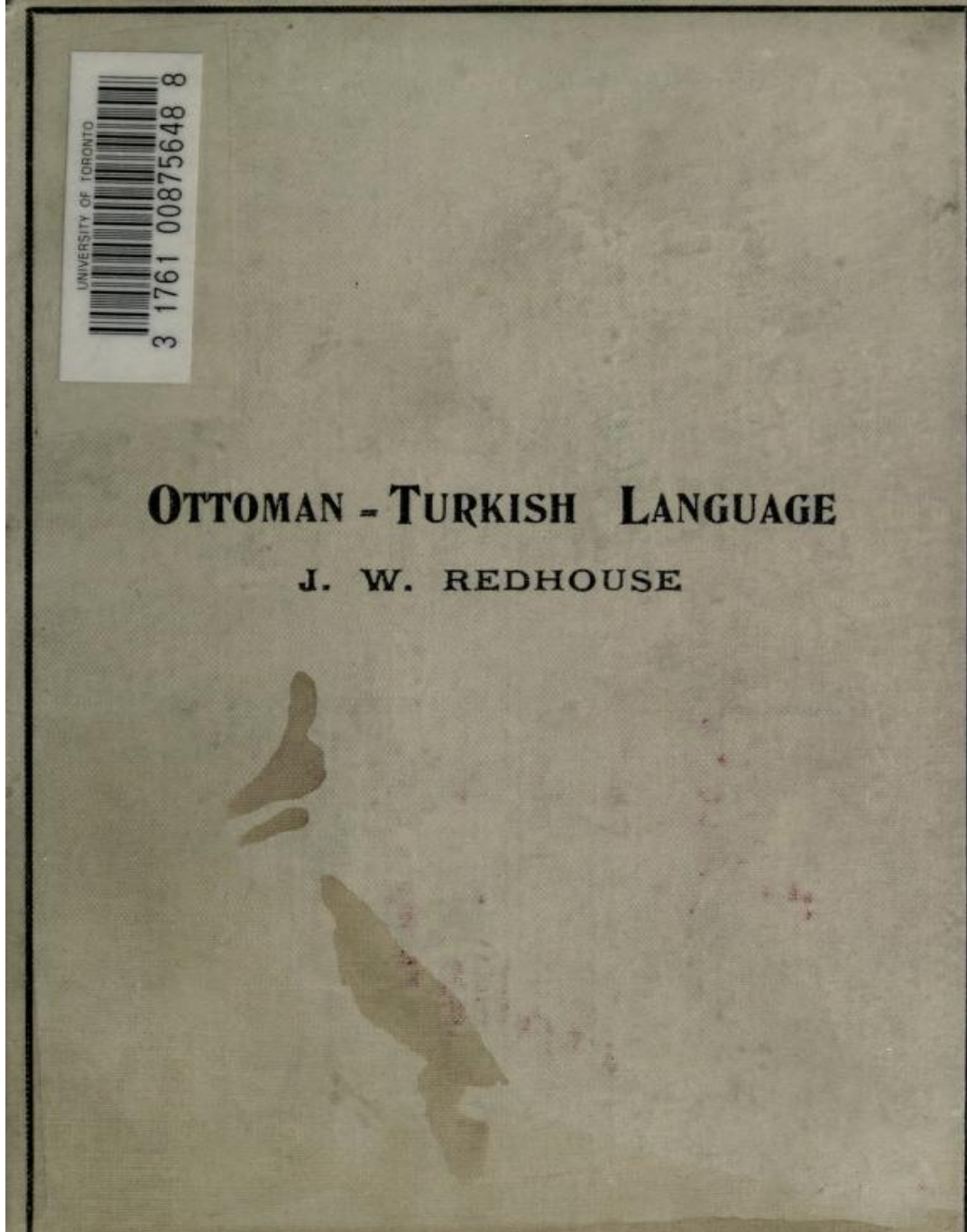
Ek 4. İngilizlere Türkçe öğretimi kitabı Vade-Mecum'un kapağı

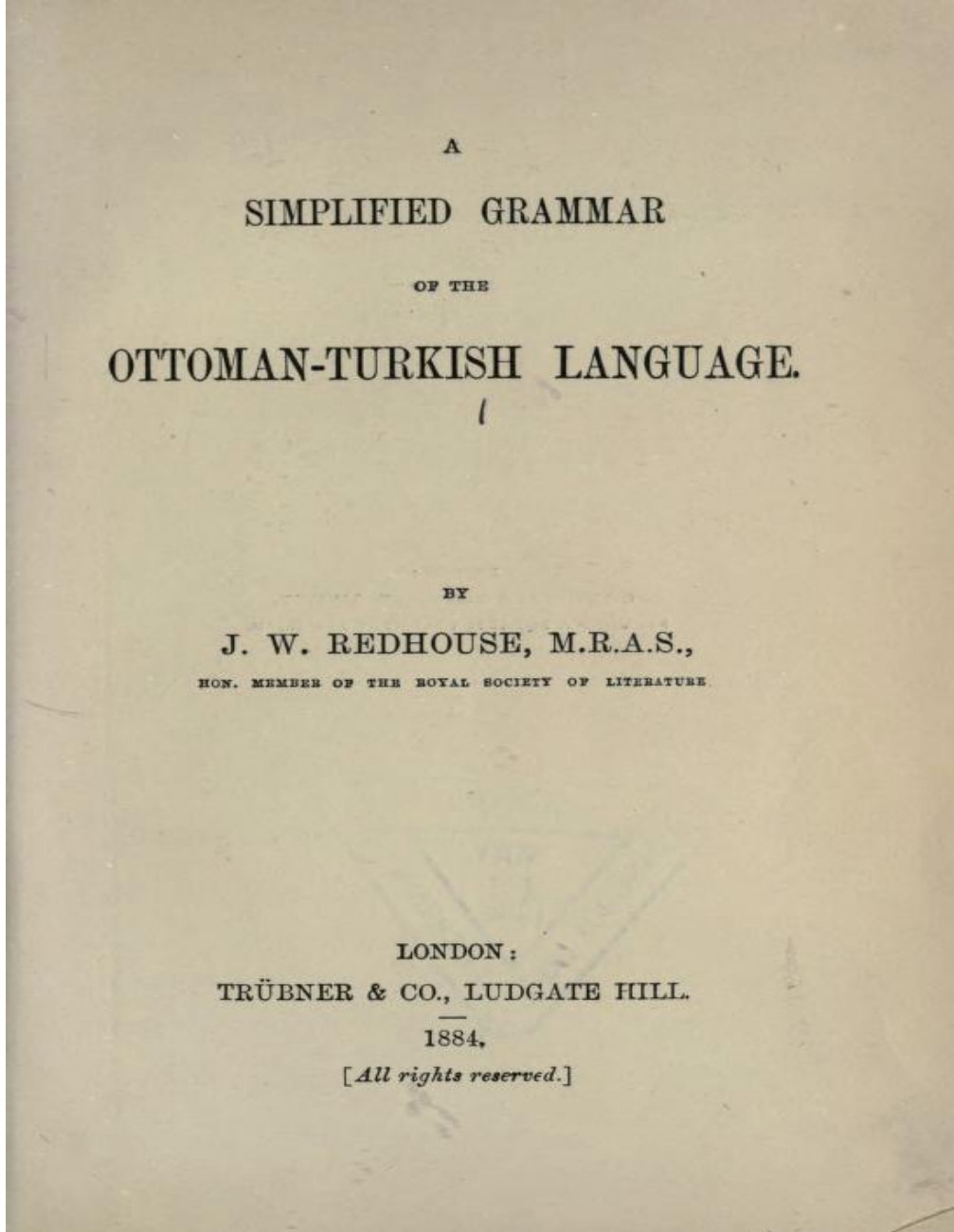
Ek 5. İngilizlere Türkçe öğretimi kitabı Vade-Mecum'un iç kapağı

Ek 6. İngilizlere Türkçe öğretimi kitabı OTL'nin kapağı

Ek 7. İngilizlere Türkçe öğretimi kitabı OTL'nin iç kapağı

Ek 8. Fransızlara Türkçe öğretimi kitabı GRLO'nun iç kapağı

GRAMMAIRE RAISONNÉE
 DE LA
LANGUE OTTOMANE

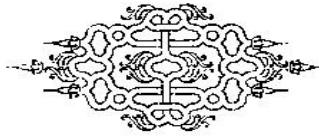
SUIVIE D'UN APPENDICE

CONTENANT L'ANALYSE D'UN MORCEAU DE COMPOSITION OTTOMANE
 OU SONT DÉMONTRÉES LES DIFFÉRENTES RÉGLES AUXQUELLES LES MOTS SONT ASSUJETTIS.

PAR

JAMES W. ^{William} REDHOUSE

Employé au Bureau des Interprètes du Divan impérial ottoman,
 et Secrétaire-Interprète de la Commission anglaise de médiation aux Conférences d'Erzeroum.

UN

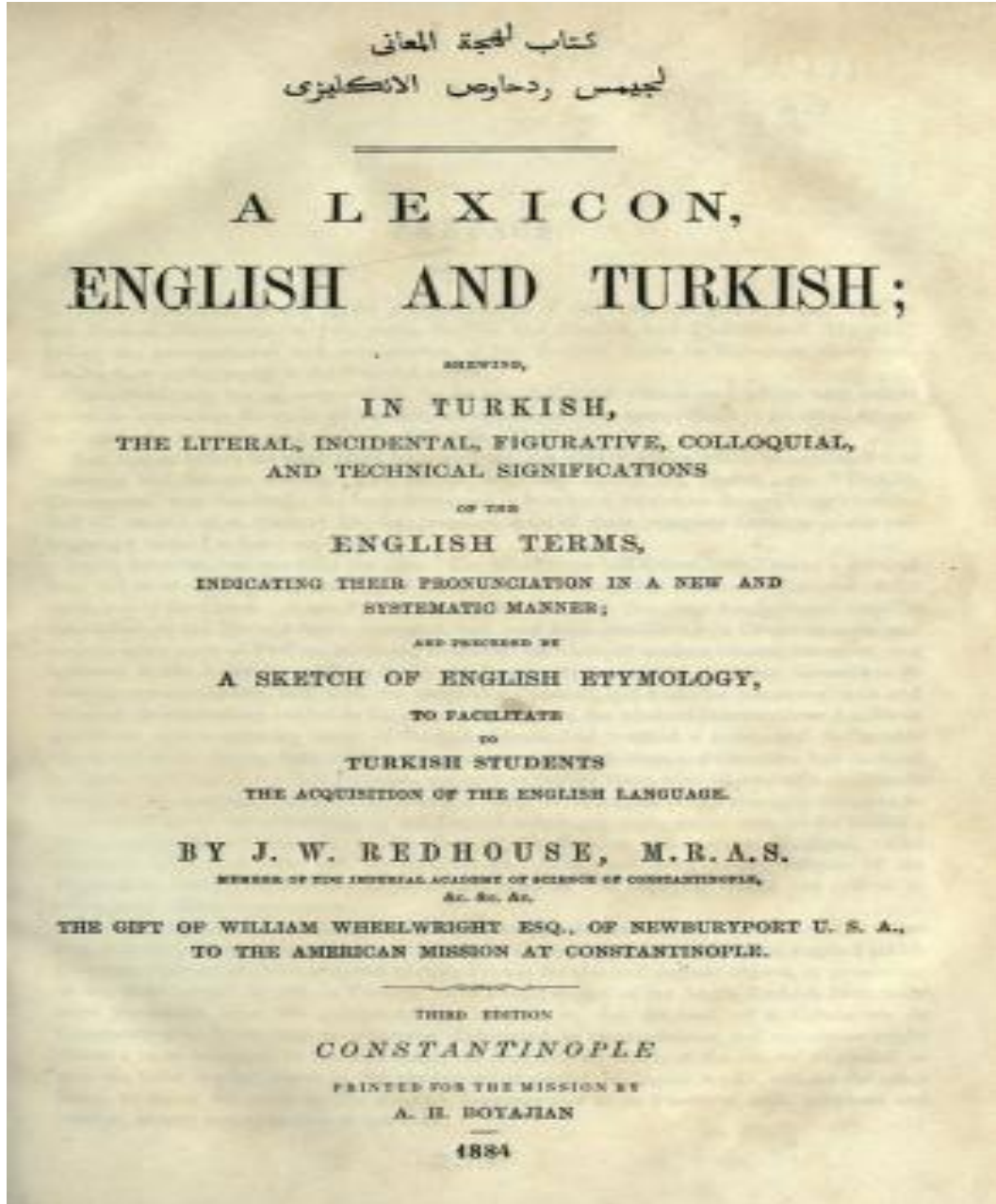
PARIS •

GIDE ET Cie, LIBRAIRES-ÉDITEURS

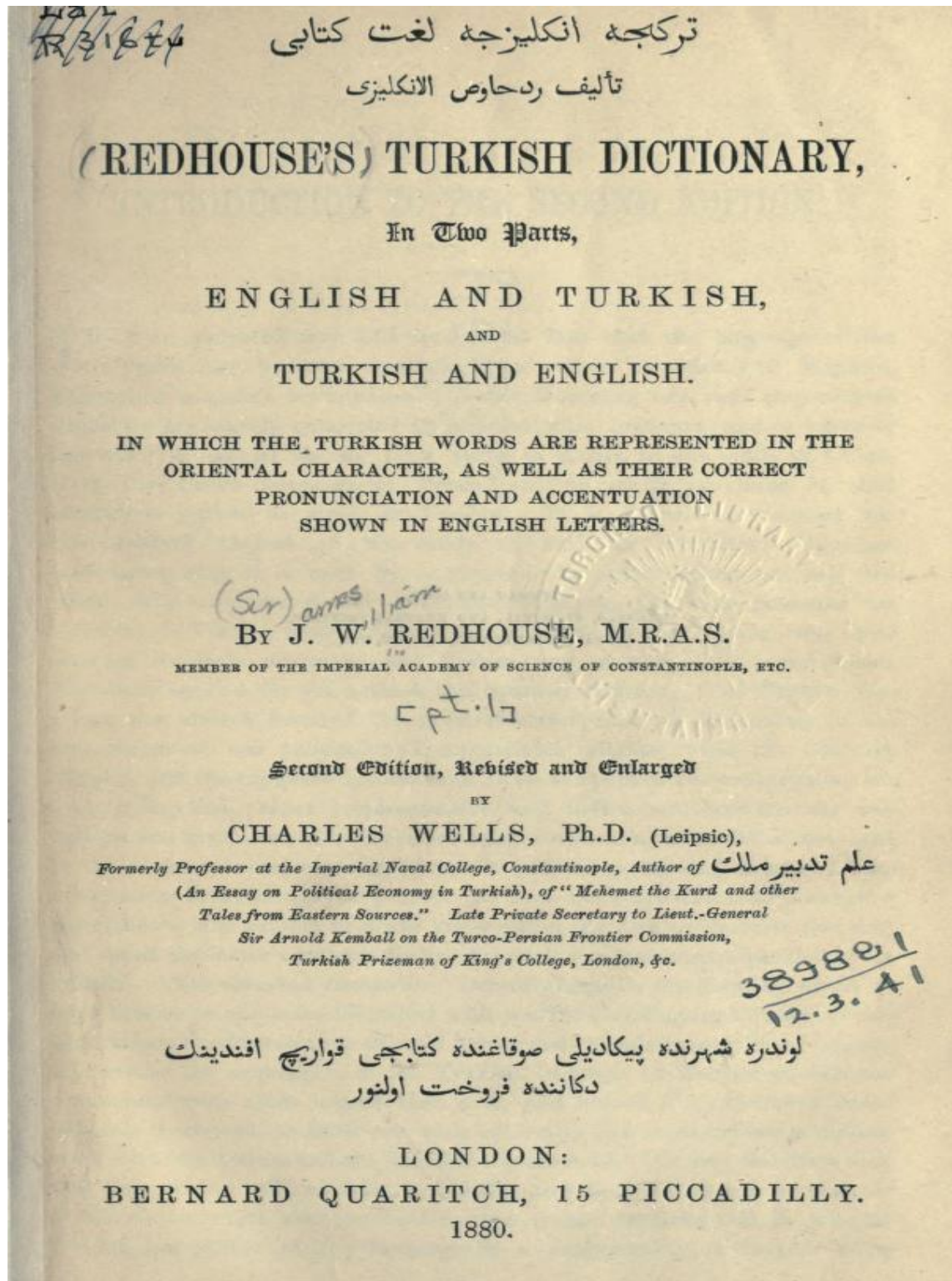
RUE DES PETITS-AUGUSTINS, 5.

—
 1846

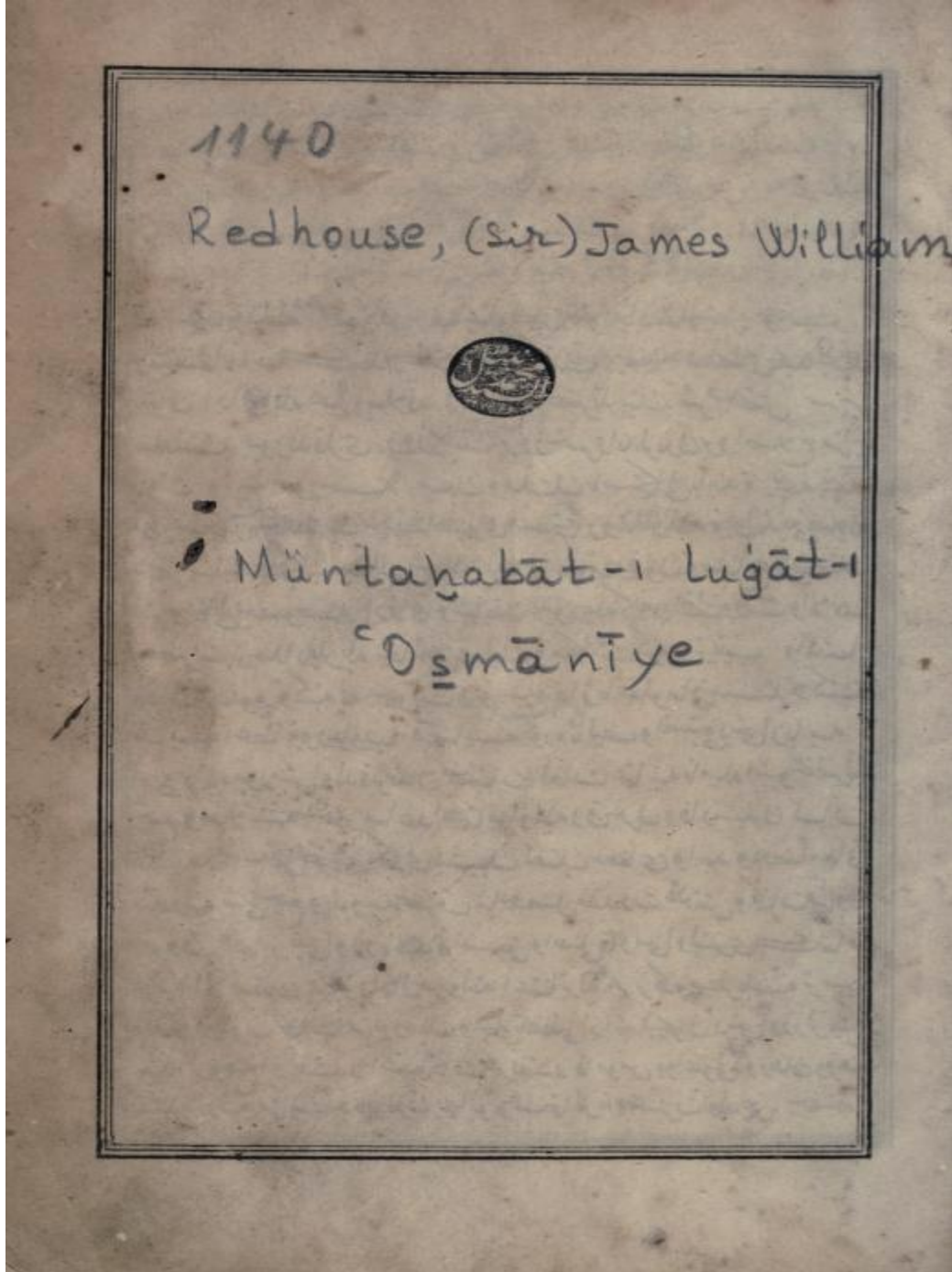
Ek 9. "A Lexicon English and Turkish"ın iç kapağı

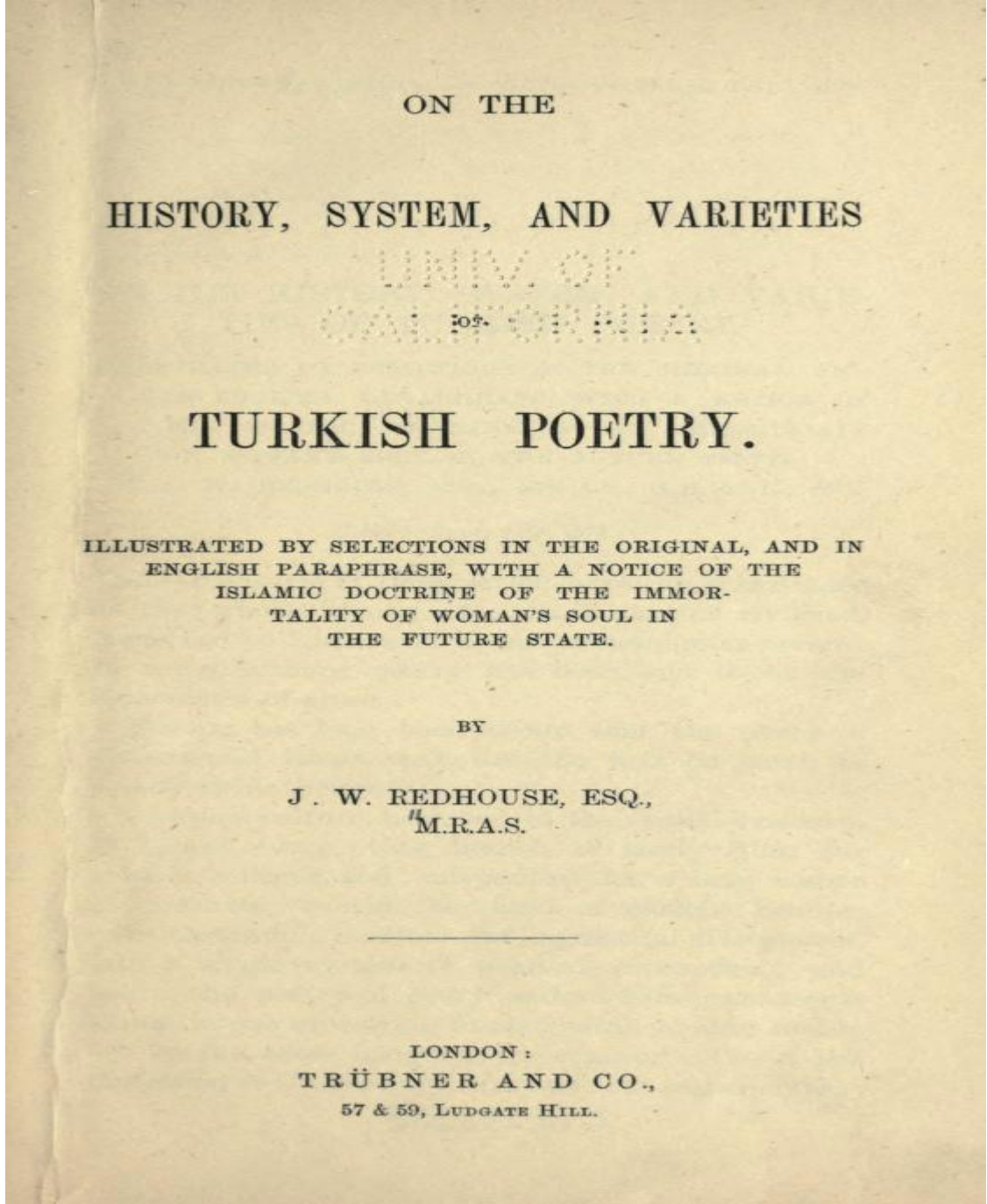
Ek 10. Redhouse'un sözlüğüne Türkolog Wells'in yaptığı ikinci baskının iç kapağı

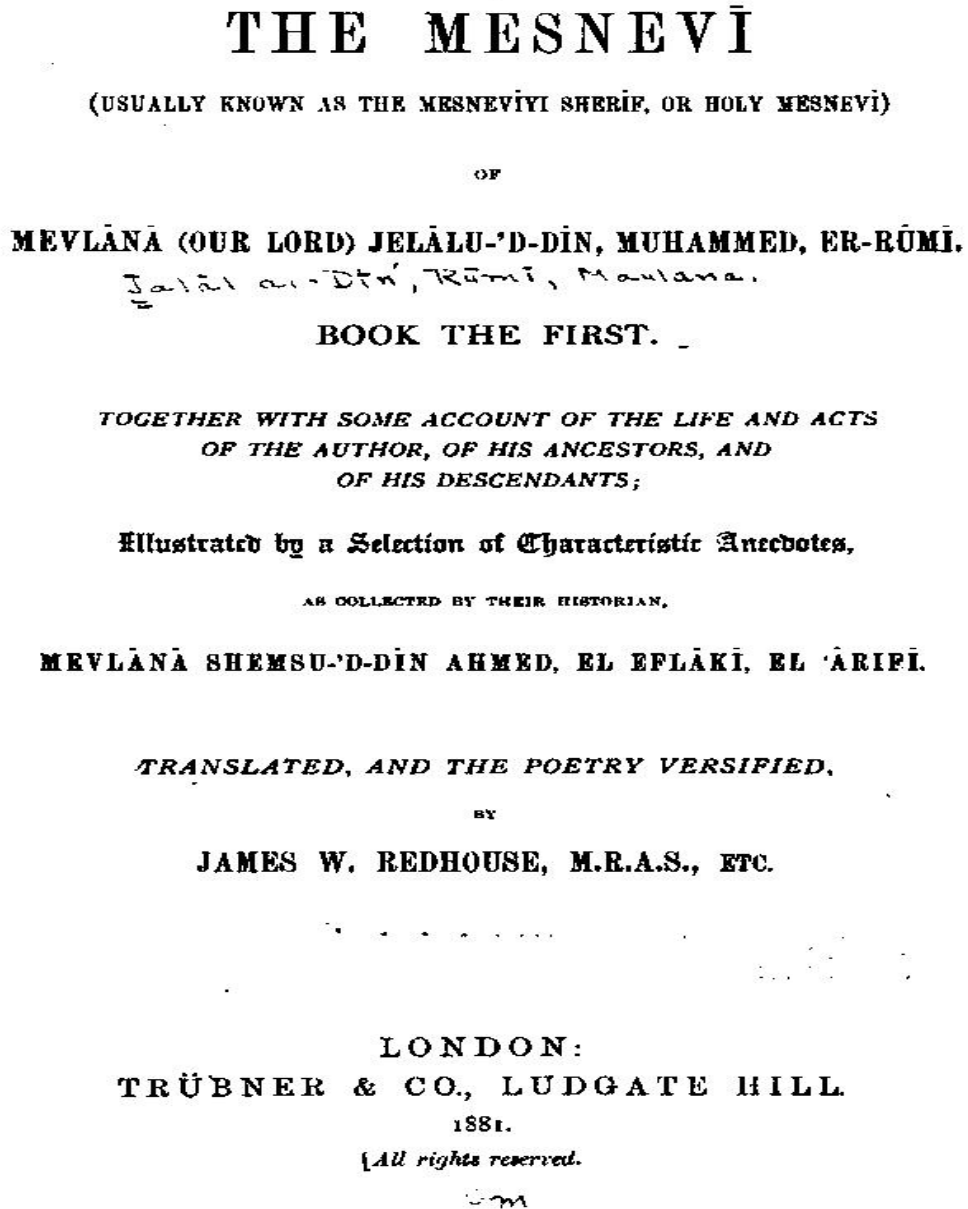
Ek 11. "Müntahabât-ı Lügât-ı Osmaniyye"nin kapağı

Ek 12. “Türk Şiirinin Tarihi, Esası ve Çeşitleri” adlı kitabın kapağı

Ek 13. "Mesnevi" çevirisinin kapağı

Ek 14. "Osmanlı Sultanının Halifelik İddiası" adlı kitabın kapağı

15

A VINDICATION
OF THE
OTTOMAN SULTAN'S TITLE OF "CALIPH;"
SHEWING ITS ANTIQUITY, VALIDITY,
AND UNIVERSAL ACCEPTANCE.

—•••—
By J. W. REDHOUSE,

MEMBER OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY, ETC.

TRANSLATOR OF THE DIARY OF H. M. THE SHAH OF PERSIA.

AUTHOR OF VARIOUS WORKS.

—•—
LONDON :
EFFINGHAM WILSON, ROYAL EXCHANGE.
1877.

Price Three Pence.

PRINTED BY H. E. ARMSTRONG, MACHINE PRINTER, KILBURN.

Ek 15. İngilizlere Türkçe öğretimi kitabı OTL'nin ön sözü

ÖN SÖZ

Osmanlı dili; Osmanlıca, çeşitli lehçe versiyonlarıyla tüm kapsamıyla neredeyse Asya kıtasının orta bölümünde, Avrupa'yı da etkileyerek hatta Osmanlı taşralarında ve Güney Rusya'nın eski Polonya Krallığı sınırına kadar giden bölümünde konuşulan mükemmel Türk dilinin tam manasıyla kusursuz bir dalıdır.

Osmanlı dili dil bilgisi ve kelimeleri açısından temelde Türkçedir. Bununla beraber Osmanlıca, ilerleyen sayfalarda da göreceksiniz, orijinalinde her açıdan açıkça belli olan ancak Türkçe kuralıymış gibi kullanılan Arapça, Farsça ve yabancı kelimeler almaya devam ediyor (Yunancadan, Ermeniceden, Slav dillerinden, Macarcadan, İtalyancadan, Fransızcadan, İngilizceden vb...).

Osmanlıca ve Osmanlıca dışındaki kusursuz Türk dili Türkçe, birçok Avrupalı yazar tarafından kelimeleri çekimleyen fakat kök kelimeye sanki küçücük bir ekmiş gibi getirilen kendi de başlı başına bir kelimeyle oluşturulan bileşik kelimeleriyle bileşik kelimelerden oluşan diller sınıfına konuldu.

Bana göre, birleşik kelime terimi ve bu terimin anlamı genel olarak Türk diline ve özellikle Osmanlı Türkçesine uygun değildir. Bu dil gerçekte çekimlenmiş bir dildir. Bileşik kelimedeki kök kelimeyle eklenmiş kelime bile aslında kök kelimenin anlamında ve yapısında ufak tefek değişiklik yapıyor.

Çok sayıda yapım ve çekim eki olsa da, daima bu eklerin önünde olan nadiren küçük değiştiricilere ihtiyaç duysa da bazen harfleri karmaşık gibi gelse de Türk dillerinin ya da lehçelerinin olağanüstü yapıya sahip olma sebebi kelimelerin kökünün ilk bakışta fark edilir olmasındandır. Bir kelimenin köküne ek getirilerek yapılacak değişim daima en basit işlemdir ve bu işlem sırasında sadece kökün sert ya da keskin olan ünsüz son harfi daha rahat söylenebilecek şekilde yumuşar. Bu yüzden ت ya da ط harfine bazen bir ذ, ق harfi غ harfine, keskin bir Arapça harf olan ك harfi, yumuşak Farsça harfi گ yerine dönüşür ki bu harf bizdeki en kullanışlı harf olan y gibi telaffuz edilir, köke sesli harf “o” ya da “u” harfi gelmesi durumunda bizim “w” sessiz harfimiz gibi telaffuz edilir.

Osmanlı Türkçesi bildiğim dillerden çok daha fazla sesli harfe sahiptir(11 tane). Her birinin uzatılmış ve kısaltılmış değişik hâlleri olduğu için bu sayı toplamda 22 sesli harfe dönüşüyor. Her biri günümüz dil çalışmalarının çevirilerindeki özel işaretler sayesinde farklı hâllere getirildi. Böyle yapılmasaydı Osmanlı dilinde de kullanılan Arapça harflerin ayırt edilmesi imkânsız olurdu.

Ses ahengini sağlayan kurallar, tüm Türkçe kökenli ve içinde bulunan kadarıyla da kökeninde yabancı olan Osmanlı dilindeki kelimelerin her birinin telaffuzunu düzenler.

Bileşik bir kelime Türkçe ağızlarında kesinlikle görülmeyen Arapçada nadiren karşılaşılan bir şey olsa da Osmanlı dilinde, Hint kökenli dillerde ve Farsçadan alınan kelimeler sayesinde oldukça çok sayıdadır.

İranlı(Farsça konuşanlar) dilbilimciler ve yazarlar önce Hint Avrupa dili, Farsça ve Sami dilindeki Arapça kökenli kelimelerin farklarından nasıl iyi bir harman oluşturacaklarını öğrendiler. Osmanlı yaratıcılığı bir adım ileri gitti ve Hint dillerinin Sami dilinin ve Ural- Altay dillerinin aslında birbiriyle zıt anlamlı olan dil unsurlarını karıştırarak soylu bir dil oluşturdu.

Üslupların bu harmanında bazıları hata bulur; ancak dünyanın neresinde olursa olsun bir İngiliz böylesine akıllıca oluşturulmuş bir diksiyon mozaigine nasıl değer vermesi gerektiğini bilecektir.

Not: Günümüz dil bilgisinin el yazma taslağı 1882'nin yılbaşından önce tamamlandı ve temelleri masamda atılmış olan bu taslak sonraki 4-5 yıldan beri bir arkadaşımın elindeydi. Rev. Isaac Taylor'un kusursuz ve ayrıntılı tezi “ The Alphabet” eserini okuma ayrıcalığını ve memnuniyetini yaşadım ve günümüzden belki 20 yıl önce beynimi zorlamaya başlayan 3 fikir hakkında benimle aynı sonuca varmasından memnun oldum. Ben hâlâ Fenikelilerin İtalyanlara alfabeyi verdiklerini ve daha sonra Yunan olaylarının İtalya kültürünü detaylı yollarla da olsa etkilediği konusunda ısrarcıyım.

Londra

J.W.R.

Eylül, 1883

Ek 16. Vade-Mecum'un lügatçesinde yer alıp da OTL'de de yer verilen örnek Türkçe kelimeler

A

açmak, ada, adam, adet, ağa, ağaç, ağır, ağlamak, ah, ak, akçe, alay, almak, alın, alt, altı, altın, altmış, aman, amma, ana, anlamak, araba, Arap, art, arı, arpa, arslan, asker, asmak, asır, aşağı, aşçı, at, ateş, attar, ayak, ay, az, azim(ulu).

B

bâb, baba, bağ, bahçe, bakkal, bakmak, baş, batırmak, bayılmak, bazı, bed, beğenmek, ben, beraber, bere, beş, beyan, bilmek, bin, binmek, bir, biri, biz, bolluk, boyun, boz, böyle, bu, buçuk, bulmak, bulunmak, but, buyurmak, buyurulmak, bu.

C

cem, cep, cenap, cenup, cesur, cevap, cins, cüz.

Ç

çak, çarşı, çavuş, çıkmak, çiçek, çift, çocuk, çok, çorba, çörek, çulluk, çünkü, çürük.

D

da, dağ, dahi, dakika, dal, demir, deniz, deve, devlet, dişi, doğan, doksan, dokuz, dolu, donanma, dost, dört, dua, durmak, dün, düşünmek.

E

edep, efendi, elemek, elifba, el, elma, elmacık, elmas, emir, emmek, en, enişte, er, erik, erken, etmek, ev, evet, evvel, evvela, ey, eylemek, eyvah.

F

farz, fen, ferman, filan, fil.

G

galip, gayri(mahdut), gelinlik, gelmek, gemi, genç, göz, güzel.

H

hangi, hatta, hisse, Huda.

İ

içmek, için, idare, itişmek, iki, İlahî, ileri, ilim, in, inanmak, ince, inci, inek, inkâr, ip, ipek, iri, istemek, istidat, iş, itişmek, itmek, iyi.

I

ısırmak.

K

kap, kabul, kabza, kaç, kaçırarak, kadı, kala, kalp, kalem(-dân), kalın, kalkmak, kalmak, kapı, kaplamak, kaplan, kara, karaca, kardeş, karındaş, kaşınmak, kati, kaza, kazasker, kazı, kazımak, keçi, kendi, kerem, kere, kesilmek, kesmek, keyif, keyfiyet, kılıç, kır, kırmak, kısalma, kız, kızıl, kir, kitap, koğuş, kol, kolay, komşu, konak, konmak, kor, korkmak, koş, köpek, köprü, köy, kudret, kul, kurmak, kurt, kurtulmak, kuru, kuş, kuşanmak, kutu, kürek.

L

lakin, lazım.

M

malum, madam, mağfur, mahcup, mal, mesul, meclis, meğer, mektup, memnun, merhum, mescit, Mesih, mey, miktar, miralay, molla, mukaddem, mukaddema, Müslim.

N

nam, nazar, nazir, ne, nefer, nur.

O

o, oda, odun, oğul, ok, okumak, olmak, on, onbaşı, ora, ot, oturmak, oyun.

P

padişah, para, paşa, pay, peder, perşembe, pergâr(pergel), peygamber, pide.

R

reis, rey, rub'.

S

saat, sabah, sadık, safa, san, saniye, sap, sebep, sekiz, seksen, sen, sene, sevmek, sıcak, siyah, siz, soğan, soğuk, sol, son, sonra, sormak, soy, soyunmak, söylemek, söyletmek, su, sual, sultan, sur, susmak, sülük, sürmek, sürü, süzmek.

Ş

şah, şehir, şeker, şey, şeyhülislam, şiddet.

T

tabak, tahammül, tahsil, taraf, tatlı, tavuk, tekne, tepmek, tercüman, tere, terzi, teyze, top, toplamak, tutmak, tuz.

U

ufak, ummak, umum, ur, usul, uşak, uyumak.

Ü

üç, ütü, üzere.

V

vaki, vakit, valide, var, varmak, ve, vekil, velinimet, vurmak, vücut.

Y

ya, yaban, yakmak, yan, yapmak, yarım, yarın, yatmak, yaz, yazı, yazık, yazmak, yed, yedek, yedi, yemek, yeşil, yetmiş, yirmi, yok, yol, yukarı, yük, yürümek, yüz, yüz(çehre), yüzmek.

Z

zalim, zaman, zat, zor, zulüm, zümrüt.

Ek 17. Vade-Mecum'da verilen muhavere (diyalog) metinleri

1

sàbÀhlaringiz (wÀkitlarinigiz, Àkshàmlaringiz), khàyr òlsun.

kèyfing (kèyfingiz) īyi mi?

nè yàpiyòrsingiz.

shùkyur, īyiyim.

sèn nàssl sin? (siz nàssl singiz?)

īyiyim, shùkyur.

àfèrim, hÀzz-ètdim.

mèmnūn òldum.

chòkdàn ghyùrèmadik.

chòkdàn ghyùrushamàdik.

nèrda kÀldingiz.

bùyurung (bùyursunlâr) !

nàssl òldu ? kàyb ètdik sizi.

èp –īyi bir wàkit dir kèyfim yòghudu.

nè òldu? Nèngiz vâr idi?

ghèchmish òlsun ! nè imish?

ÀmÀn! īyi òlun, da sîk sîk ghyùrushèlim.

2

èy, èfèndim,ÀllÀha issmàrladik.

nè, ghìdiyòrmisin?

bùylè chàbik mi?

nèréyé, yà?

ÀmÀn nè “àjélé èdiyòrsingiz !

òtur, jÀnim, “àjélé ètma.

àmma da “àjélé èdiyòrsin.

dàhà shindi ghèlding.

“ àjélé bir ishim var.
 èh , pèk īyi, èfèndim. (jÀnim, kùzum);
 bùylè òlsun.
 sÀfā ghèlding, khòsh ghèlding.

3

ÀmÀn īyi rÀst ghèldik, shùrada òturÀlim, da bir Àz kònushÀlim.
 ùylè ètméyèlim, bèrābèr ghèzméghé ghidèlim.
 pèk à”là, bÀsh ùsstuna.
 bir kàyigha bìnip, sèyra chikÀlim.
 kàyikji, bizi kārshiya bir Àti-vèr.
 nùbèting kÀch pàra?
 òtuz pàra (bir ikilik, yùz pàra, ùch ghùrùsh).
 hànè yā, àrkadāshing nèrdé?
 hàydi, chàghir, chàbik òl.
 hèmèn ghidèlim, kàyikji.
 dùr, dùr; dùr bir Àz; àrkadāshim ghèliyor.
 yàwÀsh, kàyikji; isskèlédan àchilma; ùshÀk da bìnsin.
 ā, shimdi! Àl, bÀkÀlim, hÀmlaji. kÀighing yùruk mu?

 yèngi kizÀkdan èndi.
 èh! Ghyurèlim sizi, rùzghyār yòk (èp-īyi; chòk ; siki) .
 dèngiz sèrt (īyi; līmÀnlìk).
 Àkindi var mi?
 hàwā sījÀk (sèrin ; sòghùk).
 hàwā bülutlandi (kÀrārdi).
 kòrkàrim yàghmùr yàghajàk.
 zārār yòk; yàz dir.
 yàz yàghmùru chàbik ghècher.
 hàyi, hàyi ! ÀdAming dèrissiné ghècher.
 Àkindiya ghèldik ; yèdek Àlajàghiz.
 sàkin, kàyikji, yàrish ètma.
 yèdèkjining pàrassini hĀzir – èt.

Hèlé, bÀk, shù kàyk nàssl yùriyor.
 bÀk,bÀk ! ghālibā khūnkyār ghèliyor.
 bù ghyùn jùm”à ; “Àjabā sèlāmlīk nèrada òlajāk?
 bèghlèr-bèghinda diyòrlār-idi.
 ghyüzèt, kàykji, bir sÀndÀl ghèliyor.
 sùyu sichrātma.
 shèmslīyyé àchajāghim.
 àch, kùzum, zārāri yòk.
 shù bèsh-chīfta kīming, “Àjabā.
 sàdr-à”zām òlmāli, ghālibā.
 yòk, yòk, kÀptÀn –pāsha dir.

 ùch chīftèler nè chòk.
 kibār tàkimi kÀpiya ghīdiyòrlar.
 bù-ghyùn sèyrijilar nèréya bìrikiyòrlar?
 ghyük-sùya (sùltāniyyèya; chibùkliya; kyāghid-khānéya).
 siz nèréya chikajāksingiz, bèghim?
 bìzi nèréya chikārajāksin, kàykji?
 nèréya jÀningiz isstèrsa.
 èh! hèmen shù isskèléya yānash.
 bìzi shù vāpora yānashdir, Àdaya ghīdējèghiz.
 biyuk-dèréya (tārāpiyāya; bèbègha; yèngi-kyùya) nè wÀkit vāra-bilējèksin?

 yàrim sà”āta vārmāz vārīriz.
 hā, ghèldik.
 Àl pàrangizi.
 èywÀ-‘llāh ; bèrèkèt vèrsin; sÀfā ghèldīngiz, khòsh ghèldīngiz.

4

èy, èfèndim, bùghyùn ishīng vārmī ?
 khāyr; mākhsūss bìr ishīm yòk.
 ùylè issa, bèrābèr chārshiya chikÀlim.
 pèk īyi òlur; bìr ghyüzèlja ghèzèriz.

birer bèghir ghètirdelim.

kyùprudànmi ghèchèlim ; yòksa kàyiklà mi kàshiya ghèchèlim?

kyùpru dàhà īyi ; kàyik tèlikè dir.

wāki”ā kàyikjilèring chòghu “Ājémi

bù kyùpru né wĀkit yàpildi?

isstānbolda kĀch kyùpru vār?

ùch kyùpru vār.

sūlar pèk dèrin òldughundàn kyùprulār tōmbĀz ūstnda kūrulmush.

ghèmi ghèchéjèk òlunja, kyùprunung òrtassi àchilir.

bòghĀz ìchina ìshlèyèn vāporlar mūshtèrilèrini kyùprudàn Ālirlar.

èy, kùzum; ishta, kyùprudàn ghèchdik; shìmdi nèréya ghèlim.

bĀghcha kĀpissindàn wūrĀlim.

òradan pĀsha kĀpissina òghrayaràk àya-sòfiyāya chikàriz.

sòngra bĀbi-humāyūndan ghìrèriz, sārāy bĀghchalarini dōlāsharàk, ghyùl-khānéya vārìriz.

òrada kàyla bèdèninining ūstundan marmàràya ghyùzèl nèzārèt vār.

ghèlèn ghidèn ghèmiler hèp òraning ùngundan ghècher.

bā”zi kèrré siki lòdoss èssèrsa dèngiz pèk sèt òlur , da dĀlghalari sèyr ètmèk bàyāghi bir èylènja dir.

èh, tĀmĀm; lòdoss shìmdi èsiiyor.

ishta, bĀk - -ĀmĀn, ĀmĀn! shù piyādaya bĀk; nàssl bĀsh wūriyor.

hā, bĀk! Ìchina dĀlgha Ālms; hémèn, hémèn sù dōlmùsh.

zàwAlli mūshtèrilèri! àmma da ìsslĀnmishlar!

ĀmĀn – bĀkmayĀlim ; yùrèghim òynayor; àrtik, ghèri dùnèlim.

5

Shìndi Āt mèydĀnina ghidèlim, dikili tĀshi ghyùrèlim, bir da sultàn àhmèdi sèyr èdèlim.

sòngra dīwĀn yòlundàn wùruruz, sultàn māmùt tubéssindàn ghèchèriz.

èy, ishta chènberli tĀsha ghèldik.

hàydi! Bùndàn sĀpĀlim ; chàrshi ìchindàn ghèchèrèk, tūhāfjilerda nè vār, nè yòk , bir

ghyùrèlim.

bèdestèné ghidèlim mi? èlbètè – fàkÀt, yòl ùsstùnda, chorbajilara òghràyÀlim.

ÀmÀn, pèk sùssÀdim; shùrada bir shèrbèt ichèlim.

shèrbètji, biza birèr ghyùzèl limonàta vèr.

bàrdaklari tèmiz chÀlka.

līmonàtang hÀshlamà mi?

òturmush ikén bir da birèr mahàllèbi yèyèlim.

pèk īyi òlur; yèyèlim.

shèrbètji, kàrshidàn bizé birèr tÀbÀk ghyùzèl mahàllèbi issmàrla

issmàrlayàyim; shèkèrli mi òlsun, pètmèzlì mi?

bù sèfer shèkerli, kàymàkli, òlsun

bizim kòmshu pèk à”là tàwuk-ghyùkssu yàpiyòr; jÀningiz isstèrsa birèr

tÀbÀk ghètirdèyim.

tÀbÀghi kÀch pàraya

kirk pàralik vār, àltmishlik vār, yìghirmilik vār.

yèk īyi; kirk pàralikdàn birèr tàna ghètirt.

àfèrim, shèrbètji, līmonàtang ghyùzèl sòghuk; hàwà da sijÀk.

“āfiyyèt òlsun! Īn-shā-‘llĀh bizim dūkkèna ghèna bùyurūrsunguz.

6

èy, kùzum; kàrnimizi dòyurduk; shìmdi nèréya ghidèlim?

Bèghirlèrimizi sàwÀlim, da, chàrshi ìchinda bir pàrcha yàyan ghèzélim.

issābèt ! bèn da tÀmÀm ùylé dèyèjèghdim.

èh ! kÀlking; sàhhàfléra ghidèlim, òndàn sòngra bèdestèna.

nè Àradingiz, èfèndilar (bèghlar; chèlèbilar; bèghzādalar)

bizda ghyùzèl kitÀblar vār.

wāki”ā, bir iki bÀssma kitÀb Àlajàghdim.

èl yàzissi, nàghishli, rèssimli, bir tèmiz shàh-nāmè vār, isstèrsàngiz, ghyùsstèrèyim.

yòk, nāfilé zāhmèt chèkma; shìmdi bÀkamàm.

èh, pèk īyi, siz bilirsingiz; bàshka wàkit òlsun.

7

èy, èfèndim (bèghim), ishta bèdèstèna ghéldik; bìr shèy Àlajàkmisin?

Àlajàghim pèk bèlli dìghil; fàkÀt bìr iki shèya bÀkajàghim.

bÀk shù tèllĀling èlindèki kilij nĀmlissina.

tèllĀl, shù nĀmliyi ghyùsster; bÀkàyim nè jìnss dir.

tĀbĀn dir (kĀra-khòrassĀn, tèrssmāymūn, kirk-mèrdivèn).

kĀcha sĀtiliyòr? kĀcha vèriliyòr?

iki binga chikdi; siz nè vèrdingiz.

hàydi! bìr èlli dàhà da bènìim ìchin vèr.

èsski chini tĀbĀk (hòkka, filjĀn), bìr da èsski kkĀnchàr, mèrjĀnli zàrf ghibi shèy

Ārayòrim; sizda vār mi.

bìr bĀkàyim; sĀtijilara bìr sòràyim; siz bûnda dūr, bûndan àyrilma, khĀDèrini
ghètirèyim.

khàràch! khàràch! Ālrmish iki ĀsslĀnliya!

nè ò, tèllĀl ?

ghyùmish kĀbzali bìchĀk.

ghyùmishi khĀsss mi?

yòk ; pàra ghyùmishi dir.

dìghil, jĀnim; dĀmghali dir.

nè issa; bĀnga lāzim dìghil.

èy ! èlvèrir àrtik; ghidèlim; dàhà khàyli dòlāshajàghiz.

8

kirk dökuz ghurush, otuz dökuz pàra dèrsàng, òlmàz.

hèlè! insĀfsizja bìr ĀdAm sin.

ùylè dèma; mùhurung yàzissina bĀk; tèmiz ish dir.

shù tĀshi bìr yùzughé òturdayàghim; bildighingiz bìr kùyumju vār mi?

ràst ghèlèna vèrma; yàzik òlur.

èy èlbètta; tèmiz bìr ùsstāya vèrmèli.

èh, èywÀ-‘llÀh, ùssta! ÀllÀha issmàrlàdik.
 sÀfā ghèdingiz, bèghim; ghèna bīr lāzim òlursa bīzi ùnùtma.
 pèk īyi, pèk īyi; in-shĀ-‘llĀh.

9

èy, kùzum; shīmdi sùltān bāyazida chikÀlim.
 sèr-“àssker kÀppissīna ghidèlim.
 “àsskering tā”līmini sèyr èdèlim.

kālemlering birinda bīr Āz ishim vār; bèrābèr ghidermissin?
 ghītmāzmiyim, yā! ònda bīrèr chibùk, bīrèr kàhwé ichériz.
 “òssmĀnli kĀlemlerining ùssùlu bùylé mi?
 vāki”ā mĀsslāhātlering ùzĀmassina chòk sèbèb òlur.
 hĀkkingiz vār; kālemlerda tūtun ichilmassi yāssĀk èdīlsa, èfèndiler
 chàbik Ālishirlar.
 bù yānghin kyùshkuna hīch chīkdighingiz vār mi?
 iki ùch kèrré
 issābèt; yòrghunlùghum vār, da bil-mām shīndi nè vèrsāngiz chikamām.
 ùylé issa, hèmen bù kĀpidan ghèna chikÀlim, bèghirléra bīnèlim da dòss-dòghru
 khàyrātiyyé kyùprussundan bègh-òghluna dùnèlim.
 wĀ-‘llĀhi, pèk iyi òlur- hèm da, sā”āta bĀk, ghālibā yèmèk wāktina dār yètishéjèghiz.
 “Ājabā! sā”āt kĀcha ghèlmish?
 sā”āt chīmdi dùrt bùchuk òlmāli.
 bènīmkinda dāhà bùchugha òn dĀkika isstèr.
 hèlé, dùr; bèn da bīr bĀkayim.
 èy, nĀssl?
 sīzing sā”ātingiz chòk ghèri; tĀmĀm bèsha chèyrèk vār.
 ishta sā”ātji dùkkèni; dòghrussunu būnda àglàriz.
 ĀmĀn! bènīmki da chòk ghèri! nè dèrsin? bèshi bèsh dĀkika ghèchmāssin mi?
 sĀchma! sā”ātji iléri òlmali.
 yèmèghimiz kĀchda vèriliyòr.
 tĀmĀm Āltida.

sā”āt kÀchda idi èvdan chikdik.

tÀmm yàrimda.

èh! ghèna Àltiya bèsh òn dÀkika kÀlarak vàririz.

10

ghèl ! – hèy ! kim vār? – hù ! – yāhū!

Dimitrì, brèh ! – ghèl!

bùyurung, èfèndim!

béhèy, kyhùl-khānī, nèrdè iding?

khàyr, èfèndim; bündà idim.

ghyùzungu àch! kògharim sèni.

pèshin bìr īyi dàyak Àtàrim, sòngra kÀpàr sÀlivèririm sèni.

“āfv èding, èfèndim; ghèliyòr idim vār, biz Àz mukàyyèd, òl, yòksa fèna dÀrilirim.

shìmdi, bÀk ; hèm da īyija dikkÀt èt; bir hÀmmÀl chàghir; shù iki sÀndighi yùklèt. èva ghyùtur.

yànimda pàra yok; hÀmmÀliyyéssini vèringiz.

Àl, kùzum; ishta hÀmmÀliyyéngizi; ùshÀkla bérābér ghìt.

bÀsh ùsstùna; fākÀt Àz vèdingiz; bìr da bìr kàhwé pàrrassini vèringiz.

Àl sànga òn pàra dàhà.

bèrékèt vèrsin!

Ek 18. OTL’deki Türkçe kelimelerin sıklık sıralaması

1.	tepmek	559
2.	olmak	372
3.	tepmemek	90
4.	gelmek	58
5.	etmek	38
6.	ben	36
7.	ev	33
8.	gitmek	33
9.	o	32
10.	bir	30
11.	bu	30
12.	görmek	30
13.	iki	30
14.	baba	27
15.	sen	27
16.	yüz(sayı)	26
17.	olmamak	25
18.	kitap	23
19.	öbür	21
20.	ki(bağlaç)	20

21.	at	19
22.	bakmak	19
23.	da, de	19
24.	teyze	19
25.	bin	17
26.	ne	17
27.	şu	16
28.	beş	15
29.	değil	15
30.	ok	15
31.	okumak	14
32.	hazret	13
33.	kim	13
34.	adam	12
35.	gibi	12
36.	için	12
37.	üç	12
38.	ipek	11
39.	irsal	11
40.	oğul	11
41.	paşa	11

42.	ile	10
43.	on	10
44.	var	10
45.	ve	10
46.	yok	10
47.	binmek	9
48.	demek	9
49.	elli	9
50.	kendi	9
51.	kırmak	9
52.	ki(ilgi zamiri)	9
53.	sabah	9
54.	su	9
55.	yazmak	9
56.	yirmi	9
57.	araba	8
58.	büyük	8
59.	dek	8
60.	dört	8
61.	güzel	8
62.	her	8

63.	kurt	8
64.	tepinmek	8
65.	vermek	8
66.	arı	7
67.	bey	7
68.	kaplamak	7
69.	kedi	7
70.	konak	7
71.	oda	7
72.	peder	7
73.	sevmek	7
74.	siz	7
75.	terzi	7
76.	yedi	7
77.	o	6
78.	aşağı	6
79.	diye	6
80.	durmak	6
81.	eğer	6
82.	iyi	6
83.	köpek	6

84.	para	6
85.	sürmek	6
86.	tahsil	6
87.	Ahmet	5
88.	almak	5
89.	altı	5
90.	baş	5
91.	cenap	5
92.	dokuz	5
93.	elma	5
94.	emir	5
95.	enişte	5
96.	gidi	5
97.	hangi	5
98.	içmek	5
99.	kaç	5
100.	kalmak	5
101.	kapı	5
102.	kazmak	5
103.	kız	5
104.	milyon	5

105. ölmek	5
106. padişah	5
107. sekiz	5
108. tavuk	5
109. top	5
110. açmak	4
111. aman	4
112. bâb	4
113. biz	4
114. çardak	4
115. çocuk	4
116. doksan	4
117. dua	4
118. efendi	4
119. evvel	4
120. eylemek	4
121. girmek	4
122. iken	4
123. İlah	4
124. kaçmak	4
125. kapı	4

126. karı	4
127. kere	4
128. kesmek	4
129. keyif	4
130. Müslim	4
131. otuz	4
132. pare	4
133. sarf	4
134. sene	4
135. seng	4
136. soy	4
137. söylemek	4
138. sülük	4
139. tepilmek	4
140. tepindirilmek	4
141. teþtirilmek	4
142. yarı	4
143. yazık	4
144. yük	4
145. yürümek	4
146. aferin	3

147. ah	3
148. alt	3
149. altmış	3
150. an	3
151. az	3
152. bana	3
153. bozuşmak	3
154. buçuk	3
155. but	3
156. câ(mekân)	3
157. cihan	3
158. coğrafya	3
159. çıkmak	3
160. çok	3
161. deniz	3
162. elif	3
163. ey	3
164. fen	3
165. geri	3
166. görmemek	3
167. göz	3

168. gül	3
169. ha	3
170. hamse	3
171. Hasan	3
172. hele	3
173. hem	3
174. huruf	3
175. ikbal	3
176. imsak	3
177. it	3
178. kardeş	3
179. kılıç	3
180. kudret	3
181. kul	3
182. kutup	3
183. makdûr	3
184. meğer	3
185. mert	3
186. merhum	3
187. mezkûr	3
188. nam	3

189. okunmak	3
190. olunmak	3
191. ot	3
192. ötürü	3
193. rub'	3
194. saat	3
195. sağ	3
196. salat	3
197. soğan	3
198. sonra	3
199. sultan	3
200. şah	3
201. ta	3
202. taraf	3
203. teþiþilmek	3
204. ufak	3
205. yan	3
206. yemek	3
207. yukarı	3
208. yüzmek	3
209. zikir	3

210. ab	2
211. ada	2
212. adet	2
213. ağa	2
214. ağlamak	2
215. ahsan	2
216. akıl	2
217. ana(anne)	2
218. art	2
219. aşçı	2
220. ay	2
221. âzim(niyet eden)	2
222. bahçe	2
223. bakınmak	2
224. bâr(sadık ve dindar olan, Allah)	2
225. beğenmek	2
226. bere	2
227. behişt(cennet)	2
228. bihterîn	2
229. bilmek	2
230. bozmak	2

231. böyle	2
232. Bursa	2
233. buyurmak	2
234. buyurulmak	2
235. buz	2
236. çalışmak	2
237. çam	2
238. çarsı	2
239. çiçek	2
240. çizme	2
241. dest	2
242. devlet	2
243. dişi	2
244. doğan	2
245. dolayı	2
246. dolu	2
247. ebvâb	2
248. edep	2
249. ehil	2
250. emek	2
251. emel	2

252. er	2
253. erbap	2
254. esb(beygir)	2
255. ferman	2
256. fıstık	2
257. galip	2
258. gemi	2
259. gezmek	2
260. giymek	2
261. giyinmek	2
262. gün	2
263. haber	2
264. halife	2
265. hatır	2
266. hayat	2
267. hicri	2
268. hiç	2
269. hizmetçi	2
270. hûb(güzel)	2
271. husus	2
272. hüzn	2

273. ırlamak	2
274. i'vicâc(eğrilme)	2
275. içirmek	2
276. ihmîrâr	2
277. ilim	2
278. inek	2
279. ip	2
280. iri	2
281. İstanbul	2
282. istemek	2
283. iş	2
284. kaplanmak	2
285. kara	2
286. kır	2
287. kızıl	2
288. koymak	2
289. kral	2
290. kurtulmak	2
291. kutu	2
292. kuvâ	2
293. lazım	2

294. lüzum	2
295. malum	2
296. madde	2
297. mahluk	2
298. mal	2
299. mebâdâ(sakın, olmaya ki)	2
300. Mekke	2
301. mektup	2
302. merbut	2
303. miralay	2
304. molla	2
305. muharrem	2
306. mukaddem	2
307. oraya	2
308. oturmak	2
309. pay	2
310. pide	2
311. piyade	2
312. razı	2
313. reis	2
314. refik	2

315. safa	2
316. sanmak	2
317. semek	2
318. sipahi	2
319. soğuk	2
320. sülâsî	2
321. süngü	2
322. sürü	2
323. süzmek	2
324. şayet	2
325. şems	2
326. şey	2
327. tabak	2
328. tahrir	2
329. tepindirmek	2
330. tepinilmek	2
331. tepiştirmek	2
332. tutmak	2
333. uyumak	2
334. üst	2
335. ütü	2

336. vah	2
337. varmak	2
338. vasıl	2
339. vesâ'il	2
340. yapmak	2
341. yatmak	2
342. yeşil	2
343. yol	2
344. zat	2
345. zincir	2
346. zulüm	2

Ek 19. OTL'deki örnek Türkçe kelimeler

A

ab, Abdülhamit, açmak, ada, adalet, adam, adet, aferin, âferînende(yaratan, Allah), afet, ağa, ağaç, ağırlık, ağlamak, ağleb(en üstün, kuvvetli), ah, ahbap, Ahmet, ahsan, ahiz, ak, akçe, akıl, akılsız, aksamak, akşam, âl(soy, aile), alay, almak, alın, alt, altı, altın, altıncı, altışar, altmış, amade, aman, amiral, amma, an, ana, ancak, anız, anlamak, anmak, apar, araba, Arabistan, art, arı, Arif, arpa, arslan, arzan(genişliğine), asa, âsaf(vezir), asâkir, asalet, ashap, askerî, asmak, asır, aşağı, aşçı, aşıyane, at, ateş, atmak, attar, ayak, ay, az, Azak, âzim(niyet eden), azim(ulu), azimet.

B

bâb, baba, bâğbân, bağ, bahçe, bahran, bahtbergeşte(bahtı kara), bakınmak, bakkal, bakmamak, bakmak, bâr(sadık ve dindar olan), baş, başlı, batmak, batırmak, bayılmak, bazı, bed, beğenmek, belli, ben, berkarâr(kararlı), beraber, bere, berran(kesici), beş, beşer, beşinci, beşiz, bey, beyan, beyn(ara, aralık), biddefa'ât(sık sık), bideb, bihâr, bihişt(behîşt), bihterîn, biillet, bilemek, bilmek, bilyon, bin, bininci, binmek, bir, birer, biri, birinci, birkaç, biz, bizâ'a(sermaye), bolluk, boyun, boz, bozulmak, bozuşmak, böyle, Bursa, bu, buçuk, but, bulmak, bulunmak, burç, buyurmak, buyurulmak, buz, büyücek, büyük, büyükçe, büzmek, büzülmek, büzürg.

C

câ(yer), canfeza, cânver(canavar, hayvan), cari(akıcı), cep, cem, cemaziyelahir, cemaziyelevvel, cenap, cenup, cesur, cevap, cezire, cezm, cihan, cihat, cins, coğrafya, cürh, cüz.

Ç

çâh(kuyu), çak, çâkâçâk(silah çatışması sesi), çâk-çâk(çok yırtık), çalışmak, çam, çardak, çarşı, çavuş, çıkmak, çiçek, çift, çizme, çocuk, çok, çorba, çörek, çuha, çulluk, çünkü, çürük.

D

da, da'i (duacı), dağ, dahi, dakika, dal, dane, davranmak, dayı, değil, dek, demek, demir, deniz, dest, dest-be-dest(el el üstüne), destgâh, devam, devecik, devlet,

dil-teşne(istekli), dişi, doğan, doksan, dokuz, dokuzuncu, dolayı, dolu, donanma, dost, dörder, dördüncü, dördüz, dört, dua, duhâ(kuşluk vakti), durmak, dûşadûş(omuz omuza), dün, dürüst, düşünmek.

E

ebcet, ebe, ebedî, ebvâb, ecnâs, ecyâl(milletler), edepli, efendi, efkâr, eğer, ehil, ekser, elemek, elf, elifba, el, elli, ellinci, ellişer, elma, elmacık, elmas, emek, emel, emir, emirlik, emmek, emir, en, enhâr, enişte, enkaz, er, erbap, erikçik, erken, esb(at, beygir), eser, Esmâ, esre, etmek, ev, evet, evla, evvel, evvela, ey, eylemek, eyvah.

F

Farisi, farz, Fatma, felek, fen, ferahfeza, ferman, fettâh, fetva, fırlamak, fıstık, fîlhakika, fîlvaki(aslında), filan, fil, fûnûn.

G

gafler, galip, gayda, gayrimahdut, gece, gelinlik, gelmek, gemi, genç, gendüm-gûn(buğday renkli), geri, gezmek, gibi, gidi, gitmek, giyinmek, giymek, gönül, göre, görgü, görmek, görmemek, görülmek, görünmek, görüştürmek, görüştürülmek, görüşmek, göz, gözetmek, gözlük, gufran, gurre(parlama), gül, gülmek, gül-zâr(gül bahçesi), gün, güz, güzel.

H

ha, haber, habl(ip, urgan), hâce, hâcegân, haffâf, Halik, halife, hamd, hamîs, hamse, hamsin, hangi, harp, Hasan, hat, hatır, hatır-hâh(gönlün aradığı veya istediği), hatta, hay, hayat, hayıf, hayır, hayvan, hazret, haz, heft, hele, hem, hemcins, hemşehri, her, hıfız, hicri, hiç, hıdiv, himmet, hisse, hizmetçi, hocacık, hûb-rû(sevimli), Huda, humâsî, hums(beşte bir), Hüseyin, husrevî, husumet, husus, hüzn, Hudâvend, hülya.

İ

i'vicâc(eğrilme), ibret, içmek, için, içirmek, içmek, idare, iftirâs(parçalama), iğfal, iğrenmek, ihdas, ihmîrâr, ihtiyaç, ikbal, iki, ikinci, ikişer, ikiz, ikizli, iklim, İlah, İlahî, ile, ileri, ilim, illet, iltimas, imdi, imsak, in, inan, ince, inci, inek, İngiltere, inkâr, inmek, intizar, ip, ipek, iptida, iri, irice, irileşmek, İrlanda, irsal, İsa, İsfahan,

ispâh(asker), İstanbul, istemek, istidat, istifa, istifsâr(açıklığa kavuşturma), istiskal, iş, işbu, it, itcik, itişmek, itıştirmek, itmek, ittirmek, iyi, izam(büyükler, ulular), îzed(Allah, tanrı), İzmir, izzet.

I

ihlamur, ırlamak, ırz, ısırmak, itret(soy).

K

kap, kabul, kabza, kaç, kaçmak, kaçça, kaçırarak, kadı, kala, kalem-dân, kalın, kalkmak, kalmamak, kalmak, kalp, kancık, kapı, kaplamak, kaplan, kaplanmak, kaplanılmak, kaplayamamak, kapı, kâr(iyi tavırlı), kara, karaca, kardeş, karı, karıcık, karındaş, karlık, kaşınmak, kat', kati, katiyen, kâtibetan, kâtipçik, kavaf, kaval, kavi, kavis, kayyum, kaza, kazasker, kazı, kazımak, kazmak, keçi, kedi, kedicik, kendi, kerem, kere, kesilmek, kesmemek, keyif, keyfiyet, kılıç, kılmak, kır, Kırım, kırk, kırmak, kısalmak, kısaltmak, kısım, kısmak, kısarak, kıta, kıtal, kız, kızcağız, kızıl, kızılca, ki, kim, kir, kirâm, kitap, kitapçık, koğuş, kol, kolay, komşu, konak, konmak, kor, korkmak, koş, koymak, köpek, köprü, köy, kral, kuut, ku'ûr, kudret, kûh-sâr, kul, Kur'an, kurmak, kurt, kurtulmak, kuru, kurucu, kuş, kuşanmak, kutr(çap), kutu, kutup, kuvâ, küçücük, kürecik, kürek.

L

lâ-yu'ad(sayısız), lafız, lakin, layemut, layık, lâ-yuhsâ (sayılamayan, hesaplanamayan), lazım, leb, li-sebebin(bir sebepten dolayı), Londra, lüzum.

M

maarif, malum, mamure, madam, madde, mademki, mağfur, mağlup, mâh, mahcup, mahluk, mahzûz, makdur, maktu, mal, manzur, mesul, mebâdâ, meclis, medar, medet, Medine, meğer, Mekke, mektup, melun, memalik, memnun, merbut, merbutluk, mert, merdân, merhaba, merhum, Meryem, mescit, mesfûr, Mesih, meskûn, mesnet, metin, mevzi, mey, mezbûr, mezkûr, mi, mi'eteyn, miktar, milyon, miralay, mirliva, molla, muahharen(sonradan), mucip, muhabbet, muharrem, muhip, mukaddem, mukaddema, mûmâileyh(yukarıda adı geçen), Musa, Müslim, muvafık, mübin, müftü,

mühür-dâr, mükâtebe, mükerreme, münhezim,
müşarünileyh (adı geçen), müşir, müteşebbis.

N

nâ-bînâ (kör), nam, nâ-mütenâhî, nazar, nazir, ne, ne kadar,
ne türlü, ne, ne....ne, necat, neden, nedir, nefer, neşir, nezt,
nısıf (yarım, yarısı), nîk, Nuh, nur.

O

o, oda, odun, oğul, ok, okumak, okunmak, okunulmak, okutmak, olmak,
olmamak, olgun, olgunluk, on, onbaşı, onlar, onuz, oraya, Osmanlıca, ot, oturmak, otuz,
otuzar, otuzuncu, oyun.

Ö

öbür, öksürmek, öksürtmek, ölmek, ölüm, ömür, ördek, ötürü, öyle.

P

pâ(ayak), padişah, padişahcık, para, pare, paşa, paşacık, pay, payda, peder,
perşembe, pergâr(pergel), peri, perî-veş(perî gibi), peşîmân(pişman), pey(iz),
peyderpey(adım adım), peygamber, pide, pir, piyade.

R

râbi'a, rabıt, râh, rahman, ramazan, Raşit, razı, re'fet, reis, rebiyülahir,
rebiyülevvel, recep, refik, remi(atma, uzaklaştırma), resîde, rey, ribât, riyaset, rû, rub',
rub'i, rubai.

S

saat, saatlik, sabah, sâbi'a, sabit, sadâret-ma'âb, sadık, safa, safer, sağ,
sahipkıran, saik, saire, salat, salise, saltanat, san, sanmak, saniye, sap, sarf, sâri(sirayet
eden), sebep, sebz-reng, secde, sefine, sefir, seg, sekiz, sekizer, sekizinci, seksen,
selatin, selh, semek, semen, sen, sene, seng, serapa(baştan ayağa), ser-tâ-pâ, ser-tâ-
ser(baştan başa), setre, sevmek, seza, sıcak, sıyırmak, sızmak, sine be sine(göğüs
göğse), sipahi, sipâs, sitte, siyah, siz, sof, soğan, soğuk, sol, son, sonra, sormak,

sormamak, soy, soya, soyunmak, söylemek, söyletmek, sözlü, su, sual, sultan, sur, susmak, sülâsî, Süleymân, sülük, süne, süngü, sürmek, sürü, sürüştürmek, sürüştürülmek, sürüşmek, süzmek.

Ş

şaban, şad, şah, şâhî, şahinşah, şayan, şayet, şebân-rûz, şehir, şehriyar, şeker, şems, şevval, şey, şeyhülislam, şiddet, şirin, şu, şûr, şüphe.

T

ta, te'âla, ta'allüm, ta'n, tab, tabak, taç, tahammül, tâhir, tahrir, tahrirî, tahsil, takâzâ, takdir, Talat, tali, Tanrı, taraf, tasdik, tâsî'a, tastir, tatlı, tavuk, Tayyibe, tecahül, tedbir, tekessür, tekne, tendürüst, tepmek, teptirmek, teptirememek, teptirilmek, teptirilememek, tepilmek, tepilmemek, tepinmek, tepindirmek, tepindirilmek, tepinilmek, tepinilmemek, tepinmemek, tepeşmek, tepeştirmek, tepeştirilmek, tepeştirilmemek, tepeştirmemek, tepeşilmek, tepeşilmemek, tepeşmemek, tepmemek, tercüman, tere, tertip, terzi, teyze, tıkamak, tin, top, toplamak, trilyon, tulu, tutmak, tutkun, tutkunluk, tuz.

U

ubâr, ufacık, ufak, ufakça, uğramak, ulak, ulûf, ummak, umum, ur, us, usul, uşak, uşr(onda bir), uyumak, uz,

Ü

üç, üçüz, üçüzlü, üremek, üst, üstün, ütmek, ütü, üzere.

V

vah, vaki, vakit, valide, var, varmak, vasıf, vasıl, ve, vecih, vekil, velâkin, veli, velinimet, vermek, vesâ'il, vesile, vezir, vid, vizite, vukuf, vurmak, vücut, vürut.

Y

ya, yaban, yahut, yakmak, yan, yankı, yapmak, yarı, yarım, yarın, yatmak, yaz, yazdırmak, yazdırtmak, yazı, yazıcı, yazık, yazmak, yed, yedek, yedi, yedinci, yedişer,

yemek, yeşil, yeşilce, yetmiş, yevmi, yevmiye, yirmi, yirminci, yirmişer, yok, yol, yukarı, yumurta, yük, yürümek, yüz, yüz(çehre), yüzmek, yüzüncü.

Z

zafer, zahire, zalim, zaman, zat, zatülcenb, zer, zıfr, zikir, zilhicce, zilkade, zincir, ziynet, zira, zor, zulüm, zü'âbe, zünâbe, zümrüt.